

MOKSLO LIETUVA

2003 m. birželio 19 – liepos 2 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 12 (280)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Nuo šiol poeto Kristijono Donelaičio dvasia tvyros Rambyno-Bitėnų kapinėse

Gražiname skolą Kristijonui Donelaičiui

Prakalbą sako Kristijono Donelaičio ainis Lutzas Wenau

Gegužės 10 dieną Rambyno-Bitėnų kapinėse Šilutės rajone iškilmingai pašventintas paminklas didžiajam lietuvių tautos poetui, europinės reikšmės poemos *Metai* autoriui, kunigui Kristijonui Donelaičiui. Paminklo autoriai – architektai Marija ir Martynas Purvinai, lėšas paminklui aukojo ir rinko Vokietijoje gyvenantys K. Donelaičio palikuonys.

Iškilnėse dalyvavo daug šviesuomenės iš įvairių Lietuvos vietovių bei mūsų didžio poeto palikuonys iš Vokietijos. Tarp jų – ir Lutzas Wenau iš Lilienthalio miesto. Tai jo iniciatyvos ir pastangų dėka Vokietijoje gyvenantys K. Donelaičio palikuonys surinko lėšų poeto paminklui sukurti ir pastatyti Rambyno-Bitėnų kapinėse, kur ilsisi didžiųjų Mažosios Lietuvos atstovų palikai. Tarp jų iš Vokietijos atvežti ir perlaidoti Vydūnas, Martynas Jankus, su kai kuriais šeimos nariais, Valteris Kristupas Banaitis. Čia palaidoti ir kitų garbingų lietuvininkų giminių atstovai.

Nukelta į 8-9 p.

Etnologija: tiesiant tiltą į tautos širdį

Lietuvos istorijos institute pristatyti nauji etnologų leidiniai: serijos *Lietuvos etnologija* paskutiniai du numeriai (7 ir 8), taip pat pirmasis iš šios serijos išaukęs instituto etnologinis ir iš dalies antropologinis žurnalas *Lietuvos etnologija. Kultūrinės antropologijos ir etnologijos studijos*. Jau pasirodė ir antrasis šio žurnalo numeris.

Nukelta į 4-5 p.

Pristatant naujausius etnologų leidinius žodį tarė ir prof. Angelė Vyšniauskaitė

Gedimino Žemlicko nuotrauka

2-3, 12-13 p.

KELYJE!
SIMPOZIUMA
ČIKAGOJE

5-7 p.

RINKOSI
BALTIJOS
ŠALIŲ
MOKSLININKAI

15 p.

KTU
INFORMATIKAI
EUROPOS
ERDVĖJE

16-17 p.

KELIAS!
PRABUDIMA

19 p.

AR DAR ILGAI
KALBĖSIME
LIETUVIŠKAI?

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

1. Lietuvos mokslo prioritetai: ledlaužis ar suskilusi gelda?

Šia tema diskutuoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras Algirdas MONKEVIČIUS ir Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis MAKARIŪNAS. Jus kalbina *Mokslo Lietuvos* vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.

Mūsų mokslo bendruomenė turi gana retą progą dalyvauti valstybės mokslo ir studijų sistemos viršūnėje esančių asmenybių diskusijoje. Redakcijos pozicija tokia, kad į pareikštas mintis kiekviena skaitytojų reakcija bus sutikta ne tik palankiai, bet ir suprasta kaip nuoširdus susirūpinimas mūsų valstybėje vykstančiais procesais. Mums ypač svarbi ir reikalinga moksle dirbančio jaunimo nuomonė, o dar labiau – aktyvus dalyvavimas laikraštyje jau ne pirmame numeryje plėtojamos diskusijoje.

Pastarasis pokalbis vyko virš Atlanto vandenyno, 10 tūkst. metrų aukštyje Boeing 747 lėktuve, skrendant į XII pasaulio mokslo ir kūrybos simpoziumą Čikagoje.

Gerų tyrėjų visada stigo ir stigs

K. Makariūnas. Noriu įsiterpti į *Mokslo Lietuvos* vyriausiojo redaktoriaus pašnekesį su ministru ir paklausti: ar pažiūra į mokslininkus kaip išlaikytinius Lietuvoje nėra dirbtinai sukurta ir toliau tebekuriama? Iš kai kurių asmenų nuolat girdžiu, kad mūsų šalyje mokslininkų per daug. Gerų mokslininkų niekada ir niekur nebus per daug. Neseniai grįžau iš vieno renginio Europoje, kuriame buvo pabrėžta idėja, kad žvelgiant globaliai tyrėjo profesija yra viena iš tų, kuriai nedarbo nesama. Pavienėse valstybėse nedarbas gali egzistuoti vienai ar kitai tyrinėtojų grupei, tačiau globalioje rinkoje, – o mesjuk ir einame į vieningos Europos rinką, – gerų tyrėjų visada stigo ir stigs.

Dabar Europoje minimas skaičius – 300 tūkstančių. Tiek mokslininkų dėl senyvo amžiaus artimiausiu me-

tu savo vietas užleis jaunimui. Europos Sąjungos šalyse keliami sudėtingi reikalavimai: iki 2010 metų mokslui valstybės turės skirti iki 3 proc. BVP, o tyrėjų skaičių ES tada reikės padidinti dar 500 tūkst. žmonių. Dabartinės ES šalyse to nepajėgs. Esu įsitikinęs, kad Lietuva kai kuriose srityse gali sėkmingai prisidėti, rengdama aukštos kvalifikacijos tyrėjus.

A. Monkevičius. Palietėte apnuogintą nervą. Mokslininkų Lietuvoje, Europoje ir pasaulyje iš tiesų trūksta, ir kuo toliau, tuo daugiau jų reikės. Bet kur yra problema? Juk ne paslaptis, kad mūsų universitetuose nemažai yra ir tokių dėstytojų, kurie skaito paskaitas iš vakardienos konspektų, visiškai praradę kvalifikaciją. Čia problema. Nesakau, kad visus, kurie neatitinka jiems keliamų reikalavimų, reikia velti iš universitetų ir tuojau pat. Negalima menkinti žmogaus, koks jis bebūtų, tačiau ir problemų slėpti neturėtume. Deja, dar daug turime menko lygio profesūros, docentų ir niekada disertacijų apsiginti neįstengiančių dėstytojų. Nedirbdami rimto mokslinio darbo jie tuo pačiu daro broką iš savo studentų.

Turime įsiklausyti, ką šneka visuomenė. Esu ne tik ministras, bet ir tėvas, kurio vaikai – studentai. Turiu draugų ir giminaičių, kurių vaikai mokosi kone visose šalies aukštosiose mokyklose. Pasišneku su Vyriausybės nariais. Visi mano kalbinami asmenys pripažįsta, kad turime puikių profesorių, dėstytojų, mokslininkų. Tačiau ir šaukštas deguto gali sugadinti medaus statinę. Žinoma, neturime pereiti į asmeniškumus ir niekinti vieną ar kitą asmenį, tegu ir prasčiau dirbantį, nes priežastys gilesnės. Tačiau ir išvadas privalome daryti.

Aišku, turime atnaujinti savo mokslo ir aukštųjų studijų srityje dirbantį personalą. Tiems tikslams šiais metais skirsime 16 mln. Lt, iš tos sumos kelsime dėstytojų ir profesūros atlyginimus. Tai ir prestižo kėlimas. Žmonės turi pamatyti ir suprasti, kas yra mokslininkas, ir ką visuomenei gali duoti mokslas. Man geras pavyzdys yra Suomijoje veikiančios kompetencijos centrai, kur technologiniai dalykai susijungia su humanistika, kur galima išvysti simfoninį orkestrą ir panašiai. Kad šių dalykų prasmę suvoktume, turi keistis ir mokslininkai, o tam reikia sąlygų. Aišku, šiandien jų veiklos sąly-

Po Simpoziumo tarybos posėdžio dar diskutuoja biochemikas Daumantas Matulis, Lietuvos mokslo akademijos tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas, Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas dr. Vyngintas Gontis, dr. Leonas Narbutis, LR Seimo narys Vaclovas Karbauskis ir istorikas dr. Darius Staliūnas

gos Lietuvoje blogos, jas būtina gerinti. Bet turime veikti kaip tikra mokslo žinių bendruomenė: jeigu kas pavargo, nebeatitinka reikalavimų, tai juk nereikia, kad žmogų reikia rogutėmis vežti į mišką ir ten palikti. Ne. Turime pagarbiai žiūrėti į žmogų. Tie žmonės dirbo, darė, kiek įstengė, tegu šiandien ir neturi tų straipsnių ISI žurnaluose, bet jo patirtis gali būti ta vertybė, kuri gali atstoti ir tuos straipsnius. Kol žmogus gali duoti kažką naudingo – turi duoti. Net jei seniokiškai pabamba, nostalgikai prisimena buvusius laikus, nors tai gali atrodyti ir nepriimtina, tai turime suprasti. Bendruomeniškumo, šeimos jausmo ir abipusės pagarbos šiandien tarp mūsų mokslo žmonių pasigendu. Visada šias vertybes pabrėžiu ir mūsų švietimo ir mokslo sistemoje jų siekiu.

Ar stiprieji turi tarpti silpnųjų sąskaita

Mokslo Lietuva. Tačiau ar savaimė

visa tai, apie ką dabar kalbate, gali atsirasti? O jeigu neatsiranda, vadinasi, reikia inspiuoti. Tik kas turi tai daryti?

A. Monkevičius. Turime daryti visi. Ir kantriai. Labai gerbiu prof. Vytautą Daujotį už pažangias idėjas, bet atmetu jo kartais vieną kitą griežtesnį žodį oponentų atžvilgiu. Į jo teiginius reikia įsiklausyti. Turime ginčytis, diskutuoti, bet visada siekti ir pagarbos vienas kito atžvilgiu. Jeigu šių savybių neišsiugdysime – pagarbos kitiems ir sugebėjimo įsiklausyti į oponentų argumentus – tai ilgai dar liksime klampynėje. Man tenka dalyvauti Rektorių konferencijos ir Mokslo institutų direktorių konferencijos renginiuose bei daugelyje kitų posėdžių – ir ką girdžiu? Kad mes vis dar kariaujame, nelabai sugebame kitą girdėti ir gerbti. Tai labai blogai.

Savo misiją suvokiame ne tik kaip gerų instrukcijų kūrimo ir pinigų mokslui bei švietimui „pramušinėjimą“, bet ir kaip tiltų tiesimą tarp asmenybių, tarp skirtingo požiūrio žmonių. Poslinkių esama, bet jie nepakankami.

ML. Ar susikūrinimas, kurio juk, pripažinkime, esama tarp mokslo žmonių, yra mūsų varganumo, nuolatinių nepriteklių padarinys?

A. Monkevičius. Kur yra idėjų, ten yra ir interesų žaismo. Svarbūs ir asmenybių charakteriai, net skirtingų kartų mokslininkų požiūrių susikirtimas. Akivaizdžiai matau, kad kartos pradeda nesutarti. O finansavimas... Kai žmogaus stogas kiauuras ir laša ant galvos, buities nesklaidumai pradeda gožti visa kita. Visa erzelyne dažnai ky-la iš to.

ML. Ar mokslo stiprieji turi gyventi silpnųjų sąskaita? Kokia yra šiuo atveju švietimo ir mokslo ministerijos bei paties ministro nuomonė?

A. Monkevičius. Ne, stiprieji neturi gyventi silpnųjų sąskaita. Tačiau turime pasirinkti mokslo ledlaužius ir duoti jiems daugiau degalų bei erdvės. Ledlaužiai turi atlikti savo kaip lyderių vaidmenį, bet nepradėti iš to geriau gyventi. *Titanikas* dėl to ir paskendo, kad buvo per didelis.

K. Makariūnas. Šiuo požiūriu turiu savo nuomonę. Tie, kurie skelbiasi esą tais ledlaužiais, lyderiais, man kelia labai didelių abejonių. Nors jie ir reikalauja visos valstybės kiaušinius sudėti tik į jų kelis krepšius.

Ledą laužia, ar kiaušiniai rūpinasi?

ML. Mūsų skaitytojai tikriausiai suprato, kad šios diskusijos dalyvių pasirinkta alegorija reiškia ne ką kita, o mokslo prioritetus. Tiksliau – vadinaujamųjų aukštųjų technologijų srities prioritetus.

A. Monkevičius. Europos Sąjungoje aiškiai nustatyta, kokiose mokslo srityse ir kryptyse reikia pralaužti ledus. Ar tie mūsų mokslininkai tuos ledus laužia, kurie pirmieji tą ir turėtų daryti, šiandien gal ir sunku pasakyti. Tačiau mes neturime kitų biotechnologų, biochemikų, fizikų, medžiagoty-rininkų ar informacinių technologijų pajėgų. Tarkime, nanotechnologija Lietuvoje kol kas yra tam tikra mistika, bet kai kurie dalykai jau aiškūs. Ar efektyviausiu būdu mūsų ledlaužiai laužia ledą, o gal tik kiaušiniai rūpinasi, tai jau kitas dalykas.

K. Makariūnas. Prieš keletą metų ir aš mokslo populiarinimo straipsnyje esu rašęs apie biotechnologiją, kokia tai perspektyvi sritis. Tačiau šiandien vis dažniau susiduriu su ministro minimų ledlaužių egoistiškais ir vienadieniais interesais. Bijau, kad po metų kitų įsitikinsime, jog ne vienas tų šiandieninių „ledlaužių“ virs suskilusiomis geldomis. O šešėlis kris ant visų mokslininkų: girdi, žadėjo, ir nepadarė.

A. Monkevičius. Jau nebegalime rodyti tiek daug saviveiklos, kiek rodėme ligi šiol. Kur bedalyvausime, kokiose iniciatyvose, o iš biudžeto didesnių pinigų negausime. Teks iš anksto rengti programas, numatyti parametrus, pagal kuriuos ir būsime tikrinami. Tiek ES Šeštoji bendroji programa, tiek PHARE, tiek struktūriniai fondai

Nukelta į 12 p.

Simpoziumo plenariniame posėdyje LR švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Dainius Numgaudis, ministras Algirdas Monkevičius su žmona Jovita

naujame tūkstantmetyje (2)

Pradžią Nr. 11

Su sociologu 2002 m. Lietuvos mokslo premijos laureatu, Lietuvos MA nariu korespondentu prof. Romualdu GRIGU ir Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėju prof. Renaldu GUDAUSKU kalbamės apie mokslininkų bendruomeniškumą naudą ir būtinybę. Prisiminsime, kad R. Gudauskas taip pat yra Žinių vadybos instituto direktorius ir Lietuvos mokslo tarybos narys.

Pokalbis vyko skrydžio į XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą metu.

Apie 15 procentų principą

ML. Pirmiausia kreipdamasis į profesorių Renaldą klausiu: ar tie mūsų politiniai sluoksniai, apie kuriuos čia kartu su prof. R. Grigu samprotavome, kartais neprivengia, nebijo mokslininkų bendruomeniškumo? Prisimenu ar tik ne Seime vieno komiteto posėdyje lengva ranka mestelėtą frazę: tos Lietuvos mokslo tarybos ar Lietuvos mokslo akademijos, kaip ekspertinių institucijų, mums nelabai ir reikia. Kai prireikia ekspertų, visada galime iš šalies pasitelkti ir kokių tik norime...

R. Gudauskas. Man gaila politikų, kurie panašiai šneka. Priimant svarbius politinius sprendimus, būtinai reikia tikrų mokslininkų ir ekspertų. Bet aš, pratešdamas prof. R. Grigo išsakytą mintį, taip pat maštau apie aktyvumą versle ir politikoje. Kartą tapęs mokslininku...

ML. ...negali sustoti?

R. Gudauskas. Taip, bet tu gali būti ir pasyvus mokslininkas. Štai kur problema. Turime gana daug mokslininkų, kurių teorijos ne visada nukreiptos į veiksmą. Bijau, kad būtent tai ir leidžia kai kuriems politikams spekuliuoti, vertinant mokslą kaip veiklą, kuri ne visada yra vertinga.

Noriu paminėti dar vieną dalyką. Vadybos terminija kalbant, veikia vadinamasis 15 proc. principas. Jeigu sugėbi išskirti prioritetus, kurie yra patys svarbiausi (maždaug 15 proc.) ir jei gali juos suvaldyti, tai likę 85 proc. ilgai patys susitvarkys, susidėlios į jiems skirtą vietą. Bet jei mėgini spręsti viską ir iš karto – vargas tau, Jeruzale.

Kainas ir Abelis

R. Grigas. Man labai malonu dalyvauti šiame pokalbyje su tokiu intelektualiu pašnekovu, tik įdomu, ar Premjeras šiuo intelektu pasinaudoja tiek, kiek derėtų?

R. Gudauskas. Premjeras man leidžia labai daug ir aš jam už tai dėkingas. (Juokiasi). Deja, jis pernelyg užimtas kasdieniais rūpesčiais.

R. Grigas. Jis truputį per jautrus kritikai – į visą kritiką reaguoja labai asmeniškai. Reikėtų suvokti, jog dabartinė valstybės būklė – tai ir paveldas, palikimas bei atitinkama situacija. Todėl valstybės vadovas dažnai čia gali būti niekuo dėtas.

R. Gudauskas. Jis labai myli mūsų valstybę – sakau nuoširdžiai. Kai kritiškai kalbama apie Lietuvą, jis tai prisiima kaip sau skirtą dalį. Daug metų jį pažįstu kaip žmogų, todėl šitaip teigdamas, manau, nelabai klystu.

ML. Tai puiku, taip ir turėtų būti, o Jūsų nuomonė vertinga, nes esate arti Premjero.

Simpoziumo dalyvių pranešimų klausosi prof. Valentinas Snitka, prof. Renaldas Gudauskas, prof. Romualdas Grigas ir visuomeninės nuomonės tyrimų centro Vilmorus vadovas doc. Vladas Gaidys

Žinios – tai išmintis, bet ne informacijos iškamša (2)

R. Grigas. Kai Premjeras A. Brazauskas šiemet man įteikė mokslo premijos laureato diplomą, priminiau jam, kad prieš 12 metų jo rankose buvo mano vienos monografijos rankraštis. Vienos iš maištaujančių to meto knygų – *Pralaimėjęs Kainas*. A. Brazauskas buvo išpareigojęs tą veikalą išleisti, bet tuo metu M. Burkevičius su savo parankiniais užėmė LKP CK rūmus. A. Brazauskas man paskambino ir pasiūlė greičiau atsiimti rankraštį, nes tuo metu jo nebuvo kur dėti. Išleidau knygą 1991 m. 40 tūkst. egz. tiražu padedant privačiai leidyklai... Ši knyga apie bolševizmo genozę Lietuvoje ir Rusijoje, taip pat tos raidos padarinius lietuvių tautai ir Lietuvos valstybei.

Žinoma, tada knyga buvo išleista skubotai ir su didelėmis klaidomis. Tačiau tai – savotiškas prasivežimas, todėl daugeliui skaitytojų ji tapo parankine knyga. Ant viršelio buvo išspausdinta Albrechto Diurerio graviūra *Kainas ir Abelis*. Bolševizmas – tai civilizacijos aklovietė.

ML. Ar buvusio maištininko parakinėje dar liko sauso parako?

R. Grigas. Aš, matyt, visuomet liksiu maištininkas.

ML. Esate veikia Kainas ar Abelis?

R. Grigas. Kiekviename žmoguje glūdi tie patys persimainantys elementai – angelo ir velnio. Priklauso nuo aplinkybių, kurios dažnai išprovokuoja juos reikštis.

Bet štai ką dar noriu pasakyti: skrendame į šalį, kuri nėra savikritiška. Tai didžiulis trūkumas. Joje atsirado tokių maištautojų kaip Zbignevas Bžezinskis, Džordžas Sorosas, kurie ir davė teorinį pagrindą dabar pasaulyje vykstantiems geopolitiniams reiškiniams nagrinėti. Tiesiog stebiuosi tokiu šios šalies vadovų trumparegiškumu.

ML. Tačiau drauge stebėtės Z. Bžezinskio ir Dž. Soroso išvalgumu? Kainas ir Abelis visados vienas greta kito.

R. Grigas. O taip, būtent.
ML. O Jūs, profesoriau, teigiate, kad Amerika nekritiška savo pačios atžvilgiu.

Net ir aukščiausias kritiškumo viršūnes pasiekianti šalis, jeigu turi Z. Bžezinskį ir Dž. Sorosą...

R. Grigas. Abu mano minėti asmenys nėra visai tipiški amerikiečiai. Abu emigrantai – lenkas ir vengras. Tarp kitko, studijų metais Z. Bžezinskis gyveno viename kambaryje su mūsų Vytautu Kavoliu. Jis nemėgo Z. Bžezinskio vien todėl, kad šis lenkas. Bet ilgai nepaaikšėjo, jog abiejų panaši mąstysena, abu karštai išgyvena dėl savo tautų likimo sovietų bloke. Ir tai juos suartino.

Gyvenau ir aš studijų metais su dviem lenkais, todėl gerai suprantu prof. V. Kavolį. Mūsų santykiuose su lenkais buvo ir kažkas giminiško. Didžiulė neteisybė, kai Europos žemėlapiuose nuo XVI a. žymima Lenkija, o Lietuvos nėra. Bet juk tai buvo ne Lenkija, o Žečpospolita, kurios sudėtyje buvo Lenkijos Karalystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Iki pat Žečpospolitos padalinimų buvo išsaugotos visos LDK institucijos. Tik visa bėda, kad valstybėje vyravo len-

Giedamas Lietuvos himnas

kų kalba. Apie tai Lietuvos MA kalbėjau konferencijoje, dalyvaujant Lenkijos Respublikos ambasadoriui Ježiui Barui (Jerzy Bahr).

ML. Tačiau šie priekaištai pirmiausia turi būti skirti ne lenkams, o mums patiems, kad nesugebame pasiimti iš istorijos tai, kas mums priklausė ir teisėtai turėtų priklausyti.

Konkurencinė kova tautą grūdina

R. Grigas. Greta deformuotojo individualizmo galima pridurti ir kitą negiamą mūsų tautos bruožą – servilizmą, išiteikinėjimą stipresniam.

ML. Agrarinės tautos bruožas.

R. Grigas. Tautos, kurios pagrindas buvo agrarinė kultūra. Ir kuri prarado aristokratizmą, aukščiausią savo modernios kultūros ir savimones sluoksnį.

ML. Kas darytina, kad mūsų valtybėje būtų sugrąžintas kiekvienai save gerbiančiai tautai būtinas kultūros elitškumas, aukštasis intelektas?

R. Gudauskas. Šios vertės kūrimo procesas daug ilgesnis, gal jis ir kiek savaiminis. Jis turi vykti palankioje aplinkoje. Deja, ta aplinka daug metų mums nebuvo palanki. Turime tik dešimtmetį, kuris kiek palankesnis didesniam kiekiui žmonių, kuriuos galėtume vadinti elitu jų mąstymo ir gebėjimų prasme. Vis dėlto buvusioje santvarkoje, standartizuotoje aplinkoje tik pavieniai individai galėjo išsiveržti iš apsupties. Dabartinė laisva konkurencinė aplinka – sunki, žiauri – mus grūdina. Po kiek metų tai turėtų duoti gerų rezultatų.

ML. Gyvename nuolatinių ir didelių prieštaravimų sąlygomis: siekiame įtvirtinti demokratinę visuomenę, nuolat pasisakome už gyvenimo demokratiškumą ir geriausią to demokratiškumo tradicijų iš Vakarų perėmimą. Ir drauge ilgimės elitariškumo, prarastos aristokratiškosios tautos tradicijos. Suprantama, kad dabartinė moderni lietuvių tauta nėra tas pats, kas buvo politinė tauta Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Prarastas, nutautęs elitas mūsų tautą paliko tarsi nugenėtą medį. Likome agrarinės kultūros tauta, kuri nuolat patirdavo praradimus. Juk ir šiandien neįstengiamė susigrąžinti savo didžią dalimi prarastos istorijos bei kultūros. Ir šis dalybų procesas nesibaigia. Kai kurie kaimynai jau kėsina si į LDK ir net lietuvių vardą, Mindaugą vadina gudų karaliumi, o Naugarduke liepos pradžioje triukšmingai žada minėti „LDK kaip gudų valstybės“ 750 metų karūnavimo iškilmes.

R. Grigas. Galiu pridurti, kad A. Smetonos laikais lietuvių elitariškumas jau buvo įgavęs aiškesnius kontūrus. Jį ypač vertino mokslus baigusieji užsienyje. Tokių jau buvo ne šimtai, o bene du tūkstančiai. Tačiau vėliau kalėjimuose, miškuose ir emigracijoje praradome didžiąją dalį šio potencialo. Sovietiniais metais taip pat jau buvo susiformavę kūrybinio elitizmo samprata. Būta tautinės savivokos, turėjome tam tikrą savo kultūros, mokslo ir švietimo elitą. Drįstu pasakyti, kad net mūsų niekinami kolūkiai jau buvo įgiję lietuviškos dvasios. Nemanau, kad tinka juos vadinti *kolchozais*. Dauge lyje jų ieškotos ir puoselėtos lietuviškumo šaknys, kurti memorialai, muziejai, laikytasi lietuviškų tradicijų. Tačiau toje santvarkoje žmogui buvo skirtas tik atlikėjo vaidmuo. Vis dėlto tam tikri lietuviškumo kontūrai jau formavosi ir tai buvo labai svarbu.

Šiandieninėje pliuralistinėje visuomenėje šie kontūrai išsityrnė. Jie vienas kito nepapildo, o dažnai laimi agresyvesnis.

Etnologija: tiesiant tiltą į tautos širdį

Atkelta iš 1 p.

Geriausi istorikai – tai etnologai

Renginį įžangos žodžiu pradėjęs Lietuvos istorijos instituto direktorius habil. dr. Alvydas Nikžentaitis pabrėžė momento istoriškumą: dalyvaujame naujos tradicijos užuomazgoje, nes nuo šiol institute turėtų būti pristatomi naujausi etnologų, istorikų ir archeologų leidiniai. Kad pirmieji iniciatyvą parodė etnologai, nėra atsitiktinis dalykas. Prisipažinęs, kad prieš ateidamas vadovauti institutui, nelabai supratęs, ką tie etnologai daro, A. Nikžentaitis rado savyje drąsos pasakyti, jog paskutiniai *Lietuvos etnologijos* tomai iš esmės koreguoja jo buvusius pažiūras. Dar daugiau, direktorius netgi pareiškė, jog geriausi istorijos mokytojai ir galėtų būti, ko gero, etnologai. Mat per pastaruosius keletą metų instituto etnologai nutiesė tvirtus tinklus į istorikų darbus. Štai tokio tarpdiscipliniškumo A. Nikžentaitis ir toliau linkėjo instituto įvairių sričių tyrinėtojams.

Instituto direktoriaus pavaduotojas Rimantas Miknys pastebėjo, kad pastarieji dveji metai institute buvo skirti naujai darbų kokybei įgyti, o *Lietuvos etnologijos* paskutiniai du tomai ir žymi tą naują mūsų etnologijos mokslo kokybę. Jeigu ankstesniais metais mūsų etnologai savo tyrimuose ėjo į gylį, bet pavieniui, tai dabar ieško bendrų su kitomis istorijos mokslo disciplinomis problemų, kurios gali būti sprendžiamos sutelkus pastangas. Būdinga, ir tai atsispindi paskutiniuose *Lietuvos etnologijos* tomuose, kad Lietuvos istorijos instituto etnologai vaisingai bendradarbiauja su Vytauto Didžiojo, Vilniaus ir Vilniaus pedagoginio universitetų kolegomis, kurie domisi etnologijos ir etnografijos dalykais.

Raida

Priminsime, kad Lietuvos istorijos institute 1952 m. buvo įkurtas Archeologijos ir etnografijos skyrius, 1962 m. Etnografijos ir Archeologijos padaliniai išsiskyrė į atskirus skyrius. 1996 m. Etnografijos skyrius buvo pavadintas Etnologijos skyriumi.

Pirmieji instituto etnologų straipsniai pasirodė tęstinėje serijoje *Iš lietuvių kultūros istorijos*, kurioje vėliau buvo spausdinamos atskirų autorių studijos ir monografijos. Iš konferencijos pranešimų leidinio *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje*, atsiskyrus archeologijai, atsirado *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje*. Nepriklausomybės metais šis leidinys pakeitė pavadinimą ir tapo *Etnologijos tyrinėjimais Lietuvoje*, kurio paskutinis numeris pasirodė 1995 metais. Kadangi, kaip minėjome, 1996 m. institute buvo suformuotas naujas Etnologijos skyrius, tai prof. Irenos Regi-

nos Merkienės iniciatyva tais pačiais metais pradėta leisti ir *Lietuvos etnologijos* knygų serija. Joje spausdinamos studijos ir monografijos, individualūs ir kolektyviniai tyrinėjimų rezultatai.

Tokia būtų glausta knygų serijos atsiradimo istorija. Beje, serijoje, kurią pradėjo Žilvičio Šaknio *Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje*, pasirodė jau 8 knygos. Šiais metais turėtų pasirodyti ir 9-oji – Vytauto Tumėno, skirta rinktinėms lietuviškoms juostoms.

Kai praeitis atgyja

Serijos knygose atspindėtos ir socialinės antropologijos problemos, nors vyravo etnografiniai tradicinės kultūros dalykai, tradicinės kultūros pokyčiai modernioje visuomenėje. Kodėl susiformavo būtent tokia kryptis?

Kaip teigia pristatomos serijos redkolegijos narys dr. Petras Kalnius, tradicinės kultūros likimas Lietuvoje skyrėsi net tarp Vidurio Europos šalių. Klasikinės tradicijos mirtis Lietuvoje prasidėjo Pirmosios Respublikos metais, tarpukaryje, tačiau visiškai nemirė. Po Antrojo pasaulinio karo ir net kolūkinės santvarkos metais tradicinė kultūra kaimo žmonių kasdienybėje įvairiais užsikovusiais pavidalais vis dar gyvavo. Taigi, galima pasakyti, jog

Gedimino Zemlicko nuotraukos

ką – tarsi būtų atgimę senieji Lietuvos žemės dirbimo būdai. Panašiai smulkiajame versle, buityje, perdurbant žaliavas ir žemės ūkio produkciją iš praeities vėl teko susigrąžinti jau lyg ir į negrįžtamą praeitį nūgrimzdusius darbo ir veiklos būdus. Mūsų etnologams, etnografams ir socialinės antropologijos specialistams galima tik pavydėti, nes valstybėje vykstantys procesai tarsi iš nebūties prikėlė kai kuriuos senos žemdirbių kultūros elementus, kurie, pasirodo, nebuvo visiems laikams iš mūsų gyvenimo pasitraukę. Atgijo. Kiek mūsų tyrėjai iš šios paties gyvenimo prikeltos laboratorijos išpešė mokslinės naudos, gal dar anksti spręsti, laikas parodys, bet likimas jiems buvo labai dosnus.

Ir štai kokį dalyką pastebi P. Kalnius: nei senų ūkininkavimo, ne verslavimo būdų mūsų žmonėms iš etnologų knygų ar kadais padarytų aprašų mokyti neteko. Tą patirtis dar buvo gyva, tik snaudė – tereikėjo ją prikelti naujam gyvenimui. Šitai ir buvo padaryta – gyvenimo būtinybė

staigus suvešėjimas buvo naudingas, nes leido fiziškai išgyventi daugelio kaimų ir miestelių gyventojų kasdienybę. Skurdi buitį vis dėlto buvo geriau už visišką skurdą ir gyvenimą sąvartyne ar alkoholizmo liūną, leido žmonėms prisitaikyti prie pakitusių sąlygų tuo laikotarpiu, kai gelbėtis skęstantiems tapo pačių skęstančiųjų reikalas.

Kiek tvers praeitis dabartyje

Kiek ilgai tas tradicinės liaudies kultūros atavizmas išliks, kiek dar tvers? Tenka išsiklausti, ką sako šios srities tyrinėtojai ir žinovai, o jie taria neišvengiamą nuosprendį tradicinei kultūrai: tūkstantmetė tradicija, nors atskirais reiškiniais Lietuvoje dar egzistuoja, bet jos dienos suskaitytos. Jai išlikti nėra jokių prielaidų. Štai kodėl būtini tos tradicinės kultūros tyrinėjimai. Tai, ką šiandien dar regime gyvenime, Lietuvos kaimuose ir miesteliuose, rytoj nebeįsivysime už jokių pinigų. Mūsų atsa-

Pristatant naujuosius etnologų leidinius visa, kas dar įmanoma, paties likimo mums dovanota.

Sugrįžimas į tėviškę

Buvusiai instituto Etnologijos skyriaus senbuvei ir vedėjai prof. Angelei Vyšniauskaitėi gegužės 15 d. sukako 84-eri. Tyrinėtoja yra įmūrijusi ne vieną svarų akmenį į Lietuvos etnologijos mokslo pamatus. Pats susitikimas su buvusiais mokiniais ir jaunesniais kolegomis jai jau savaime jaudinantis įvykis, lyg grįžimas į tėviškę po 10 metų klajonių. Institute profesorė praleido 45 metus – to niekas neatims. Jauniems gal ir sunku suprasti, koks džiaugsmas profesorei gauti Lietuvos etnologijos naujausias knygas su visų skyriaus darbuotojų autografais.

A. Vyšniauskaitė prisiminė savo pirmąją ekspediciją 1949 m., kurioje dalyvavo ir Maskvos etnografijos instituto etnografai. Tas bendravimas su prityrusiais profesionalais lietuviams išėjo į naudą, vėliau daugeliui teko Maskvoje gintis disertacijas. 1955 m. ten mokslų kandidato disertaciją apsigynė ir A. Vyšniauskaitė. Vėliau vadovavo daugeliui ekspedicijų bei instituto Etnografijos skyriui, visgi labiausiai prisimena ne vadovavimą, bet darbą petys petin su savo bendradarbiais, kai vienas buvo už visus, o visi už vieną. Tada ir buvo parengti bei išleisti serijos *Iš lietuvių kultūros istorijos* tomai bei viena svarbiausių mūsų etnografijos ir etnologijos knygų – *Lietuvių etnografijos bruožai* (1964 m.). Profesorė buvo šios knygos sudarytoja.

Tačiau bene labiausiai vertina darbą sudarant *Pabaltijo istorijos ir etnografijos atlasą*, kur lietuviai rinko medžiagą apie drabužius, žemdirbystę ir architektūrą. Surinkta medžiaga leido kartografuoti Lietuvos regionus. Žemdirbystei skirtą tomą 1985 m. rusų kalba Vilniuje išleido Lietuvos istorijos institutas, drabužiams skirta knyga išėjo Rygoje, o architektūrai skirtoji taip ir nepasirodė. Visą reikiamą medžiagą buvo parengęs ir veikalą sudaręs jau amžiną atilį Izidorius Butkevičius, išsiuntęs į Maskvą, bet išleisti nespėta. Koks tolesnis vertingo rankraščio likimas prof. A. Vyšniauskaitė teigia nežinanti. Gal tuo paveldu susirūpina jaunoji etnologų karta?

Šiuo metu Etninės kultūros globos taryba prie LR Seimo, kurios veikloje reiškiasi ir prof. A. Vyšniauskaitė, svarsto Lietuvos etnografijos regionavimo klausimą, remiasi ankstesniais dešimtmečiais atliktais kartografavimo darbais. Sukaupia medžiaga teikia pagrindą atlikti gilius teorinius apibendrinimus, bet tai jau bus jaunosios kartos etnologų uždavinys.

Vytauto Didžiojo universiteto geriausia jaunoji etnologė Ina Junelytė apdovanojama etnologų leidiniais

klasikinė tradicija nebuvo visiškai numarinta, tik gerokai apvytusi, apirusi, tarsi pasitraukusi į gyvenimo pakraštį lūkuriavo industrinio ūkio ir modernaus gyvenimo šešėlyje.

Kas paaiškėjo Lietuvai vėl stojus į Nepriklausomos valstybės raidos kelią, valstybės ūkiui pradėjus gręžtis į rinkos ekonomikos keliamus reikalavimus? Naujomis ūkininkavimo sąlygomis daugelis ūkininkų nebegalėjo pasinaudoti savaeige technika – buvo per brangu. Teko prisiminti senuosius padargus ir kinkytis arkliu-

privertė. Kiekviename kaime pakako tų senosios patirties turėtojų ir saugotojų. Ko gero, išties fenomenalus Lietuvos gyvenimo tarpsnis, kai valstybingumui tvirtėjant ir pačiai valstybei akivaizdžiai modernėjant jos gyventojų dalis savo kasdieninėmis darbo ir ūkininkavimo technologijomis buvo priversta grįžti kone į feodalizmo laikus. Greičiausiai socialiniai mokslai šio mūsų istorijos fenomeno dar iki galo nespėjo išsaminti, juo labiau – išanalizuoti.

Šis tradicinės kultūros atgijimas,

kingoms institucijoms vertėtų labai rimtai susimąstyti, kai kalbame apie aukštųjų technologijų ir kitus prioritetus. Visos technologijos yra viena dienos, nes jas jau rytoj pakeis tobulesnės, o tikros vertybės, kurios šiandien mums atrodo įprastos, trivios ir pabodusios, kartais ir yra būtent tos, kurios jau šiandien kelia didelę kitų kraštų tyrėjų nuostabą ir susižavėjimą. Ne jau iš Briuselio ar kito Europos centro turime laukti signalų, kas yra didžioji mūsų ir visos Europos kultūros vertybė? Būtina iširti

Pirmasis etnologinis žurnalas

Aptarę serijos *Lietuvos etnologija* ištakas ir nagrinėjamą tematiką, prisiminkime, kaip išsirutuliojo ir pirmasis Lietuvos istorijos instituto etnologinis žurnalas. Prieš puse metų į institutą iš Vilniaus universiteto vadovauti būsimajam žurnalui buvo pakviestas dr. Vytytis Čiubrinskas. Mat etnologai ir instituto vadovai suvokė, kad serija *Lietuvos etnologija* jau išauga savo buvusį rūbą, turi plėstis, įtraukiant ir kitų institucijų šios srities tyrėjus.

V. Čiubrinskas neslepia tada rodęsi ragus, – sutiktų vadovauti žurnalui, jeigu būtų laikomasi dviejų sąlygų: žurnale turi būti ir angliški publikacijų, be to jame reiktų spausdinti ir antropologijos straipsnių. Sąlygas pavyko suderinti, o užvirtintos iniciatyviniame posėdyje, kuriame be etnologų dalyvavo istorikai, sociologai, psichologai. Būsimojo žurnalo tarpdisciplinišką pobūdį stipriai pageidavimai jungti ne vien Istorijos instituto, bet ir Vytauto Didžiojo, Vilniaus, Vilniaus pedagoginio universitetų tyrėjų pastangas. Buvo nutiesti tiltai ir į užsienį, redkolegijos nariais sutiko tapti pasaulyje žinomi kitų valstybių tyrinėtojai.

Vis dėlto svarbiausiu tiltu naujojo žurnalo *Lietuvos etnologija*. *Kultūrinės antropologijos ir etnologijos studijos* vyriausiasis redaktorius

džiuose būna dėl ko pasiginčyti. *Gerai, kad Lietuvos etnologijos testiniame leidinyje sutinka dalyvauti ir kitų šalių etnologai. Tačiau užsieniečiams, rašantiems apie kitus kraštus, gal pakaktų duoti ne daugiau kaip dvi pozicijas viename tome?* – svars-to profesorius. Anot prof. A. Miliiaus, jeigu jie rašo apie lietuvius (jau esama tokių), tai jų publikacijų skaičiaus riboti nereikėtų. Mes kitų kraštų tyrinėtojus sudominsime tiek, kiek sugebėsime pristatyti savąją kultūrą, o ne persispausdindami jų publikacijas.

Kadangi Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyrius yra svarbiausias etnologijos darbo centras valstybėje, tai ir turėtų įvertinti Lietuvoje pasirodančią šio pobūdžio literatūrą. Turime nemažai leidinių (žurnalai *Liaudies kultūra*, *Liaudies kūryba*, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, *Lietuvos istorijos metraštis*, *Darbai ir dienos*, *Tiltai* ir kt.), kuriuose nagrinėjami etninės kultūros dalykai – juos reikėtų analizuoti, įvertinti. Kartais atsitinka, kad užsieniečių knygos recenzuojamos, o lietuvių etninės kultūros publikacijos paliekamos neapibrėžtai ateičiai. V. Miliiaus manymu, visa lietuviška etnologijos produkcija turi būti pastebėta ir įvertinta.

Profesoriui kai kurių abejonių kelia ir mūsų jaunų tyrinėtojų pasirenkama tyrimo darbų tematika. Ar tikrai šiuo metu mums aktualiausia metų

BALTIJOS ŠALIŲ MOKSLININKAI TEIKIA TURININGOS PARTNERYSTĖS PAVYZDĮ (1)

Lietuvos MA prezidentas, VU rektorius Benediktas Juodka atidaro Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferenciją; kairėje – Latvijos MA prezidentas Jānis Stradinis, dešinėje Estijos MA prezidentas Jüri Engelbrecht

Birželio 6–7 d. Vilniuje vyko Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų pasitarimas ir Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo IX konferencija *Globalizacija, Europa ir regioninis identitetas*.

Pasibaigus šiems renginiams savo įspūdžiais paprašėme pasidalyti Lietuvos mokslų akademijos prezidentą, Vilniaus universiteto rektorių akad. Benediktą JUODKĄ.

Kuriant bendrą Europos mokslo ir studijų erdvę

Gerbiamasis Prezidente, ką Baltijos šalių mokslininkai nagrinėja savo intelektualinio bendradarbiavimo konferencijose? Ar vien mokslo srities problemos?

Tai platesnio pobūdžio konferencijos – ne tik mokslo srities. Pasakyčiau, kad tai netgi daugiau kultūrinio ir politologinio pobūdžio renginiai. Jie buvo pradėti dar tarpukario metu, kai kurie miestuose išaugę ir su tradiciniu kaimu ryšio neturintys jauni tyrinėtojai šitaip sau pasilengvina gyvenimą, vietoj varginančių ekspedicijų pasitenkindami mieste buvusių metalistų ir hipių, jau iš to „protestuotojų“ prieš visuomenę amžiaus išaugusių, apklausa ir anketavimu. Galima sutikti, kad Lietuvoje (matyt, ir Latvijoje bei Estijoje) hipių judėjimas turėjo ir politinį atspalvį, pakaktų prisiminti kad ir skausmingą Romo Kalantos auką, bet turint šitiek neištyrinėtų ir nykstančių etninės kultūros vertybių, neturėtume dėl takelio pamesti kelio.

Geriausia jaunoji etnologė

Renginyje etnologų išleistais leidiniais buvo apdovanota geriausia Vytauto Didžiojo universiteto jaunoji etnologė. Tai humanitarinių mokslų fakulteto ketvirtakursė Ina Junelytė, kuri į naujųjų leidinių pristatymą atvyko su savo dėstytoja dr. Rasa Račiūnaite.

Gediminas Zemlickas

kandidatūrą rinkimuose į Vilniaus universiteto rektorių.

Kuo šiandien mums reikšmingas Baltijos šalių bendradarbiavimas? Juk šiandien mūsų žvilgsniai daugiau nukreipti į Briuselį, mums pirmiausia rūpi kas vyksta Europos Sąjungos valstybėse.

Bet koks valstybių bendradarbiavimas yra sveikintinas, o tuo labiau – tarp tų valstybių mokslininkų. 1999 m. buvo pasirašyta garsioji Bolonijos deklaracija, nuo kurios prasi-dėjo ir kiti labai svarbūs Europoje renginiai: Prahos švietimo ir mokslo ministrų pasitarimas, o šiemet rugsėjo mėnesį panašus susitikimas vyks Berlyne. Turime kurti bendrą Europos mokslo ir studijų erdvę, o nebendradarbiaudamas nesukursi. Be bendrų mokslinių programų, neieškodami sąlyčio taškų visi gražūs mūsų užmojai bus nieko verti. Juk daugelį dalykų mums reikia unifikuoti. Pavyzdžiui, bendras Europos bakalauro, magistro programas. Todėl pirmiausia bent savo Baltijos šalių regione turėtume tuos bendrus vardiklius sudėti. Šio darbo nepavyks išvengti.

Jeigu susiaurintume savo veiklą tik mokslo požiūriu, tai Baltijos valstybėms labai naudinga bendradarbiauti. Tam padeda ir Baltijos šalių mokslų akademijų ryšiai. Birželio 6 d. kaip tik Vilniuje ir buvo surengtas mūsų valstybių mokslų akademijų vadovų pasitarimas, kuriame apžvelgėme, kas naujo per pastaruosius metus įvyko Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslo politikoje, mokslo ir studijų finansavimo srityje.

Tas mūsų valstybių bendradarbiavimas neapsiribojo tik mokslų akademijų lygmeniu. Štai jau šią savaitę Rygoje vyks Baltijos šalių aukštųjų mokyklų rektorių pasitarimas. Tokie susitikimai vyksta kas dveji metai. Taigi Baltijos šalių mokslo žmonės gana aktyviai bendradarbiauja, kad galėtų sėkmingai įsilieti į bendrą Europos mokslo ir studijų erdvę.

Ar visa tai reiškia, kad į ES Baltijos šalys siekia ateiti kaip vieningas regionas? Su savo politika mokslo ir studijų srityje.

Taip galima sakyti, nes daug ką drauge darome, taip pat ir Europos universitetų asociacijos, jungiančios

660 universitetų, jėgomis. Aišku, toje veikloje dalyvauja ir Europos mokslų akademijų asociacija, vadinamoji ALLEA. Taigi Lietuvai Baltijos regiono ryšiai yra naudingi ir dar naudingesni turėtų tapti, kai teks didesniais užmojais veikti Europos mastu ir daug ką mūsų veikloje unifikuoti.

Vieni iš kitų turime ko pasimokyti

Ar Baltijos šalių intelektinis bendradarbiavimas – tai mūsų valstybių bendradarbiavimo išraiška? Tenka pripažinti, jog mūsų šalių tarpusavio santykiai kartais atrodo labiau kaip konkurentų varžybos, o ne geranoriška partnerystė.

Nenorėčiau vertinti mūsų šalių politinio ir ekonominio bendradarbiavimo aspektų. Visur esama interesų, ypač ekonomikos srityje. Iš šalies žiūrint latvių ir lietuvių konkurencija dėl VP Market tinklo parduotuvių Latvijoje ar mūsų šalių veterinarijos tarnybų sankcijų kitos valstybės prekybininkams įvežant maisto produktus – tai vis ekonominės konkurencijos pasireiškimas. Gal jis ir natūralus. Tačiau mokslo ir studijų srityje tarp mūsų jokios konkurencijos, juo labiau antagonizmo, nekyla. Šiuo požiūriu gal net galėtume būti gerų kaimyninių santykių pavyzdys.

Štai Baltijos šalių mokslų akademijos įsteigė medali, kuriuo kas dveji metai apdovanojame po vieną kiekvienos šalies mokslininką. Šiais metais apdovanotas buvęs ilgametis Vilniaus universiteto rektorius akad. Jonas Kubilius – už tikimybinės skaičių teorijos sukūrimą, matematinių tyrimų plėtrą Lietuvoje ir tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimą tarp Baltijos šalių.

Latvijos mokslų akademijos narys korespondentas Jānis Kristaps-nas apdovanotas medaliu už indelį į mokslo pertvarkos studijas Latvijoje ir tarptautinio bendradarbiavimo tarp Baltijos valstybių mokslų akademijų organizavimą. Estijos mokslų akademijos viceprezidentas Peeter Tulviste apdovanotas už

Nukelta į 6–7 p.

Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikas Antanas Tyla ir VDU dėstytoja etnologė dr. Rasa Račiūnaite

V. Čiubrinskas vadina įgyvendintą sąsają tarp etnologijos ir antropologijos. Mat abiejų sričių bendra ašis – etnografija.

Pirmasis žurnalo numeris jau aiškiai buvo orientuotas ne vien į mus pačius, ne tik į lietuvius, bet ir į kitus kraštus. Išsirutuliojo leidėjų credo: *pažink save kitame, o kita – savyje*. Kitaip tariant, stengiamasi pritraukti ir kitų valstybių autorius, rašančius anglų kalba, o savuosius paskatinti mąstyti plačiau, džiuginant ne tik sistemingu medžiagos sutvarkymu, bet ir naudojant teorines paradigmas, tarp-tautinį tyrinėjimų kontekstą.

Kokią savo žurnalo (kai kas teigia – leidinio) ateitį mato patys jo leidėjai? Svarstoma, kaip jį padaryti labiau tematinį, gal šalia žurnalo leisti ir atskiras knygas, kad ir konferencijų medžiagos pagrindu. O periodiškumas tikriausiai priklausys nuo autorių aktyvumo ir produktyvumo.

Dėl takelio nepamesti kelio

Daugelio lietuviškajai etnografijai ir etnologijai skirtų tyrinėjimų ir knygų autorius prof. Vacys Milius paskutiniuosiuose serijos *Lietuvos etnologija* tomuose mato reikšmingus pokyčius. Tie tomai, lyginant su anksčiau leistaisiais, daug gyvenimiškesni tematikos ir struktūros požiūriu. Tačiau redkolegijos posė-

Atkelta iš 5 p.

tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimą tarp Baltijos mokslų akademijų humanitarinių mokslų srityje.

Tuo požiūriu mums labai naudinga ir kai ko pasimokyti vieniems iš kitų, kartais estų ir latvių pavyzdžiai mums gali praversti. Kai kur atsiliekame nuo kaimynų. Štai Latvijos konstitucinis teismas pripažino, kad draudimas užimti tam tikras pareigas mokslo ir studijų institucijose, kai darbuotojui sukanka 65 metai, prieštarauja žmogaus teisėms.

Latvijos žmogaus teisėms prieštarauja, o Lietuvos žmogaus teisėms neprieštarauja?

Nesakau, kad visada akylai turime sekti savo kaimynais, šiuo atveju latviais, bet yra apie ką pagalvoti. Pasiųskite informacija visada pravartu.

Ar tebesame tik stropūs mokiniai

Ką parodė paskutiniai du renginiai – Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų pasitarimas ir Intelektinio bendradarbiavimo IX konferencija Vilniuje?

Vertinant konferenciją galiu pastebėti, kad ji skyrėsi nuo vykusios Rygoje ir Taline. Pastarąją Vilniaus konferenciją išplėtėme geografiniu požiūriu. Tarpukaryje, taip pat mūsų dienomis Rygoje ir Taline, dalyvavo Latvija, Estija ir Lietuva, dar buvo įtraukta ir Suomija. Dabartinėje Vilniaus konferencijoje taip pat dalyvavo lenkai, vokiečiai, danai ir norvegai. Taigi renginys išsiplėtė geografiškai. Turtingas buvo ir tematinis požiūriu.

Pasirinkome specialiai su mūsų politine aktualija susietą tematiką, nes su globalizacija jau ir dabar susiduriame. Globalizacijos teigiamybės ir neigiamybės konferencijoje buvo neblogai išnagrinėtos, taip pat ir mokslo požiūriu. Patys dalyviai teigė, kad konferencija buvo prasminga, pavyko.

Ar ES valstybių atstovai – vokiečiai, danai – savo pranešimais bent kiek išsiskyrė iš Baltijos šalių atstovų?

Mano nuomone, Baltijos valstybės šiuo požiūriu pasirodė ne tik kaip stropios mokinės. Kiekvienas pranešėjas turėjo savo temą, kurią ir plėtojo. Lietuvai atstovavo du pranešėjai: tai akademikai Rolandas Pavilionis ir Edvardas Gudavičius. Savo turiniu ir gilumu jie perskaitė labai vertingus pranešimus. R. Pavilionio pranešimo tema: *Apie lokalumą ir*

BALTIJOS ŠALIŲ MOKSLININKAI TEIKIA TURININGOS PARTNERYSTĖS PAVYZDĮ (1)

Trijų Baltijos šalių mokslų akademijų prezidentai medaliu apdovanoja Estijos MA viceprezidentą Peeter Tulviste

Latvijos MA narys korespondentas Jānis Kristapsonas apdovanotas medaliu ir už bendradarbiavimo stiprinimą tarp Baltijos šalių

globalumą; paradoksai ir sprendimai.

Tai labai gilus filosofinis pranešimas, kuris ir būdingas A. Pavilioniui. Būdamas logikos profesorius pranešėjas ir šį kartą blykstelėjo intelektualumu. Istoriko E. Gudavičiaus pranešimas – *Lietuvos europinio identiteto problema XIII amžiuje*. Nors tai senovės istorijos tema, bet taip pat įvilktą į globalizacijos marškinius.

Man atrodo, kad abu Lietuvos pranešimai, taip pat sprendžiant ir iš svečių atsliepimų, buvo labai aukšto mokslinio lygio.

Mokslo reikaluose estai arogantiškumu neišsiskiria

Kur vyks X konferencija?

Gali vykti Helsinkyje po dvejų metų. Tarpukaryje vyko Kaune, Rygoje, Helsinkyje, vėl Kaune ir Taline. Turime bendradarbiavimo sutartį tarp Baltijos šalių mokslų akademijų, taip pat su Suomijos mokslų akademijų asociacija, kurią sudaro kelios šios šalies akademijos. Rengia-

Prof. Jonui Kubiliui šis Baltijos šalių mokslų akademijos medalis – ne pirmas apdovanojimas

me reguliarius susitikimus ne tik tarp Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų, bet ir tarp Baltijos ir Šiaurės šalių (3+5) mokslų akademijų. Galimas dalykas, kad Baltijos ir Šiaurės valstybių mokslų akademijų vadovų susitikimas Helsinkyje bus susietas su Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo X konferencija. Bet kuriuo atveju visą tų konferencijų koordinavimo darbą yra perėmusios mokslų akademijos. Manau, jos ras būdų, kaip visa sustatyti į savo vietą.

Politikoje estai nuolat deklaruoja savo priklausomybę labiau skandinavų geopolitiniam regionui, o ne Baltijos šalių. Kaip moksle? Ar estai ir čia jaučiasi ne tiek baltiečiai, kiek skandinavai?

To tikrai nejaučia. Jeigu vertinsime pagal sutarčių įgyvendinimą, tai pasikeitimas tarp Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslininkų tik intensyvėja. Jau kelinti metai panaudojamos šio pasikeitimo kvotos.

Estai net tarybiniais laikais jaučėsi esą arčiau suomių. Ir iš tiesų jų ryšiai su Suomija yra stiprūs, estai

tuo naudojasi ir teisingai daro. Bet mokslo požiūriu estų negalėčiau išskirti. Nebent buvęs Estijos užsienio reikalų ministras H. Ilvesas (Ilves) galėjo mestelėti, kad jie priklauso ne Baltijos, o Skandinavijos regionui – apie tai buvo paminėta ir viename estų pranešime.

Vis dėlto mūsų trijų vasltybių mokslininkų bendradarbiavimas yra labai glaudus. Antai prieš dvi savaites Lietuvoje vykęs Tartu universiteto rektorius vizitas parodė, kad du seniausi regione universitetai ir toliau noriai bendradarbiaus. Taip pat pratęsimė bendradarbiavimo sutartį ir su Latvijos universitetu. Ligi šiol turėjome trišalę mūsų šalių universitetų sutartį, bet nutarėme jas pakeisti į dvišales. Austrijos mieste Grace prieš savaitę vyko Europos universitetų asociacijos konventas, kurio metu su Latvijos universiteto rektoriumi J. Laciū ir Tartu universiteto rektoriumi I. Avikso (Aeviksoo) nutarėme Rygoje pasirašyti sutartis.

Reziumuojant noriu pabrėžti, kad pagal savo studijų struktūrą, finansavimo lygį aukštosios studijoms ir kitus parametrus esame daug kuo panašūs į savo kamynus.

Mokomės iš kitų, o darome savo klaidas

Nuolat girdime teiginius, taip pat ir spaudoje, kad estai mokslo ir studijų reformoje yra pažengę gerokai toliau už lietuvius?

Nelabai suprantu, ką reiškia „toliau“. Valstybiniai mokslo institutai Estijoje ir Latvijoje su universitetais buvo integruoti gerokai anksčiau, bet ir estų, ir latvių universitetų darbuotojai man tvirtino, kad jie nepajuto didesnių tos integracijos privatumų. Taigi įvyko didelė reforma, bet kokią naudą davė?

Tose šalyse jau kalbama, kad reforma bus gilinama ir tie integruoti institutai greitai jau bus ne juridiniai asmenys, bet virs paprasčiausiais universitetų padaliniais. Kam iš to bus nauda, man sunku spręsti. Ar tai labai didelė reforma ir ar mums reikia mėgdžioti kaimynus? Jeigu latviai ir

Vyksta Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo IX konferencija

estai tuo keliu eis, o finansuojama bus per universitetus, tai tokia „reforma“ būtų tik pinigų perskirstymo būdas.

Tikriausiai visoms trims Baltijos šalims reikėjo pasirinkti skirtingus mokslo ir studijų reformos modelius ir juos įgyvendinti. Dabar būtume galėję vertinti, kuris modelis geriausias.

Mes vieni iš kitų dažnai mokėmės, deja, darydami savas klaidas, o ne iš svetimų klaidų mokydami. Čia ir visa blogybė. Šiandien nuo latvių ir estų turime vieną skirtumą: mes išlaikėme habilitaciją, kurios kaimynai atsisakė. Užtat latviai ir estai labai pakėlė reikalavimus daktaro disertacijai apsiginti. Šiose valstybėse drastiškai sumažėjo daktarų, nes Lietuvoje reikalaujama, kad daktarai, norintys apsiginti habilituoto daktaro disertaciją, turi prestižiniuose mokslo žurnaluose išspausdinti 5 straipsnius. Jeigu latviai ir estai išskėlė reikalavimų kartelę mokslo daktaro laipsniui gauti, tai dabar tose šalyse stinga daktarų, kurie galėtų pretenduoti į profesorių vietas.

O Lietuvoje per pastaruosius metus ginančių ir apsiginančių disertacijas padaugėjo – ar tai blogai? Pastaruosius keletą metų apie 400 asmenų kasmet apsigina daktaro disertacijas. Kaimynų šalyse tas rodiklis kritęs, kasmet disertacijas apsigina tik 7-8 proc. doktorantų. Vilniaus universitete keletą pastarųjų metų tas skaičius siekia apie 70 proc. Į jį įtraukiami doktorantai, kurie apsigina disertacijas iki pasibaigiant gynimo terminui ir iki pusės metų tam terminui pasibaigus.

Kokios svarbiausios priežastys doktorantams trukdo apsiginti disertaciją?

Labai daug doktorantų dirba, ypač iš humanitarinių ir socialinių sričių. Jei dirba bankuose ar kitose įstaigose, turi būti darbo vietoje visą dieną. Kada studijuoti ir rašyti disertacijas? Taigi disertacijų gynimų efektyvumas labai priklauso nuo to, kiek laiko ir jėgų žmogus skiria mokslui. Juk dalis darbe gerai užsirekomendavusių doktorantų ir nutaria mokslinio darbo neberašyti, disertacijos neginti.

Liūdna Konkordijos universiteto patirtis

Jeigu Baltijos šalių mokslų akademijų ir mokslo institucijų santykiai, kaip Jūs teigėte, pakankamai geri, tai kodėl taip mažai kaimyninių valstybių studentų studijuoja Lietuvos universitetuose?

Tikriausiai tai kita problema.

Latvijos mokslų akademijos prezidentas akad. Jānis Stradinis

Priimti užsienio studentus, tarp jų latvių ir estus, reiškia turėti ir studijų programas anglų kalba arba juos reikia priimti į pirmą kursą, kad per tą laiką išmokytų ir lietuvių kalbos. Panašiai ir mūsų studentams Estijoje bei Latvijoje. Vargu ar lietuvių sudomins studijos anglų kalba Ry-

teiksis rinktis Vakarų universitetus, lygiai taip pat kaip estai ir latviai. Jeigu kas iš Lietuvos ir vyksta studijuoti į Rygą, tai daugiausia dėl lingvistinių ar kitų panašių sumetimų.

Tam tikrą išimtį gal padaryčiau skandinavistikai, kai mokome švedų, norvegų, danų kalbų. Į tą Vilniaus

šių nepastebėjau.

Vilniaus universitete juk turite studijų programų anglų kalba?

Turime ne tik kursus, bet ir atskirą knygutę parengę apie tuos kursus anglų kalba. Ji paskelbta pasaulio universitetuose, kad juose apie tai būtų žinoma. Mūsų išvažiuojančių ir iš ki-

paiškę, jog ten yra ne tik finansinių, bet ir akademiinių problemų. Geras pavyzdys, kaip atsargiai reikia vertinti net ir garsius vardus.

Gal aš klystu, bet man regis, į tą universitetą pirmiausia važiuo tie, kurie nepateko į prestižinius Lietuvos universitetus. Tada ryžosi studijuoti už pinigų.

Kokią pamoką iš Konkordijos universiteto istorijos mūsų žmonės turėtų padaryti?

Pamoka labai aiški. Nereikia aklaikėti garsiais vardais ir be reikalo mėtyti savo pinigų. Pats pavadinimas – Amerikos universitetas! – daug ką užbūrė. Privačių universitetų Baltijos šalyse daugėja, bet Lietuvoje tuo pozitūriu buvo pasielgta pakankamai protingai. Antai Lenkijoje taip pat tų privačių universitetų buvo prikurtu, o dabar jau ne vienas užsidaro. Lietuvoje buvo sunkiai duodamos licencijos privačioms aukštosioms mokykloms steigti – ir teisingai daryta. Licenciją reikia pagrįsti.

Daugėjant privačių universitetų, ko gero, negerėja ir valstybinių universitetų lygis?

Suprantama, nes juk tie patys dėstytojai bėgioja iš vieno universiteto į kitą – iš kur daugiau atsiras? Su vieno verslo ir ekonomikos nedidelio privataus universiteto Latvijoje rektoriumi susitikau Grace, jau minėtame Europos aukštųjų mokyklų konvente. Norėdami pritraukti studentus privatūs universitetai taip stengiasi naudoti masalą. Štai minimas latvių universitetas užmezgęs ryšius su švedais, kaip Konkordija – su amerikiečiais. Gal latviams viskas baigsis gerai, bet iš kur tų dėstytojų imti? Konkordija skelbė, kad atvyks dėstyti amerikiečiai. Gal iš pradžių ir atvažiuo. Paskui jau teko kviestis dėstytojų ir iš Lietuvos.

Ar ne panašiai buvo ir Vytauto Didžiojo universitete? Buvo žongliuojama žodžiais: amerikietiško tipo universitetas, rektorius Algirdas Avižienis iš JAV... Vienas kitas amerikietis iš pradžių atvažiuodavo po VDU įkūrimo. Man pažįstami Amerikos universitetai ir žinau, kad gero profesoriaus niekas nepaleis pusei semestro, kad jis važinėtų į Lietuvą ir neskaitytų kurso Amerikos universitete. Atvykdavo jau išėję į pensiją arba neturėję rimto darbo. Naivu manyti, kad į Lietuvą suvažiuos geriausi užsienio profesoriai. Tad ir VDU svarbiausias darbas buvo atliekamas savomis jėgomis. Man regis, ten dabar tuo amerikietišku jau nepernelyg giriamasi. Puikiai tvarkosi rektorius V. Kaminskas. Visi juk esame Europoje ir turime vykdyti Bolonijos deklaracijos reikalavimus.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Prieš prasidedant Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferencijai su Baltijos valstybių mokslų akademijų prezidentais nusifotografavo Vokietijos ambasadorius dr. Alexander von Rom (viduryje) ir Lenkijos ambasadorius Jerzy Bahr (dešinėje)

goje ar Tartu, jeigu jis gali anglų kalba studijuoti Didžiojoje Britanijoje ar Vakarų Europos šalyse. Heidelbergas ar Paryžius nusvers Rygą ir Taliną, nes kaimynų šalyse studijų sąlygos panašios į Lietuvos. Tad pagal SOCRATES/ERASMUS programą

universiteto katedrą buvo dideli konkursai. Galimas dalykas, čia būta tam tikro verslo intereso, nes svarbiausi mūsų bankininkystės, verslo partneriai, bendros įmonės, čia investuojančios, yra iš Skandinavijos. Tačiau su Latvija ar Estija tokių ry-

tų šalių atvažiuojančių studentų santykis yra 7:1, o Lietuvos vidurkis 10:1. Jeigu į Vilniaus universitetą kasmet atvažiuoja 40-50 kitų valstybių studentų, tai, manau, nėra blogas rodiklis. Bet jis turėtų būti daug geresnis.

Dar prieš keletą metų nemažai jaunuolių iš Lietuvos veržėsi į Taline veikusį Konkordijos universitetą. Beje, su tuo universitetu buvo pasirašęs bendradarbiavimo sutartį ir Vilniaus universiteto Teisės fakultetas.

Keli šimtai Lietuvos studentų be reikalo išmetė į tą universitetą savo pinigus. Konkordijos universitetas neseniai bankrutavo. Dabar kai kurie tų studentų grįžta, prašo priimti į Vilniaus universitetą. Priimsime, bet teks žiūrėti į to universiteto studijų programas. Negalime priimti aklaik tik dėl to, kad tie studentai nukentėjo. Jeigu jų studijų programos visiškai nesiderins su Vilniaus universiteto programomis, bus sunku kuo nors padėti. Tačiau mes geranoriškai stengsimės padėti.

Tartu universiteto rektorius I. Avikso pasakojo, kad jų universitetui buvo siūloma integruoti Konkordiją. Bet rektorius pirmiausia nutarė padaryti Konkordijos universiteto auditą, į tą grupę įtraukė ir keletą užsieniečių. Po audito rektorius padarė griežtą sprendimą ir atsisakė į Tartu universiteto sudėtį priimti Konkordiją. Mat

Vyksta Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų pasitarimas

Atkelta iš 1 p.

Irašas

Paminklas poetui Rambyno-Bitėnų kapinėse – tai atversta akmens knyga, kurios lapuose įrašytas, o tiksliau sakant, iškaltas tekstas vokiečių ir lietuvių kalba:

**SU DIDŽIA PAGARBA
IR PASIDIDŽIAVIMU
PRISIMENAME
KUNIGA-POETĄ
KRISTIJONĄ
DONELAITĮ**

* 1714 LAZDYNĖLIUOSE
PRIE GUMBINĖS
† 1780 SAVO KUNIGAVIMO
PARAPIJOJE TOLMINKIEMYJE
SUKŪRUSĮ NUOSTABŲ
EILIUOTĄ EPĄ „METUS“

DAR 1913/14 METAIS
VOKIEČIŲ ŠVIESUOLIAI
BUVO NUTARĘ
KRISTIJONO DONELAIČIO
200-AJAM GIMTADIENIUI
ANT RAMBYNO KALNO
PASTATYTI PAMINKLINĮ
AKMENĮ.

2003 METAIS JO AINIAI IR
DRAUGAI SAVO DIDŽIOJO
PROTĖVIO ATMINIMUI
ŠĮ PAMINKLĄ PASTATĖ

DONELAIČIO PORTRETAS
PAGAL DAIL. JURKŪNĄ

Tenka pripažinti, kad tekstas ir jo išdėstymas sukėlė gana aštrią daugumos šio paminklinio žymenio vertintojų reakciją. Buvo ir kritikos. Dar nespėta paminklo pašventinti, o šalies spauda jau spėjo paleisti keletą aštrių strėlių – pirmiausia kaip šiuo darbu nepatenkintų autorių straipsnius.

Kas labiausiai užkliuvo publikacijų autoriams? Pirmiausia sąvoka *vokiečių šviesuoliai*, kurie 1913–1914 metais buvo nutarę pastatyti paminklinį akmenį K. Donelaičio 200-osioms gimimo metinėms. Šis teiginys, švelniai tariant, žeidžia daugelį lietuvininkų palikuonių, taip pat ir kai kuriuos lietuvius. Juos galima suprasti.

Ką sako šaltiniai

Atsiverskime Mažosios Lietuvos enciklopedijos I tomo 310 puslapį, kuriame spausdinamas atskiras straipsnis *Donelaičio paminklui statyti komitetas*. Jo autorius – lietuvininkas Vytautas Gocentas. Iš straipsnio sužinome, kad sumanymas ant Rambyno kalno statyti paminklą K. Donelaičiui kilo 1913 m. vasarą, ten vykusiam lietuvių susijime. Artėjo poeto ir kunigo 200-osios gimimo metinės, kurias ir nutarta iškilmingai pažymėti. Ketinimas statyti paminklą patvirtintas

Gražiname skolą Kristijonui Donelaičiui

1914 m. balandžio 15 d. Tilžėje, K. Donelaičio paminklui statyti komiteto posėdyje.

Komiteto pirmininko pavaduotojas kunigas Vilius Gaigalaitis tada pažadėjo paaukoti ten turėtą *Sandoros* draugijos žemės plotą, kuriame ir būtų pastatytas paminklas. Minėtam komitetui vadovavo pirmininkas Vilius Steputaitis, pavaduotojas Vilius Gaigalaitis, raštininkai Mikėlis Kiošis ir Jokūbas Stiklorius, išdinininkas Kristupas Lekšas.

Be šių asmenų spaudos komisiją sudarė prof. Aleksandras T. Kuršaitis, Enzys Jagomastas, Didžiosios Lietuvos atstovas dr. Jonas Basanavičius, JAV lietuvių atstovas A. K. Rutkauskas ir kiti. 1914 m. Komitetas išleido *Paszaukimą statyti paminklui* (...), kuriame raginta lėšas rinkti kaimuose, turguose, švenčių, susijimų metu. Lėšas priiminėjo lietuviškų laikraščių redakcijos, Rytprūsių bankai. Deja, paminklas taip ir nebuvo pastatytas. Įgyvendinti sumanymą sutrukdė tais metais prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Tiek žinių teikia Mažosios Lietuvos enciklopedija.

Jas papildysime dr. Napalio Kitkauskos ir Laimutės Kitkauskienės knygos *Kristijono Donelaičio memorialas Tolminkiemyje* (*Kultūra*, Vilnius, 2002) 201 p. išnašoje pateikta informacija. Teigiama, jog paminklo statymo K. Donelaičiui komitete be enciklopedijoje išvardytų asmenų buvo ir 13 padėjėjų, komiteto narių pavardės

1998 m. vasarą Vydūno draugijos ir jos pirmininko dr. Vaclovo Bagdonavičiaus pastangomis Bitėnų-Rambyno kapinėse pastatyti nauji vartai (pagal Marijos ir Martyno Purvinų projektą)

paskelbtos *Prūsų Lietuvos savaitraštyje* (1914, Nr. 18). Pateikta J. Stikloriaus kalbos ištrauka iš *Prūsų Lietuvos savaitraščio* (1914, Nr. 9), kuri mums atrodo labai reikšminga, nes puikiai perteikia to meto lietuvininkų siekius: *...užtat šiandien, Dievas duos, ir Donelaičiui stosis garbingas ir prakilnus paminklas iš akmens ir geležies, tyliai, o tik iškalbingai praeiviui liudydamas, kad lietuviai ir dviem šimtams metų praėjus,*

savo didvyri žino pagerbti.

Dar pridursime, jog prof. Domas Kaunas kapitaliniame veikle *Mažosios Lietuvos knyga* (*Baltos lankos*, 1996) 429 p. tvirtina, jog V. Gaigalaitis buvo ne tik vienas svarbiausių K. Donelaičio 200-ųjų metinių minėjimo organizatorių, bet ir nesavanaudiškai iš savo žemės ant Rambyno skyrė sklypą statyti paminklą poetui.

Poetų dalybų metas

Tikriausiai net ir su labai didelėmis išlygomis visus išvardytus asmenis, K. Donelaičio paminklui statyti komiteto narius, vargu ar būtų teisinga vadinti vokiečių šviesuoliais. Veikia – visai neteisinga. Nebent elgtumėmės kaip kai kurie amerikiečių ar ispanų sporto žurnalistai, kurie net ir Arvydą Saboną kartais vis dar pavadina... rusų krepšininku. Minėto komiteto nariai buvo itin daug lietuviybės skleidimui nusipelnę asmenys, šiam savo gyvenimo tikslui skyrę visą gyvenimą.

Keista, kad lietuvininkų ir vokiečių šviesuolių į vieną tautų maišymo katilą „sumetė“ ne koks atsitiktinis autorius, bet didžiai Mažosios Lietuvos tyrinėjimams nusipelnę architektai. Dr. Martynas Purvinas yra *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas, taigi, ir šioje enciklopedijoje spausdinamas V. Gocento straipsnis apie 1913–1914 m. kilusią idėją ant Rambyno kalno statyti paminklą K. Donelaičiui jam buvo puikiausiai žinomas. Pagaliau juk patys M. ir M. Purvinai kartu su K. Donelaičio palikuonimis ir įgyvendino tą idėją, kurią nutraukė Pirmasis pasaulinis karas. Skirtumas tik tas, kad vietoj paminklo ant Rambyno kalno paminklas iškilo Rambyno-Bitėnų kapinėse.

Kai kurie šio darbo vertintojai nelinkę autoriams atleisti ir už tai, kad minėtas tekstas kairėje lapo pusėje įrašytas vokiškai, o dešinėje – lietuviškai.

Iškilmų Rambyno-Bitėnų kapinėse akimirka

Paminklo Kristijonui Donelaičiui autoriai architektai dr. Martynas ir Marija Purvinai bei poeto palikuonis Lutzas Wenaus

Mažosios Lietuvos enciklopedijos vyresnieji moksliniai redaktoriai Vytautas Kaltenis ir dr. Algirdas Matulevičius bei Tilžės lietuvių veikėjas Vincentas Narušis (viduryje)

Heraldikos ženklų žinovai tuoj pasakys, jog kairioji herbo, ženklų ar įrašo dalis yra reikšmingesnė, svarbesnė už dešiniąją.

Be to, iškilmių metu kai kurie kalbėtojai tiesiog prikišamai pabrėždavo, kad Kristijonas Donelaitis – tai lietuvių ir vokiečių, dviejų kultūrų poetas ir panašiai. Atrodo, kad į Europos Sąjungą norime ateiti su dovanomis ir geranoriškiems kaimynams atsilyginti už paramą bei pagalbą. Tik gaila, kad lengva ranka dalijame savo didžiuosius ir pradedame nuo K. Donelaičio. Gal įkvepia Adomo Mickevičiaus pavyzdys, kurio prieš šimtą metų taip ir nesugebėta suvokti kaip Lietuvos poeto: šiuo atveju lėmė ne lietuviškos giminės kraujas ir dvasinis poeto prierašumas istorinei Lietuvai, bet gyvenime bei kūryboje jo vartota lenkų kalba. Juk niekas jėga neišplėšė A. Mickevičiaus iš lietuvių literatūros chrestomatijų – jų paprasčiausiai nebuvo – bet patys to meto mūsų šviesuoliai atsisakė A. Mickevičiaus kaip lietuvių poeto. Tiesa, dėl to taip pat kilo kovų, nes būta ir kitokio lietuviškumo supratimo, tačiau nulėmė nauja nuostata, kas yra ir turi būti lietuvis: pirmiausia lietuviškai kalbantis žmogus – kalba tapo esminis ir lemiantis tautinės priklausomybės požymis. Taip nuo moderniai suvoktos tautos kamieno buvo atplėštas visas politinės tautos elitas. Tauta *ne rinko* po pasaulį išbarstytus savo sūnūs ir dukteris, bet *rinkosi*: kas gali ir negali pretenduoti į naujai suprantamo *lietuvi* vardą.

Kaip buvo statomi atminimo akmenys

Beveik visiškai pamirštu Tolminkiemio klebonu Kristijonu Donelaičiu, palikusių stebėtiną poetinės jėgos kūrinį *Metai*, labiau domėtis imta tik XIX a. pabaigoje. Šioje srityje daug nuveikė vokiečių šviesuolis etnografas Leipzigerio universiteto prof. Franzas Oskaras Tetzneris (1863–1919). Jis jau buvo spėjęs archyvuose ištyrinėti dokumentus apie K. Donelaitį, daug naujų duomenų paskelbti spaudoje, o nuykęs į poeto gimtinę – Lazdynėlius, nutarė ten įamžinti K. Donelaičio atminimą. Tą mintimi užkrėtė ir tuometinio Lazdynėlių dvaro savininką dvarininką Ernstą von Belowe.

Taiigi F. O. Tetznerio, Georgo Sauerveino ir Martyno Jankaus pastangomis 1896 m. balandžio 8 d. Lazdynėlių dvaro parke buvo atidengtas kuklus paminklinis akmuo. Vieta parinkta tarp dviejų beržų, o iš Tolminkiemio sodo, kurį sodino ir puoselėjo klebonas K. Donelaitis, atvežtas ažuoliukas. Paminklinio akmens atidarymo iškilnėse be paties F. Tetznerio ir dvaro savininko E. von Belowe dalyvavo

Tolminkiemio klebonas Hugo Freybergas bei Mažosios Lietuvos šviesuolis, aušrininkas, žymus lietuvių spaudos ir visuomenės veikėjas Martynas Jankus. Lietuvininkų kultūros draugija *Birutė* ta proga atsiuntė geležinį vainiką su tautine juosta ir užrašu: *Duonelaičiui draugystė „Birutė“*.

Antrojo pasaulinio karo metais prie Lazdynėlių vyko dideli mūšiai. Dvaro pastatai buvo nugriauti, išskirtas parkas. Neišliko ir K. Donelaičiui skirtas paminklinis akmuo. Vėl susirūpinta K. Donelaičio gimtine tik artėjant jo gimimo 250-mečiui, 1964 metais. Susirūpinta ne Karaliaučiaus krašte, bet Lietuvoje. Pirmiausia teko tų Lazdynėlių ieškoti, nes jokio buvusio dvaro ar parko pėdsakų nebuvo likę, iš pokario žemėlapių iš viso buvo išnykęs net ir šios vietovės pavadinimas. Deja, kol nebuvo identifikuota tiksliai K. Donelaičio gimtinės vieta, nepavyko jos vietoje pastatyti ir jokio memorialinio ženklų.

Tik 1989 m., vadinasi, K. Donelaičio 275-sioms gimimo metinėms, pavyko pastatyti tokį paminklinį akmenį buvusioje poeto gimtinėje. K. Donelaičio gimtinės vietos Lazdynėlių nustatymo aktas buvo pasirašytas 1989 m. kovo 30 d., o balandžio 10 d. Gusevo (buv. Gumbinės) miesto vykdomasis komitetas išskyrė būsimajam K. Donelaičio memorialui buvusios sodybos vietoje 4,5 ha sklypą. Jau balandžio 16 d. apie 400 talkininkų iš Vilniaus, Kauno ir kitų Lietuvos vietų (tarp jų buvo inžinierių klubo *Alkas*, *Atgajos* nariai) atvyko tvarkyti aplinkos būsimajam paminklui. Įgyvendinta klaipėdiečio Bernardo Aleknavičiaus idėja: poeto garbei pasodinti 275 ažuoliukai – tiek metų buvo praėję nuo K. Donelaičio gimimo.

Imta rūpintis paminkliniu akmeniu, kuris buvo atvežtas iš Žemaitijos, iš Orvydų akmenų muziejaus. 1989 m. rudenį atsirado akmuo su lietuvių ir rusų kalbomis iškaltu įrašu. *Šioje vietoje, buvusioje Lazdynėlių kaime, 1714 m. sausio 1 dieną gimė lietuvių literatūros klasikas Kristijonas Donelaitis*. Šis akmuo buvusiuose Lazdynėliuose pastatytas 1990 m. rugsėjį, o 1991 m. jo apatinė dalis buvo aptaisyta granito plokštėmis. Paminklinio akmens atidengimo iškilnėse vyko 1992 m. gegužės 30 dieną.

Beje, lietuviškas tekstas akmenyje įrašytas pirmasis.

Tad kiek tų komitetų buvo?

Viena iš paminklinio ženklų K. Donelaičiui autorių Marija Purvinienė šių eilučių autoriui teigė, kad ne tik lietuvininkai, bet ir vokiečių šviesuoliai, mokslininkai 1913–1914 metais norėję ant Rambyno kalno statyti K. Donelaičiui paminklą. Dėl to net kilę tam tikrų nesupratimų su lietu-

vininkais. Tačiau Lutzas Wenau savo prakalboje atidengiant paminklą apie jokią atskirą nuo lietuvininkų paminklo statymo komitetą neužsiminė. L. Wenau kalbėjo apie tą patį 1913–1914 m. komitetą, kuriam be kitų vadovavo deputatas prof. kunigas V. Gaigalaitis, prof. A. T. Kuršaitis ir kurių sumanyta įgyvendinti sutrukdė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas.

Dabar šių vokiečių šviesuolių idėja ir įgyvendino K. Donelaičio ainiai. Lutzas Wenau ir jo žmonos Margot paraginti jie rinko lėšas, užsakė paminklo projektą iš architektų Marijos ir Martyno Purvinų, kurie idėją ir materializavo akmenyje. Jeigu ne Lutzas Wenau ir jo žmona Margot, tai Rambyno-Bitėnų kapinėse nebūtų jokio paminklo. Verta di-

rime būti susipratę europiečiai. Privalone suvokti, kad žmogus, menininkas, kūrėjas gali priklausyti kelioms kultūroms, ir dėl to jo vertė tik didėja. Taip nutiko su Adomu Mickevičiumi, taip yra ir su Kristijonu Donelaičiu.

Pasak paminklo autorių, Lietuvos valdžia ar bet kuri kita organizacija šiuo atveju nė centu neprisidėjo, kad toks paminklas iškiltų, tai grynai Vokietijos piliečių, K. Donelaičio ainių, iniciatyva, todėl dabar mums reikšti kokias nors pretenzijas, kad ir dėl teksto pobūdžio, nesą visai taktiška. Kai paminklą K. Donelaičiui statys Lietuvos valstybė, tai galės padaryti geriau ir pagal lietuvių išmanymą. O dabar galime pasidžiaugti poeto ainių iniciatyva ir jos įgyvendinimu...

Čia gana išsamiai išdėstėme archi-

Evangelikų kunigas Darius Petkūnas su dukrelėmis Ieva ir Auguste prie paminklo Kristijonui Donelaičiui

džiausios pagarbos šio žmogaus švietėjiška veikla ir pastangos garsinti didžiojo Donelaičio vardą Vokietijoje. O kad tas vardas toje šalyje ne itin plačiai žinomas, gali patvirtinti ir gerbiamas Lutzas Wenau: iš 59 šeimų, kurie pagal telefonų knygą Vokietijoje turi Donalies pavardę, dauguma apie didį lietuvių poetą nieko nėra girdėję. Šios pavardės siejamos su vyriškąja Donelaičio palikuonių linija. Per moteriškąją su mūsų poetu siejasi Wenau, Grisskate, Hermann, Pillokat, Retschkur, Ritter, Schermukschnat, Zydat, Schneider, Fuchs, El Debret ir kitos pavardės.

Pristigo tik vieno žodžio

Netenka abejoti paminklo Rambyno-Bitėnų kapinėse švietėjiška ir pedagogine reikšme. Pasak M. Purvinienės, čia važiuos moksleiviai iš įvairių Lietuvos vietų, lankysis svečiai ir iš Vokietijos. Taiigi šis paminklas mus visus artins. Jei žengiamo į Europą, tai tu-

tektų Marijos ir Martyno Purvinų pozicija, siekdami kuo geresnio tarpusavio supratimo ir deramos pagarbos kiekvienam darbui, kuris skirtas tautos didžiaviriams pagerbti. Truputį apmaudu, kad naujojo paminklo K. Donelaičiui tekste neatsirado vietos (pražiūrėta!) vienam vieninteliui papildomam žodžiui ir jungtukui. Tada opi ir daugelį mūsų krašto žmonių skaudinanti vieta būtų nuskambėjusi visai kitaip: *Dar 1913/1914 metais lietuvininkų ir vokiečių šviesuoliai buvo nutarę...* Tai būtų tiksliau atitinkę istorinę tiesą ir nesukeltų tokios audringos kai kurių lietuvių bei lietuvininkų palikuonių reakcijos.

Beje, nei Lutzas Wenau prakalboje, nei jo perskaitytame taip pat mūsų poeto palikuonio psichiatro neurologo daktaro Christiano Donalies (Kristianas Donalys) iš Wittstocko, negalėjusio atvykti į Lietuvą ir dalyvauti iškilnėse, laiške, niekur nenuskambėjo sąvoka *vokiečių šviesuoliai*. Vadinasi, tai mūsų pačių, lietuvių, didelis noras pasakyti daugiau, nei iš mūsų tikimasi.

Žinoma, neklysta tik tas, kas nieko neveikia, stovi atokiai ir į visus žvelgia iš aukšto. Vis dėlto aptariamas atvejis turėtų teikti mums visiems gerą pamoką ir ateityje. Kartais imantis didelių darbų neprošal būtų ir pasitarti. O gal dar galima ir vieną papildomą žodį paminkliniame tekste iškalbi? Žinoma, prieš tai pasitarus ir suderinus su K. Donelaičio palikuonimis Vokietijoje, šio paminklo sumanytojais ir įgyvendintojais.

Ne visi galėjo tarti žodį

Pačios iškilnės Rambyno-Bitėnų kapinėse šių eilučių autoriui pasirodė ir šiek tiek nepanaudotų galimybių renginiu. Organizatoriai kažkodėl nepasigedo K. Donelaičio draugijos atstovų žodžio, nors iš Vilniaus atvykusio literatūrologo prof. Juozo Girdzijausko ar Vydūno draugijos pirmininko dr. Vaclovo Bagdonavičiaus mintys, atidarant ir šventinant paminklą tikriausiai visiems dalyviams ilgam įsimintų. Tarp vilniečių buvo ir Mažosios Lietuvos tarybos vicepirmininkas istorikas dr. Algirdas Matulevičius, o iš Klaipėdos buvo atvykęs taip pat Mažosios Lietuvos žinovas žurnalistas Bernardas Aleknavičius, lietuvininkų bendrijos *Mažoji Lietuva* pirmininkė Rūta Mačionienė, garbingos Zaunių giminės atstovė. Į siūlymus suteikti kuriam nors iš šių asmenų žodį organizatoriai atsakė, jog kalbėtojai numatyti iš anksto, iškilmių laikas ribotas, todėl programos pakeisti neįmanoma. O gal paprasčiausiai vengta bet kokios kitaip manančiųjų minties?

Kita vertus, evangelikų liuteronų dvasininkai mišioms, pamokslams, prakalboms ir ištęstoms akademinėms paskaitoms apie K. Donelaitį, jo epochą ir poeziją turėjo tiek laiko, kiek manė esant reikalinga. Visuomeninės ir kultūrinės paminklo atidengimo iškilnės, atrodo, šį kartą atsidūrė antrame plane, suteikiant pirmumą bažnytinėms apeigoms.

Vis dėlto šiuos įspūdžius norėjęsi užbaigti ištrauka iš Christiano Donalies iš Wittstocko, laiško Lutzui Wenau, kuris jį ir perskaitė prie paminklo, džiaugiantis, jog *gali būti poetų, kurie dar ir po mirties ilgai padeda tiesti tiltus, įveikti priešingumus ir bendram pasididžiavimui būti pasaulio literatūros dalele*. Tai išties humaniški ir labai prasmingi žodžiai, kurie verčia mąstyti apie didelius dalykus.

Pabaigoje visai dera ir K. Donelaičio kūrybos uolaus tyrinėtojo bei atminimo akmens poetui Lazdynėliuose 1896 m. vieno iš autorių F. O. Tetznerio eilėraščio dvi paskutinės eilutės:

Šiandien Lietuvai Vokietija ištiesia ranką,

Kuomet abi prie tavojo paminklo susitinka.

(Vertė Laima ir Napalys Kitkauskai).

Gediminas Zemlickas

Emocijomis ir išgyvenimais dalijasi Mažosios Lietuvos žinovai – žurnalistas iš Klaipėdos Bernardas Aleknavičius ir Vydūno draugijos pirmininkas dr. Vaclovas Bagdonavičius

Prie pašventinto paminklo Kristijonui Donelaičiui

Mokslas ir visuomenė. Praraja, kurią būtina įveikti (3)

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Pradžia Nr. 10

Šioje diskusijos dalyje prie apskritojo stalo polemizuoja Studijų kokybės vertinimo centro Ekspertinio vertinimo grupės vadovas, Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto Bendrosios ir neorganinės chemijos katedros profesorius Vytautas Daujotis bei XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo Čikagoje dalyviai: Vytauto Didžiojo universiteto rektorius, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas prof. Vytautas Kaminskas, Geologijos ir geografijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas habil. dr. Valentinas Baltrūnas, Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas, Simpoziumo tarybos atstovas Lietuvoje, vadovavęs sekcijai *Mokslas ir visuomenė* dr. Vygintas Gontis ir *Mokslas Lietuvos* vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas. Prie diskutuojančių nuotoliniu būdu paprašė prisijungti Vytauto Didžiojo universiteto doc. Iną Dagytę, kuri iš mokslotyrininkės pozicijų mėgina įvertinti esamą padėtį.

Kaip pritraukti išsiviją

G. Zemlickas. Gerbiami diskusijos dalyviai, atrodo, neprieštarauja, kad tik išorinis vertinimas gali mums pakankamai objektyviai pasakyti, kas yra kas Lietuvos moksle ir studijų sistemoje. Nors doc. I. Dagytė ir pabrėžia, kad labai svarbu ugdyti ir savus kompetentingus vertintojus. Kaip prie mums rūpi-

mų mokslo vertinimo dalykų pritraukti užsienio, pirmiausia gal net išsivijęs, mokslininkus?

V. Daujotis. Tai nepadės išspręsti problemos. Pakanka prisiminti Norvegijos ekspertų rekomendacijas dėl mūsų mokslo sistemos reformos, pateiktas dar 1994 metais. Nei viena jų nebuvo įgyvendinta, nors visos jos aktualios ir šiandien. Be to, noriu atkreipti dėmesį į doc. I. Dagytės siūlymą ugdyti savus kompetentingus vertintojus. Kompetentingų vertintojų mes turime, tačiau yra toks dalykas kaip interesų konfliktas. Lietuva tokia maža, kad nei vienas mūsų ekspertas negali to konflikto išvengti.

V. Gontis. Mes privalome pasinaudoti užsienio potencialu. Realiausias būdas – pasinaudoti užsienyje dirbančiais lietuviams mokslininkais. Palaikome su jais ryšius, todėl galime paprasčiausiai pasiūlyti jiems dalyvauti mūsų mokslą vertinančių ekspertų komisijose, pagaliau, Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo veikloje.

V. Kaminskas. Dar kartą noriu pabrėžti, kad užsienyje dirbantys lietuviai, o ypač išsivijęs mokslininkai, mialai ir net už dyką sutiktų atlikti mums dalį ekspertizų. Tačiau niekas jų nekviečia, ir man aišku, kodėl. Todėl, kad savo kieme su „šeimyna“ gerai kiekvienam pačiam jaustis šeimnininku.

I. Dagytė. Iš tiesų reiktų tiesiog imti ir pakviesti. Visais atvejais turėtume naudingą patirtį. Įsitrauktų – realiai matytume jų darbo kokybę, semtumės patirties. Liktų nuošalyje – įsitikintume, kad kalbėti ir žadėti lengviau, nei padaryti. O kol kas turime tik įprastą „kas būtų, jeigu...“ atveji.

V. Daujotis. 2002 m. buvo padarytas teisės studijų programų tarptautinis auditas, greitai bus paskelbti edukologijos krypties dalies studijų programų tarptautinio vertinimo rezultatai. Deja, vertinimo rezultatai nedžiugina. Dabar prasideda dar penkių kryptių ekspertinis vertinimas.

V. Kaminskas. Dabar „pravarysit“ daugybę vadybos krypties studijų programų ir sulauksite taip pat

sensacingų rezultatų, netikėtų – kaip su Teisės fakultetu. Ir vėl kils triukšmas. To, ką užsienio vertintojai pasakė apie Vilniaus universiteto Teisės fakultetą, nebūtų drįšęs pasakyti nei vienas Lietuvos ekspertas. Viskas būtų pasakyta priešingai. Beje, užsienio ekspertai puikiai įvertino VDU teisės studijų programas, kurios dėl valdininkų „intrigėlių“ iki šiol nėra oficialiai akredituotos.

G. Zemlickas. Jeigu mūsų ekspertai būtų išdrįšę pasakyti visą tiesą, ką iš tiesų galvoja, jie patys būtų suniekinti, sumalti į dulkes – kaip visiškai nekompetentingi, nieko neišmanantys. Vadinasi, kartais ir savaime kieme labai nepasišakosi.

V. Daujotis. Viso to neneigiu, nes pats užsiiminėju tų vertinimų organizavimu. Noriu pasakyti, kad pats universitetas pirmiausia turi būti suinteresuotas savo kokybiška veikla. Liūdniausia tai, kad stebiu blogėjimo tendenciją net ir geruose universitetuose. Buvo, atrodytų, visai nebloga situacija, o dabar reikalai prastėja. Ir būtent

dėl čia minimų priežasčių. Geriausių užsienio universitetų valdymo struktūra padeda visų šių ir kitų blogybių išvengti. Danija, pavyzdžiui, dabar keičia savų universitetų valdymo struktūrą – universiteto valdymo svertai atiduodami socialinių partnerių institucijai, o visų lygių universiteto vadovai skiriami, bet ne renkami. Šiuos Danijos parlamente dabar svarstomus ir priimamus universiteto valdymo struktūros dokumentus kaip tik ir įteikia gerbiama V. Gončiui.

V. Gontis. Neabejoju, kad šia tema diskusijas tęsime dar ilgai. Negalima perimti vien valdymo struktūrą, nekreipiant jokio dėmesio į visą socialinę, kultūrinę, teisinę ir ekonominę aplinką bei mokesčių sistemą. Mokyti iš kitų valstybių patirties būtina, tačiau reikia mokytis ir iš savosios. Drįstu teigti, kad šiuo metu aukštasis mokslas reformuojamas labai stichiškai, o įstatymas taisomas per dažnai.

V. Daujotis. Jeigu bus pokyčių mūsų universitetų veikloje, tada galėsime atsisakyti ir tam tikros reglamentacijos.

I. Dagytė. Mane stebina – ir mūsų diskusijoje, ir šiai temai skirtose spaudos konferencijose, ir ne tik minėtuose komunikacijos žanruose – pokyčių nebuvimo ar išskirtinai neigiamos situacijos akcentavimas. Rėžiama iš peties. O ar remiamasi reprezentatyvaus tyrimo – atlikto keliais chronologiniais pjūviais – rezultatais? Kalbu ne tik apie statistinių rodiklių, apie institucijų, finansavimo, personalo ir publikacijų ISI žurnaluose kaitos analizę. Už šių skaičių – mokslo ir studijų sistemoje dirbantys žmonės. Kaip pasikeitė jų darbo turinys? Vertybinės orientacijos?

Kaip jie gyvena ir išgyvena? Kuri jų dalis naudojasi internetu, telefonu, kitomis komunikacijos priemonėmis savo universitete ar institute? O kuri dalis teturi tik galimybę naudotis institucijos iškaba ir atlyginimu, apie kurį geras tonas,

Prie diskusijų stalo VDU rektorius prof. Vytautas Kaminskas, Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas dr. Vygintas Gontis, Geologijos ir geografijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas Valentinas Baltrūnas ir Studijų kokybės vertinimo centro Ekspertinio vertinimo grupės vadovas prof. Vytautas Daujotis

berods, iš viso neleidžia kalbėti. Idomu būtų kaupti patirtį ir ja dalintis – kaip iš mokslininko, dėstytojo atlyginimo ne tik išgyventi, bet ir tarytum gražinti į universiteto biudžetą – mokesčiais už tarnybinius pokalbius nuosavu mobiliu telefonu, sąskaitomis už personalinio kompiuterio internetinį ryšį, popierius, diskelius, kompaktinius diskus, asmeniškai įgytas mokslo ir studijų procesui reikalingas knygas ir t. t. Analizuokime ir mokslininko biudžetą. Tai taip pat vertinga informacija pokyčių tema. Be šio komponento analizės kažin ar ims veikti ir dar tik besiformuojančios „naujosios“ vadybos schemos.

V. Kaminskas. Nebūkime nai-vūs – aukščiausios užsienio universitetų valdymo institucijos nesikiša į konkrečios studijų programos vertinimą. Taip nėra niekur pasaulyje.

V. Daujotis. Gerbiamiems diskusijos dalyviams siūlau geriau įsigilinti į tarptautinius dokumentus. Tie klausimai tiek išgyventi ir skaidrūs, kad savo pašnekovų argumentuose kartais girdžiu tiesiog nežinojimą.

V. Gontis. Čia leiskite pastebėti, kad pašnekovus ir jų žinias reikėtų labiau gerbti. Verta prisiminti ir mūsų diskusiją dėl tarptautinės tyrėjų skaičiavimo metodikos. (ML, Nr. 1, 5 (269, 273), 2003). Tada mes nurodėme elementarias tarptautinės metodikos interpretacijos klaidas, kurios Lietuvos statistiką iškreipia beveik dvigubai. Tos klaidos turėtų būti neatidėliotinais taisomos, tačiau tai nėra daroma.

Universitetams veteranai naudingesni?

G. Zemlickas. Vis dėlto būtų labai pravartu išgirsti ir žmogaus truputį iš šalies, Valentino Baltrūno, Geologijos ir geografijos instituto vyriausiojo mokslinio darbuotojo, nuomonę tais klausimais, apie kuriuos čia diskutuojame. V. Baltrūnas ir jo kolegijos institute kasdienėje veikloje susiduria su universitetuose parengtais specialistais. Taigi kokie jauni specialistai iš Vilniaus universiteto papildo Jūsų instituto darbuotojų gretas?

V. Baltrūnas. Pastarųjų 13 metų patirtis, žinoma, liūdna. Visų pirma, matyt, valdininkijos pastangų dėka atšaldyti santykiai tarp kai kurių universitetų ir valstybinių mokslo institutų. Visa, kas ligi šios buvo daroma institutuose dirbančių atžvilgiu – tai didelis ir nuolatinis psichologinis spaudimas, kad mes, institutuose dirbantys žmonės, esame nereikalingi, menko lygio, ir mums lieka tik jungtis prie kurio nors universiteto. Aišku, šis spaudimas mus visus labai nuvargino. Daug kas iš instituto išėjo, deja, ne į universitetus.

Į vieną buvo sujungti du visiškai skirtingų kryptų institutai – Geologijos ir Geografijos, bet nė vienas jų iš to kol kas nieko nelaimėjo. Vieni praradimai. Dėl draugystės ar integracijos su universitetais pasakysiu štai ką. Du ar trys mūsų darbuotojai dėsto universitete. Paprastai dėsto tie, kuriems yra po 70–75 metus. Pasirodo, universitetui reikia ne mūsų instituto darbuotojų, kad skaitytų atskirus kursus, bet naudingiau pagal autorines sutartis pasitelkti mūsų instituto veteranus, kurie iš tiesų yra tikri šaunuoliai.

Per šiuos 13 metų nė vienas rektorius ar prorektorius, nė vienas dekanas ar katedros vedėjas nėra peržengęs mūsų instituto slenksčio, neatėjo aptarti kaip prisijungime ar bendradarbiausime. Nė vienas! Reformos buvo daromos direktyviniu keliu. Tik iš ministerijos nuolat gir-

dėdavome: *jūs prasti, todėl junkitės su universitetais, taip yra pasaulyje, Amerikoje ir Skandinavijoje, todėl ir jūs taip darykite.*

G. Zemlickas. Ir jūs, vaikai, taip darykit, kaip dėdė Semas daro...

V. Baltrūnas. Ligi šiol prisimenu garsiuosius tuometinio VU rektoriaus R. Povilionio kalbėjimus. Į valias prisiklausęs pamėginau peržiūrėti kaip kurių pasaulio universitetų internetines svetaines, bent jau geologijos fakultetų. Ir ką pamačiau? Viskas priešingai, negu mums savų pranašų buvo aiškinama. Universitetuose, pasirodo, labai mažai yra tokių darinių kaip buvęs mūsų Geologijos institutas. Dauguma tokių institutų yra valstybiniai, kadangi žemės gelmės, kaip ir daug kitų gamtos išteklių, yra išimtinė valstybės nuosavybė. Ir niekam, kas bent kiek mąsto ir su pasaulio patirtimi susipažinęs, nekelia abejonių, kodėl tokie institutai turėtų būti valstybiniai. JAV taip pat yra valstybinis geologijos mokslų institutas, kaip ir daugelyje Europos valstybių. Išskyrus Skandinavijos šalis, kuriose veikia pagal seną tradiciją, matyt, ten nebuvo leidžiama apskritai tokiems savarankiškiems institutams steigti, todėl jie natūraliai ir kūrėsi prie universitetų. Tai istoriškai susiklostęs kelias.

Dar kartą pakartosi, kad šandieninė mūsų situacija – tai to presos institutų atžvilgiu rezultatas. Ligi šiol niekada tokio spaudimo nėra buvę. Vietoj natūralios integracijos su universitetais šiandien dažnai matau tik susipriešinimą. Man mokslas pasidarė be žmogiškojo veido.

Pernelyg platus apibendrinimai šlubuoja

V. Kaminskas. Nereikėtų taip plačiai apibendrinti, kad, girdi, visų universitetų santykiai su mokslo institutais yra blogi. Galiu VDU pavyzdžiu pasakyti, kad nuo 1993 m. turime įkūrę Mokslo ir studijų asociaciją. Juridiškai ji nėra įteisinta, bet mes kasmet renkames su mokslo institutų darbuotojais, kolegiskai aptariame reikalus. Tarp asociacijos steigėjų yra keturi humanitariniai institutai (Lietuvių kalbos, Lietuvių literatūros ir tautosakos, Lietuvos istorijos bei Filosofijos ir kultūros institutai), taip pat trys tikslųjų mokslų institutai (Matematikos ir informatikos, Puslaidininkių fizikos ir Biochemijos institutai). Šiuo metu prie asociacijos prisidėjo dar keturi institutai. Taigi turime bendras doktorantūras net su 11 institutu.

Jeigu pasikalbėtume su tu 11 institutų, mūsų partnerių, darbuotojais, esu tikras, kad nė iš vieno lūpų neišgirsime, jog blogai bendradarbiaujame. Kaip tik tie mūsų santykiai yra normalūs, net labai geri. Taigi santykiai tarp universitetų ir mokslo institutų labai skirtingi.

V. Daujotis. Iš tos universitetų ir institutų integracijos stebuklą taip pat nereikėtų tikėtis: jeigu universitetui reikia 5 dėstytojų, tai juk nedėstys 50 instituto darbuotojų. Vadina-si, šiuo atveju tą integraciją turėtume suprasti kaip labai mažos darbuotojų dalies įsijungimą į universi-

teto veiklą. Ir tai natūralu. Tada visai kita instituto paskirtis.

V. Baltrūnas. Tai ir yra formalioji, mechaniška integracija. Valstybinis mokslo ir studijų fondas atsisakė prioriteto, kad projektus ir programas finansavimui gauti turėtų teikti skirtingų mokslo sričių ir kryptų mokslininkai. To neliko. Dabar iški-lo pseudoprioritetinės kryptys, kurios uždarė tarpdisciplininio bendradarbiavimo galimybę, tarkime, gamtininkų su archeologais, istorikais, tautosakininkais ir panašiai. Kad tikrai taip, parodė monografijų vertinimą. Pagal Fondo patvirtintą programą, kurioje dalyvavo archeologai, VU gamtininkai, Geologijos ir geografijos instituto darbuotojai, dirbome drauge 4 metus, parengėme monografiją. Vieniems institutams tas darbas buvo užskaitytas kaip mokslinis, o kitiems – ne. Kas tai, diskriminacija?

Nenori, kad mašina mylėtų

V. Daujotis. Siūlau atsakyti į klausimą: kam egzistuoja mokslo institutas? Ar galite aiškiai apibrėžti jo gyvavimo prasmę? Universiteto veiklos prasmę suvokiu: jie parengia specialistus. O institutas?

V. Baltrūnas. Reikalingas naujų mokslo žinių gavimui.

V. Daujotis. O kam reikalingos žinios? Valstybė yra pragmatiška mašina, kuriai nelabai perdaug rūpi abstrakčios idėjos. Valstybė nori kai ko konkretaus ir už tai skiria pinigų. Turi būti formuluojamas valstybės užsakymas institutams konkrečioms valstybei naudingiems uždaviniams spręsti, o dabar to nėra. Šiuo metu mūsų valstybė skiria biudžetą institutų mokslininkams tik kaip lais-

draisiais jų reikalais ir ypač tais, kurie negali spręstis savaime per trumpalaikius rinkos mechanizmus. Ta prasme valstybė yra pats svarbiausias filantropas, kuriam rūpi ne tik naujos žinios bet ir daugybė kitų socialinių klausimų. Priešingai, didžiausias pavojus visuomenei kyla tada, kai valstybė tampa verslo įrankiu, o žmonės, veikiantys jos vardu, ima painioti asmeninius ir valstybės interesus. Skirtingi požiūriai į valstybę lemia ir daugelį kitų skirtumų.

V. Baltrūnas. Pasižiūrėkime, kokia antimokslinė ir pseudo-

mokslinė literatūra pardavinėjama mūsų spaudos kioskuose. Įvairaus plauko sektantai, prisidengę profesorių vardais, samprotauja apie pasaulio tvaną ir kitus pasaulio kataklizmus, neigia akivaizdžias mokslo tiesas. Pratarinėje kreipiasi į jaunimą maždaug tokiais žodžiais: *jūs, jauni skaitytojai, nesiginčykite su savo biologijos ar kitų sričių mokytojais, bet žinokite, kad jie jums meluoja...* Specialiai rašomos knygos mūsų jaunimui, kad nukreiptų jį nuo mokslinio pažinimo kelio.

O mūsų valstybėje taip pat spėta daug padaryti, kad nuo mokslo populiarinimo literatūros tą patį jauną skaitytoją atgrasintų, tiksliau, ją pamirštų, jeigu kada ir buvo. Ir tai mūsų, gerbiami valdininkai, pastarojo dešimtmečio našaus darbo rezultatas.

Mokslininkui pats laikas įgyti žmogišką veidą

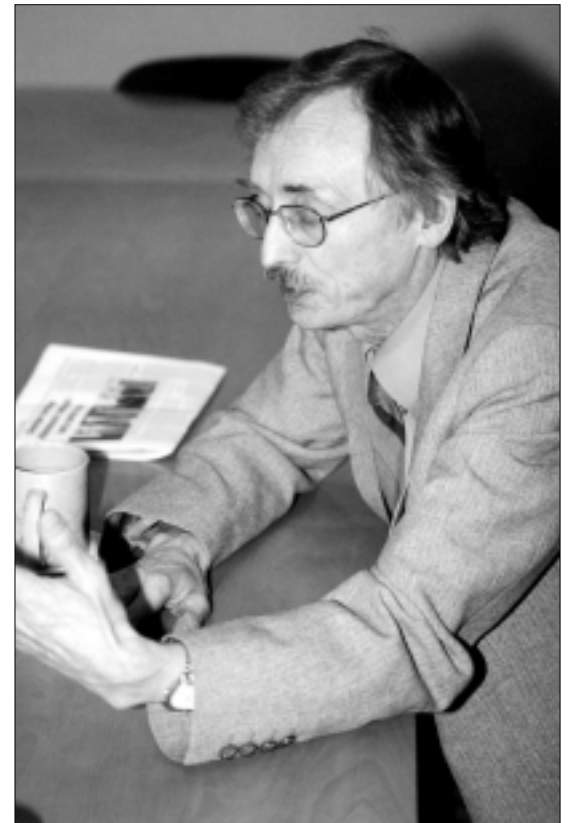
G. Zemlickas. Gerbiamasis V. Baltrūnas mūsų diskusiją pakreipė mokslo populiarinimo visuomenėje kryptimi. Iš tiesų, ne tik gamta, bet ir visuomenė nemėgsta tuštumos. Jeigu stinga geros mokslo populiarinimo literatūros, jeigu mokslui skirtos publikacijos dienraščiuose užpildomos tik rietenomis, kylančiomis tarp mokslininkų ir valdininkų, tai nieko nuostabaus, kad tam tikrą susidariusią tuštumą tuojau pat užpildą pseudomokslo ir antimokslu rašliava.

Idomu, ką diskusijos dalyviai mano apie mokslo žinių propagavimą visuomenėje, kaip šis darbas turėtų būti daromas?

V. Kaminskas. Tas žodis – populiarinimas, man regis, atėjęs dar iš sovietmečio. Ar ne geresnis būtų žodis sklaida? Iš tiesų, kas darytina, jog žinios apie tai, ką daro mokslininkai, pasiektų visuomenę?

V. Baltrūnas. Kitaip tariant, kad mokslas ir pats mokslininkas įgytų žmogišką veidą, kad į mokslą nežiūrėtų, kaip į kažką svetimą ir nesu-

prantamą. Tai ne tik sklaida, tai

Ligšiolinę mokslo institutų integraciją su universitetais habil. dr. Valentinas Baltrūnas vertina kritiškai

mokslinės informacijos suprantamo pateikimo klausimas.

V. Kaminskas. Iš tiesų, labai svarbu pasiekti, kad visuomenei netrodytų, jog mokslininkai gyvena ir dirba sau, o likę žmonės – sau. Girdi, yra tam tikra žmonių dalis, kurie kažką dėsto universitetuose, kažką neaiškaus daro laboratorijose. Kad dėsto – dar pusė bėdos, bent studentai iš to gal kažką gauna. Bet kas tose laboratorijose sukuriama – grynai mistika daugumai žmonių.

Tačiau įdomu, kad visuomenės apklausų metu švietimui vis dėlto skiriama labai garbinga ir aukšta vieta – kartu su bažnyčia ir žiniasklaida švietimas dalijasi pirmą arba antrą vietą, per 60 proc. teigiamai vertina švietimo naudą valstybei ir visuomenei. Prisiminkime, kad Seimu pasitiki tik 12 proc., o Vyriausybė – apie 30 proc.

G. Zemlickas. Tai gal labai bloga Seimo sudėtis?

V. Daujotis. Visuomenė gal ne tiek švietimą gerai vertina, kiek blogai kitas institucijas ar veiklos sritis.

V. Kaminskas. Iš esmės visuomenės požiūris dėl švietimo reikalų, universitetų veiklos ir mokslininkų atliekamų tyrimų yra teigiamas.

G. Zemlickas. O sumaištį ir nepasitikėjimą sukelia politikai.

V. Gontis. Mano galva, visi esame tos pačios visuomenės sudėtinės dalys. Negalima dėl visko kaltinti mūsų pačių išrinktų politikų. Mokslo populiarinimas, jo sklaida ir prestižas turi būti pačių mokslininkų svarbiausia užduotis. Turime rūpintis, kad mokslo politiką formuotų labiausiai mokslo ateitimi ir jo išlikimu susirūpinę žmonės.

Nusireglamentavome

V. Kaminskas. Iš tikrųjų, politikai ir valdininkija sukelia sumaištį – aš tokią nuomonę palaikyčiau. Jei tos sumaišties būtų mažiau, ir ypač iš valdininkijos (tą kone visi net ir šioje diskusijoje pripažino), jei mažiau būtų tų perdėtų ir nereikalingų mūsų darbo reglamentacijų, tai visuomenė tik laimėtų.

Aš mokslo ir studijų sistemos reformose dalyvauju nuo 1990 m., dalyvavau pirmoje LR Mokslo ir studijų įstatymo projekto rengimo grupėje – V. Gontis prisimena. Dar niekuomet mūsų veikloje nėra

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Atkelta iš 2 p.

yra matuojami pagal konkrečius parametrus, o juos vertinantys ekspertai jau pakankamai patyrę. Jie turės judėti numatyta kryptimi, o mes turime juos palaikyti.

Investicija į žmogų – mažiausiai rizikinga

ML. Tačiau ar ši mūsų diskusija nėra šiek tiek vienpusiška, kaip ir tie mūsų mokslo prioritetai, jeigu susimąstytume? Juk net ir mokslo ledlaužius minėdami, mintyje turime toli gražu ne humanitarinius mokslus, bet visa, kas turi labai materialią išraišką, verslo kvapą. Todėl ir knietį paklausti, ar nedžiūsta šiandien mūsų humanitariniai ir socialiniai mokslai, ar nėra pernešę slopinami?

A. Monkevičius. Pakankamai erdves šiandien turi ir humanitarai. Dalyvaudamas įvairiuose renginiuose ES, nuolat girdžiu, kad šiandien pagrindinės vertybės – tai dvasiniai, humanitariniai dalykai. Kultūrų mainai turi integruoti visą Europą. Šiandien lemiamu veiksmu tampa ne technologijos, tegu ir labai svarbios. ES atskirus pinigų iš įvairių fondų žada skirti humanitariniams ir socialiniams mokslams. Žodžiu, tiems dalykams, kurie sujungia ne tik žmonių kūną, bet ir dvasią.

ML. Šios Jūsų mintys, ministre, turėtų būti labai artimos ir Jūsų pašnekovui prof. K. Makariūnui, kuris, nors ir būdamas fizikas, nuolat pabrėžia humanitarinių mokslų, humanitarinės kultūros svarbą žmogaus asmenybei ir valstybei.

A. Monkevičius. Pažįstu prof. K. Makariūną kaip fiziką, o kartu ir kaip humanitarinės dvasios žmogų. Juk ir jo mama buvo iškili mokytoja ir apie ją pats profesorius yra labai gražiai parašęs. Tos dvasios mums visiems labai reikia – sujungti žmonių širdis. Dabar Europa iš inercijos vis dar jungia kūnus. Labiausiai rūpi ekonomika, technologijos. Bet vis labiau pradeda suvokti, kad jeigu nesujungs vertybės, aišku, skirtingų kultūrų nesuvienodinant, bet siejant jas per įvairovę, išskirtinumą, bendražmogiškas vertybes, tai visos mūsų pastangos neduos vaisių. Europa vis labiau suvokia, kad tai kol kas problema, kuri vis dar nesprendžiama. Visi turime dalyvauti ieškant sprendimo būdų.

K. Makariūnas. Humanitarų veiklos sfera atskira, tačiau humanitarai turėtų būti visų sričių žmonės. Vi-

sada labai kritiškai žiūrėjau į visokio pobūdžio prioritetus, kuriuos renkasi valstybė. Ypač – į prioritetų absoliutinumą. Dar kai buvau ne Mokslo tarybos pirmininkas, o tik narys, diskutavome ir priėjome tam tikro sutarimo, kad valstybėje turi būti remiama harmoninga mokslo plėtotė, nes ji reikalinga aukšto lygio aukštajam mokslui palaikyti. Mokslas gausina išmanymą. Valstybėje būtina siekti laikmečio mokslo lygį atitinkančio išmanymo ne tik keliose prioritetinėse, bet visose praktinės veiklos srityse.

Tačiau kartu valstybėje turi egzistuoti ir tam tikri prioritetai. Yra nuolatiniai prioritetai, kurie buvo deklaruoti nuo pat valstybės atkūrimo pradžios. Pirmiausia tai liuanistiniai dalykai, kurie ir turi rūpėti mūsų tautai. O visi kiti prioritetai – visada bandžiau perspėti diskutavusius šiais klausimais – gali būti tik laikinai. Tarkime, atėjo metas palaikyti informatikos mokslinę kultūrą ar medžiagotyra – puiku, palaikykime, skirkime daugiau lėšų ir dėmesio. Bet tai neturi būti amžini prioritetai. Kadangi pasaulis labai greitai kinta, tai valstybė be didesnės rizikos (juk išsilavinimo poreikis auga, tik išsilavinę žmonės gali gauti gerą darbą) gali investuoti tik į vieną prioritetą – tai turi būti investicija į žmones. Šiuo atveju investuodama valstybė nieko nepraras.

Vis galvodavau, kad iš Lietuvos išvažiuo ir kitose valstybėse dirbantys tyrėjai – tai mūsų praradimas. Dabar keičiu nuomonę. Pasaulis integruojasi, ir jei išvykėliai bus gavę pagrindą po kojomis, gerai dirbs, nepraras ryšių su Tėvyne ir dalis sugrįš, tai Lietuvai iš to bus ir ekonominė nauda. Todėl teikdami jaunimui išsilavinimą atliekame naudingą investiciją, nes perspektyvoje tos lėšos sugrįš.

A. Monkevičius. Visiškai pritariu, kad investicija į žmogų yra pati patikimiausia. Tik pridurčiau, kad vienas žmogus mažai ką reiškia – yra visuomenė. Kai kuriais atvejais reikia žmonių, kurie sugeba daugiau plėtoti vieną ar kitą sritį. Neprarandant investicijos į žmogų ir kultūrinių dalykų, kad nebūtų ksenofobijos, rasizmo, tautinio nesutarimo, kad būtų saugomas kiekvienos tautos identitetas, taigi, šalia to mums visada reikės stipriau veikti vieną ar kitą mokslo sritį. Visuomenė turi lankčiai atsilipti į laikmečio reikalavimus. Tas lankstumas mums gali būti išganingas dalykas.

1. Lietuvos mokslo prioritetai: ledlaužis ar suskilusi gelda?

Simpoziumo programos komiteto pirmininkas dr. Marius Naris ir Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas

O kas teisėjai?

ML. Kai kalbame apie laikmečio reikalavimus, tai turime mąstyti ir apie ekspertavimo sistemą, kuri turi būti objektyvi. Kas turėtų būti tie sąžiningi ir toli į priekį matantys ekspertai, kuriais mokslo bendruomenė galėtų pasitikėti?

A. Monkevičius. Išties svarbus klausimas. Mano supratimu, tomis svarbiausiomis ekspertinėmis institucijomis turėtų būti Lietuvos mokslo akademija ir Lietuvos mokslo taryba, kaip ir numato LR mokslo ir studijų įstatymas. Tačiau reikėtų šiek tiek tobulinti ir tų ekspertų formavimo principus. Šiandien matau per didelį šių institucijų uždaramą (ypač Lietuvos mokslų akademijos). Sudarant Lietuvos mokslo tarybą reikėtų geriau apmąstyti jos atstovavimo principus. Juos reikėtų labiau susieti su visuomenės poreikiais, ne vien tik su akademinė bendruomene. Reikėtų siekti santykio, kad į Mokslo tarybą ateitų daugiau žmonių, kurie atstovautų labiau į gyvenimą integruotą mokslą, jau suge-

bėjusių įgyvendinti savo idėjas praktikoje. Tai padėtų mums būti lankstesniems.

Tą santykį sureguliuoti nėra lengva. Dabar diskutuojame, pasiginčijame. Esu prieš tai, kad į Tarybą ateitų vien verslininkai, kuriems mokslo reikalai tolimi, ar vien studentai. Pirmiausia turi ateiti mokslininkai – ir aukščiausios prabos. O koks turi būti jų santykis su gyvenimu dar reikės padiskutuoti ir pasiūlyti tinkamiausią variantą.

K. Makariūnas. Akademinė visuomenė turi daug problemų – tai atskiras ir labai platus klausimas. Kalbant apie akademinio mokslo naudą, pagalvokime: jeigu nebūtų mokslininkų, ar galėtų būti patenkinamo lygio aukštasis mokslas? Daugelyje studijų sričių tai būtų neįmanoma, bent jau kalbant apie mokslą, kuris padėtų tinkamai parengti specialistus, kad jie galėtų išeiti į tarptautinę areną.

Tačiau akademinės visuomenės problemas akademinio lygiu geriausiai suvokia patys šios srities žmonės. Jeigu jiems duodama mažai lėšų ir dar bandoma nurodinėti, kaip veikti, tai niekas ir nenorės eiti į tą bendruomenę.

A. Monkevičius. Tai jau mechanizmo klausimas.

K. Makariūnas. Taip, mechanizmo. Kai kalbėjau apie investicijas į žmones, mintyje turėjau ir tai, jog valstybė gal turėtų daryti žvalgybą, į kurias sritis reiktų priimti daugiau žmonių.

A. Monkevičius. Kas šiuo atveju yra ta „valstybė“?

K. Makariūnas. Ministerija, Mokslo taryba. Tačiau lemti turėtų rinka.

A. Monkevičius. Aš manau, jog šiuo atveju sprendimus turėtų daryti ne ministerija, o mūsų ekspertinės institucijos – Lietuvos mokslo taryba ir Lietuvos mokslų akademija. Ministerija turėtų būti tik vadybos instrumentas, kuris padeda visuomenei ir valstybei užtikrinti valdymą ir suderinti interesus. Nesakau, kad reikia iš esmės pertvarkyti Mokslo akademiją ar Mokslo tarybą. Vis dėlto šias institucijas šiek tiek harmonizavę, pasiekę didesnių atviru-

mą visuomenei ir gyvenimui, galėtume tuos dalykus suderinti ir gauti veiksmingą instrumentą, kuris galėtų reaguoti į gyvenimo pokyčius. Tada lengva širdimi pasakytume: štai tie prioritetai. Ir jie turi būti akivaizdūs.

Reaguodami į tai, ką daro Europa, neturėtume prarasti Lietuvos nacionalinių interesų. Net ir būdami ES visada turėsime nacionalinius interesus. Lietuvos mokslo taryba ir Lietuvos mokslo akademija, o ne valdžios institucijos, pirmiausia ir turi būti tų Lietuvos nacionalinių interesų gynėjos. Nepamirškime, kad valdžios institucijos kartais negali suvokti kai kurių labai paprastų dalykų.

K. Makariūnas. Iš esmės toks reguliatorius, apie kurį kalbame, turėtų būti mokslo rinka, ir ne Lietuvos, o Europos mokslo rinka. Tačiau negalima iškreipti akcentų ir pamiršti, kad mokslininkai, ką jie bedarytų „už mokesčių mokėtojų pinigų“, dirba pirmiausia savo valstybei, jos žmonėms. Kaip galima kalbėti apie nacionalinį interesą, jeigu kai kurie mūsų mokslo žmonės sako: *Kam man reikia kažką daryti Lietuvai, jeigu peraisau tam tikrą skaičių straipsnių į ISI žurnalus – ir užtenka.* Šiek tiek šaržuuju, bet esmė tokia.

A. Monkevičius. Neabsoliutinkime šių dalykų. Juk moksle yra reikalavimų, prie kurių reikia priprasti. Kai priprasime, gal jie ir nebus mums labai reikalingi, bet jie išliks. Visada bus tam tikri kvalifikaciniai reikalavimai. Taip, nereikėtų jų absoliutinti, kita vertus, ypač jauniems žmonėms, kol jie tą barjerą perkops, reikia ir tam tikrų laiptelių. Turi būti skatinimo kokybiškai dirbti mechanizmas. Galutinis įvertinimas turėtų ateiti ne iš biudžeto, o iš verslo. Trečdalis turėtų būti iš biudžeto, o du trečdaliai – iš verslo. Mačiau tai Olandijoje ir buvau sužavėtas. Tokią sistemą bendromis pastangomis ir turime sukurti – kartu su verslu.

Bus daugiau

Parengė Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Fizikai simpoziume: Vygintas Gontis, Jonas Grigas ir Jūras Banys

naujame tūkstantmetyje (2)

Atkelta iš 3 p.

Kaip neprasmegti Europoje

R. Gudauskas. Norėčiau kai ko paklausti R. Grigo. Užsiminėte, kad buvusioje santvarkoje mums yra tekę būti atlikėjais. Europos Sąjungoje mums taip pat teks būti tam tikrų vaidmenų atlikėjais, daugeliu atveju – aptarnavimo vaidmenų. Kaip padaryti, kad mūsų mokslas iš tikrųjų pajėgtų konkuruoti su Europos mokslu, būti lygiaverte jo dalimi?

R. Grigas. Pirmiausia pasiekiame, kad jis būtų gerbiamas mūsų pačių valstybėje. Man tenka redaguoti vieną iš Lietuvos MA žurnalų *Filosofija ir sociologija*. Metai iš metų akademių žurnalų finansavimas mažinamas, nors nacionalinis produktas kasmet auga po 5, dabar net 7 proc. O moksliniai žurnalai ir mokslo institutai jau 12 metų rieda į nuokalnę. Institutai iš valstybės biudžeto gauna tik atlyginimus. Popieriui, knygoms negauname. Gerai, jeigu atsiranda, kas sugeba rasti fondatorius ir jų lėšomis išleisti savo veikalus. Tačiau daugelis žino, jog neįstengs knygos rasti lėšų, todėl ir nesiryžta jų rašyti.

R. Gudauskas. Ar sutinkate, kad mokslo valdymo būklė šiuo metu Lietuvoje kritiška?

R. Grigas. Valdymas – taip. Kad ir toks pavyzdys: trejus metus bylinėtasi dėl habilitacijos. Ką benuspėdavo Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos mokslų akademija ar Rektorių konferencija, viskas būdavo vienu brūkšniu nubraukiama kokio nors klerko ministerijoje. Nereikia habilitacijos ir tiek. Suprantu, galima imituoti ir amerikietiška modelį, bet mūsų kultūroje toks laipsniškumas, diferenciacija yra būtina, kad būtų koks nors stimulus. Tai tik vienas iš epizodų.

ML. *Sajūdžio laikais daugybė iečių sulaužyta ginčuose dėl mokslo laipsnių nostrifikavimo, dabar – dėl habilitacijos. Scholastiniai ginčai, kurie bent jau mokslui nieko neduoda. Kai kam tai patogi veiklos imitavimo forma.*

R. Gudauskas. Esu apsėstas kritinių kompetencijų idėja. Reikia žinoti, ko reikia pasauliui, dabartiniam prasiveržimui, duoti visa tai jauniems žmonėms ir patiems sugebėti realizuoti naujus dalykus. Tada galėsime veržtis toliau.

Žinios – tai išmintis, bet ne informacijos iškamša (2)

Tik išmintis kuria pridėdamą vertę

ML. *Tačiau pripažinkite, jog jauniems pats sau turėtų kelti atitinkamas užduotis. O ne vien reikalauti, kad sau tas užduotis keltų tik kiti.*

R. Gudauskas. O taip, labai sutinku. Tačiau nieko jėga nepriversi.

ML. *Kai kalbame apie mokslo valdymą, tai turi būti lanksti sistema. Deja, kol vienas ar kitas įstatymo projektas išdiskutuojamas, įstatymas priimamas, gyvenimas jau būna toli nuėjęs į priekį ir mūsų vadinamosios naujovės jau tampa vakarykštės dienos atradimais.*

R. Grigas. Apie griežtuosius mokslus nekalbėsiu, tačiau jų vertinimo kriterijai dažnai permetami į humanitarinius ir socialinius mokslus. Daroma didžiausia klaida, nes pastarieji mokslai – visai kitas, kintantis pasaulis ir jam turi galioti visai kiti kriterijai. Deja, šandien padėtis tokia, kad matematikas aukštojoje mokykloje dėsto mažiau valandų už humanitarą ar socialinių mokslų atstovą. O juk pastarajam tenka apmąs-

Lietuvos sociologinių tyrimų instituto direktorius prof. Arvydas Virgilijus Matulionis ir Simpoziumo programos komiteto pirmininkas dr. Marius Naris

Istorikai Antanas Kulakauskas, Alvydas Nikžentaitis ir Darius Staliūnas tarp Simpoziumo dalyvių

Skaitytojų atsiliepimai

Profesorius Romualdas Kašuba apie *Mokslo Lietuvą*

Redakcija gavo Šiaurės Ilinojaus universiteto Inžinerijos fakulteto dekaną prof. Romualdo Kašubos laišką. Jame išdėstytos mintys, kurias profesorius išsakė XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje, sekcijos *Mokslas ir visuomenė* darbo metu.

Labai malonu buvo išklausti *Mokslo Lietuvos* vyriausiojo redaktoriaus Gedimino Zemlicko pranešimą XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje. Jau ilgai gyvenau JAV, tačiau vis dar jaučiuosi esąs kaunietis, kuriam labai rūpi mokslo ir mokyimo reikalai tiek JAV, tiek Lietuvoje. Manau, kad *Mokslo Lietuva* pateikia

skaitytojams įdomią medžiagą iš Lietuvos, kartais – ir kitų valstybių. Nors man tenka dirbti inžinerinių mokslų srityje, visgi labai įdomu, kas vyksta Lietuvoje kitose mokslo srityse: teisės, humanitarinių mokslų, mokslo reformų, stojimo į universitetus ir panašiai. Džiaugiuosi radęs istorinių faktų, kurie yra svarbūs Lietuvos mokslo raidai.

Mane neramina tai, kad *Mokslo Lietuvos* tiražas yra toks mažas, mažesnis net už mokslininkų skaičių. JAV taip pat mažai prenumeratorių. Šiame ir praėjusiame Simpoziumuose iš JAV ar kitose valstybėse baigusiu studijas teko išgirsti gana kritiškų minčių apie mokslą Lietuvoje. Mano nuomone, norintys konstruktyviai kritikuoti turi būti gerai susipažinę su dabartinėmis mokslo sistemomis Lietuvoje ir JAV. Tiek seniai gyvenantiems JAV, tiek neseniai atvykusiesiems, bet jau baigusiesiems aukštuosius mokslus, būtų labai naudinga užsiprenumeruoti *Mokslo Lietuvą*. Laikraštis visuomet ateina

tyti ir suvokti kintantį pasaulį ir pačiam nuolat save keisti. Matematikui, fizikui to daryti nereikia, nes jų formulės mažai kinta ir ne kažin kiek pasipildo. Mūsų visų likimas taip pat priklausys ne tiek nuo matematikos ar fizikos, kiek nuo socialinio ir humanitarinio mąstymo. Jei neturėsime socialinės ir humanitarinės kultūros, tai labai greitai būsime išlukštentanti ir jokia fizika neišgelbės.

ML. *Būdamas Žinių ekonomikos instituto direktoriumi, ko gero, jaučiatės jungiamąja grandimi tarp griežtųjų mokslų ir humanitarų. Tikriausiai pritaršite prof. R. Grigui, kad šandien lemia humanitarinis, o ne technologinis, juo labiau ne technokratinis žvilgsnis į pasaulyje vykstančius procesus?*

R. Gudauskas. Svarbiausia – vertybinė orientacija, vidinės vertybinės nuostatos. Sritis, kurioje pastaraisiais metais daugiausia dirbu, yra žinių vadyba (knowledge management). Jos formulė tokia: 10 proc. skiriama technologijoms, 20 proc. – procesams, susijusiems su technologijomis, ir 70 proc. skiriama žmonėms. Seniau tikėtasi, kad technologiniai sprendimai, t. y. minėtieji 10 proc., lemia ir žmonių bei procesų problemas. Tačiau šandieniniame pasaulyje įsigaliojo visai kita dimensija.

R. Grigas. Sprendimus turi daryti žmogus ir labai svarbu, kad tai būtų aukštos kultūros asmenybė. Aukštos prabos vidinės kultūros, kitaip sakant, aukštos socialinio ir humanitarinio mąstymo kultūros asmenybė. Taigi ne žinių kiekis lemia. Mane stebina noras studentą kuo labiau „prifarširuoti“ žinių. Taip nieko nelaimėsime.

R. Gudauskas. Žinias suprantu kaip išmintį, bet ne kaip informacijos prikimštą individą. Mano supratimas yra struktūrizuotas. Duomenys sudaro pagrindą, iš kurių gaunama informacija, iš to paskui atsiranda kompetencija, o šios pagrindu – išmintis, kuri ir gali sukurti pridėjamąją vertę. Taigi kalbu apie aukščiausio lygio žinias, o ne tą informaciją, kuria „prifarširuojamas“ žmogus. Individas turi savyje formuoti gebėjimą mokytis. Tai turi būti nuolat ir visą gyvenimą besimokanti asmenybė. Tai ir yra žinių vadybos esmė. Turbūt mes dažnai skirtingai suprantame ir interpretuojame pačią žinių sampratą.

R. Grigas. Aš nematau didesnio mūsų požiūrių skirtumo, gal tik papildome vienas kitą. Išreikšdami požiūrį, mintį, mes savaime užimame ir šiek tiek kategoriškesnę poziciją, nes labiau išryškiname ir vieną kurį nors aptariamąsias problemas aspektą.

R. Gudauskas. Bet abu sutariame dėl technologijų vaidmens šiuose procesuose. Tai ir atsakymas į Jūsų klausimą.

Bus daugiau

Parengė Gediminas Zemlickas

Prof. Romualdas Kašuba ir architektas dr. Napoleonas Kitkauskas

Nuoširdžiai,
prof. Romualdas Kašuba

Pabaiga. Pradžia Nr. 6, 7, 8, 10.

Su *Mokslo Lietuva* bendrauja Lietuvos muzikos akademijos, pradėjusios aštuntąjį gyvavimo dešimtmetį, rektorius, prof. Juozas ANTANAČIUS, kuris yra ir Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas.

Ir muzikai skatina investicijas į Lietuvą

Tačiau masinė chorinė kultūra, pripažinkite, sunyko?

Nebeliko kultūros namų, kurių visi turėjo chorus, beveik nebeliko mokyklinių chorų, tuo labiau – įmonių chorų. Tad ir tiek chorvedžių, kiek rengdavome, nebereikia. Sumažinome jų priėmimo skaičių. Vis dėlto ir dabar chorvedžių parengiamie šiek tiek daugiau, nei reikėtų chorų vadovų. Tačiau jei aukštu profesiniu lygiu nerengtume chorų dirigentų, tai būtų neįmanomas toks platus Lietuvos kamerinės chorinės kultūros pasklidimas po Europą ir jos konkursus. Juk vien tik Vilniuje šiandien turime jei ne septynis, tai keturis-penkis tikrai aukščiausios klasės kamerinius chorus: *Jauna muzika*, *Cantemus*, *Aidija*, *Brevis*... Tai daugkartiniai solidžių tarptautinių konkursų ne tik pirmųjų vietų, bet ir *Grand Prix* laimėtojai. Kodėl jie laimi? Todėl, kad bet kuriame iš minėtų chorų pusė ar daugiau dainininkų yra tie, kurie gali tuoju pat stoti priešais chorą ir sudiriguoti sudėtingiausią partitūrą iš natų, kur, pavyzdžiui, vienu metu skamba 12 skirtingų balsų.

Statistai skaičiuoja, kiek valstybei kainuoja vieno mokslinio straipsnio išspausdinimas ISI žurnale. Pasirodo, vidutiniškai apie 1 mln. dolerių. Idomu, kiek kainuoja muzikantams ar dainininkams nugalėti tarptautiniame konkurse? Tikriausiai niekas nepasakia.

Laiko, darbo, dvasinės energijos tai kainuoja marios. Pinigais – gero kai mažiau – turime bene pigiausias pasaulyje „talentų kalyklas“. Bet menininkų rengimas Lietuvai ne tik šiek tiek kainuoja, bet ir atiduoda ekonominę grąžą. Visada sakau, kad muzikai, teatralai, dailininkai... netgi investicijas į Lietuvą „neakivaizdiniu“ būdu skatina. Štai Vilniuje diplomatai, verslininkai, derybininkai iš įvairiausių šalių dieną diskutuoja, derisi konferencijose, kabinetuose, o vakarais pasklinda po miestą. Jei po įtempto darbo Vilnius jiems pasiūlys tik barus, kad ir su puikiausiu lietuvišku alumi, tai kultūringiems svečiams jis nesudarys perspektyvus, kultūringo miesto įvaizdžio. Tačiau jei miestas jiems pasiūlys ir koncertus, spektaklius, parodas – požiūris į miestą, valstybę ir tautą bus visai kitoks. Taigi svečias neišvengiamai pamanytų: *Čia ambicinga, kūrybiška tauta, perspektyvi valstybė – verta investuoti...*

Muzikos akademija – ir mokslo įstaiga

Ligi šiol vis kalbėjome apie muzikantus, dainininkus, t. y. menininkus. Tačiau Muzikos akademija – tai ir mokslo tyrimo įstaiga.

Iš tiesų turime dvi humanitarinio mokslo šakas: muzikologiją ir teatrologiją. Pedagogų mokslininkų dirba mažiau nei pripažintų menininkų atlikėjų ir jie lygiomis teisėmis, kaip ir bet kurio kito universiteto mokslininkai, eina mokslininko karjeros keliu. Be daktaro disertacijos netapsi docentu, be habil. dr. – nebūsi profesoriumi. Nuolaidų ne-

Jauna ne amžiumi – dvasia (5)

Prof. Eduardas Gabnys, Lietuvos muzikos akademijos rektorius prof. Juozas Antanavičius ir lietuvių liaudies ansamblio Sutartinė įkūrėjas prof. Pranas Tamošaitis

turime teisės daryti ir nedarome. Ilgus dešimtmečius reikėjo kurti mūsų muzikos ir teatro istorijos pagrindus. Esame išleidę monografijas apie visus žymiuosius mūsų muzikus, aktorius, režisierius. Tačiau, deja, nedaugelis jų išverstos į užsienio kalbas. Todėl aktualiausias mūsų menotyros uždavinys – kuo plačiau publikuoti užsienio kalbomis ir užsienio leidiniuose.

Tačiau mūsų menotyrininkai savo darbo rezultatus parodo platesnėje aplinkoje – gana intensyviai dalyvauja tarptautinėse konferencijose. Leidžiame mokslo darbų rinkinius, kaip ir kiekvienas universitetas. Štai žurnalas *Lietuvos muzikologija* – išleidome jau 3 tomus. Tai moksliniai rinkiniai, surėdyti pagal visus tarptautinius mokslinio leidi-

nio standartus: tarptautinė redkolegija, recenzavimas, straipsniai arba jų santraukos spausdinamos užsienio kalbomis. Tačiau kiek specialistai bevertintų šį gerą žurnalą – *Lietuvos muzikologija* – jis yra niekinis, vertinant Lietuvos mokslo „gelbėtojų“ akimis. Mūsų autoriai už straipsnį šiame žurnale gaus 0 balų, o tą patį straipsnį išspausdinę, pavyzdžiui, *Österreichische Musikzeitschrift*, kuklokame žurnaliuke su nekrologais, knygų anotacijomis, koncertų recenzijomis, reklaminiiais puslapiais ir vienu kitu rimtu moksliniu straipsniu, bet – nulenkite galvas! – esančiame ISI sąrašė, iš karto gaus 5 balus, nors mokslo tame straipsnyje nei kiek nepadaugės! Absurdas, bet, deja, jis nenugalimai keroja mūsų valstybės moksle, o

tiksčiau – užkalkėjusiose „mokslo gelbėtojų“ (teisingiau – mokslo žlugdytojų) galvose...

Atimk iš silpnosios – šis principas įsigalėjo Lietuvos moksle

Visą laiką kviečiu mokslo vertintojus ieškoti mato išmatuoti mokslo darbų turinį, realiąją jo vertę, įnašą į Lietuvos ar ir pasaulio mokslą, o ne lentyną, kurioje padėtas mokslo darbas. Bet kai kurie valdininkai ir mokslo teoretikai nepasiduoda ir nuolat užsiima Lietuvos mokslo saviplaka, net su pasimėgavimu vis kartoja ir kartoja, kas ką blogo yra pasakęs apie Lietuvos mokslą. Mes nuolat esame permanentinėse grumtynėse. Iki 1998 m., kartu su ky-

lančia Lietuva, į kalną kilo ir mokslo bei studijų finansavimas, rezultatyvumas. Taip pat ir studijų kokybė. Tačiau 1998 m. sustojome ar net smunkame žemyn. Paveikė ne tik ekonominės krizės pasaulyje ir Rusijoje, labai padidėjęs studentų skaičius, bet ir tai, jog pačioje akademijoje visuomenėje atsirado oponentų, kurie su pasimėgavimu nuolat deklaruoja: *Lietuvoje mokslas ir studijos nekokybiškos. Investicijos į šią sritį – tai pinigai į smėlį.*

Šias frazes, kaip Dievo balsą, džiaugsmingai pasigavo tie, nuo kurių priklauso mokslo finansavimas. *Pirma kokybė – paskui pinigai*, – kaip skydu nuo priedermės geriau finansuoti mokslą ir studijas atsiribojo jie. Tarsi nesuprastų, kad kokybę skatina ne tik šventoji dvasia, bet ir investuotos lėšos. Savo oponentams sakau: *Gerbiamej, aš gerbiu biotechnologiją, fiziką, žinių visuomenės idėjas, informacines technologijas, bet ar neįsijaučiate, jog nupjovėte šaką, ant kurios patys sėdite?* Turėjome Vyriausybei ir politikams vieningai įrodyti, kad mokslas po kurio laiko valstybei atneš milžiniškus dividendus. Deja, susipriešino, neįrodėme. Kai mokslo ir studijų kritikai suprato, kad jų mokslo šakai (galgi ir jų pusiau privačioms institucijoms?) lėšų iš biudžeto gauti daugiau gali nepavykti, imta kurti įstatyminius svetus ir mechanizmus, įgalinančius perskirstyti biudžetines mokslo ir studijų lėšas, nukreipti jas ten, „kur reikia...“ Nuo medicinos, inžinerijos, menų, teisės ar filologijos siekiama atsikąsti papildomą kašną.

Manau, jog ydinga ir tokia tvarka, kai prie iš tarptautinių grantų gaunamo lito, antra tiek pridėdama iš valstybės biudžeto. Iš kur tas ant-rasis litas? Žinoma, paimamas iš tų mokslo ir studijų kryptų, kurioms pagal jų specifiką yra neprieinami tarptautiniai grantai ar ūkiskaitinių darbų pajamos.

Nacionalinio susitarimo darbo grupėje man teko ilgai įrodinėti, kad ne prioritetas finansavimas,

Dainuoja Lietuvos muzikos akademijos vokalinis ansamblis

LMA auklėtiniai Edgaras Mantvydas Prudkauskas, Cowent Garden operos teatro Londone stažuotojas ir Julija Stupniane

Orkestrantės

Groja LMA absolventas violončelininkas Edvardas Armonas

nuimant nuo kitų ir taip galą su galu vos suduriančių šaliai reikalingu mokslo ir studijų šakų, turi būti skiriamas valstybei ypač svarbioms kitoms mokslo šakoms, o papildomas finansavimas. Tai didelis skirtumas. Prioritetinis – reiškia – atimk iš vargšo ir silpnosio. Principas turėtų būti kitas – jei kuri mokslo ir technologijų šaka valstybei neša pelną, iš to pelno – gauto ar būsimo – ir reikėtų papildomai ją finansuoti...

Kreditai mokslo neišgelbės

Ką manote, jei atskiroms mokslo programoms ar projektams finansuoti iš banko būtų imami kreditai?

Į vieną banką buvau nuėjęs tartis dėl kredito remontuoti Slušų rūmams, kurie perduoti Lietuvos muzikos akademijos panaudai. Bankas sutiktų teikti kreditą, bet reikia garantu. Lietuvos aukštosios mokyklos, deja, taip kaip Estijoje, neturi turto nuosavybės teisės. Todėl garantiją turėtų teikti valstybė. Bet ji nesileidžia į kalbas. Juolab, kad iškils ir pagrįstas klausimas: kodėl universitetas valstybės, taigi, mokesčių mokesčių lėšomis turėtų mokėti pakankamai aukštas palūkanas privačiam bankui?

Buvo daug diskutuojama dėl mokamų ir nemokamų studijų, kada reikėjo kurti studentų kreditavimo fondą. Į vieną Seimo komiteto posėdį buvo pakviestas Lietuvos bankų asociacijos prezidentas, Lietuvos banko valdybos narys Eduardas Vilkelis. Jis užtikrino, kad pinigų yra, bet reikia garantijos. Valstybė garantijos nenorėjo duoti, tėvai bijojo prarasti butus, o vaikai neturi kuo garantuoti.

Dar viena mūsų sistemos problema – mūsų partijos yra labai susipriešinusios. Ar patrauklu valdant čiajai partijai investuoti į perspektyvią mokslo sritį ar kryptį, pavyzdžiui, 500 mln. litų, jeigu tie pinigai tegu ir su pelnu pradės grįžti tik, sakykime, po 7 ar 10 metų, kai valdžioje bus kita aštriai opozicinė partija?

Matuoti ne pagal vieną kūrpalį

Grįžkime prie muzikologijos, teisingiau muzikologijos leidinių, kurie leidžiami Jūsų vadovaujamoje Akademijoje. Kokie geri jie būtų, o vis dėlto į ISI žurnalų sąrašą nepatenka. Kodėl? Pagaliau ir į ISI žurnalus ne kažin kiek straipsnių Akademijos mokslininkai pristato.

Gerbiamieji, jeigu mes rašome apie Maironį, tai ar labai tai rūpės pasaulio leidiniams? Labai vertiname fizikus ar kitų griežtųjų mokslų atstovus už jų straipsnius, bet neverskite sau patologiais kriterijais matuoti skirtingų sričių mokslininkų darbo rezultatyvumą. Mes juk nereikalaujame iš jūsų parašyti monografijų, (ko gero, maža kas iš jūsų ir tepajėgtų), kurių jūsų bendražygiai net nenorėtų užskaityti kaip mokslinių darbų. Reikėjo daug kovoti, kad monografijos būtų įvertintos kaip mokslo darbas.

Visada sakydavau oponentams: *nesusipriešinkime, bandykime diskutuoti ir rasti bendrą vardiklį.* Nelengva rasti, nes skirtingi požiūriai ir interesai. Bet kitos išeities nėra. Dabar vieni kitus kritikuojame, draskomės, o naudojasi tie, kurie mokslo ir studijų sąskaita gali sutaupyti valstybės lėšų.

Taigi štai taip ir gyvename – sumaištyje, bet įdomiai.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KTU INFORMATIKAI – EUROPOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ ERDVĖJE

KTU mokslininkai, dalyvaujantys projekte: prof. Henrikas Pranevičius, doc. dr. Rimantas Butleris, dr. Danguolė Rutkauskienė, prof. Raimundas Jasinevičius, doc. dr. Kazys Baniulis, doc. dr. Valentinas Kiauleikis

Šiomet prasidėjusi Europos Sąjungos 6-oji bendroji programa (6BP) turi 17,5 mlrd. eurų biudžetą. Tarp prioritetinių šios programos krypčių (kurioms finansuoti skiriama apie 12 mlrd. eurų) yra informacinės technologijos. Šįkart išsamiau apžvelgsime minėtos programos dalį projektų, kuriuose dalyvauja Kauno technologijos universiteto Informatikos fakulteto mokslininkai.

Veiklos modeliavimui ir gyvenimo kokybei

Informacijos sistemų katedros vedėjo doc. Rimanto BUTLERIO teigimu, Europos mokslinių tyrimų erdvėje vienas svarbiausių elementų yra mokslininko kompetencija. Malonu, kad KTU informatikų intelektas, parodytas vykdant ankstesnius Europos Sąjungos projektus, yra vertinamas užsienyje. Tad ir 6BP matome ne vieną šios katedros atstovą. Koordinuojant Švedijos Karlstado universiteto specialistams, KTU mokslininkų grupė turi tikslą sukurti metamodelį, skirtą pagerinti Europos organizacinių sistemų inžinerijos ir integravimo technologijoms. Tikimasi, kad jame bus įkomponuoti pažangūs semantinio tinklo (Web) bei Web servisų (elektroninių paslaugų) naujadarai. *Tai trijų lygių modeliavimo metodas, kuris suteiks galimybę integruoti bei valdyti sistemos strateginius, organizacinius ir techninius aspektus bei pagerins organizacinių ir informacinių sistemų inžinerijos kokybę*, – pažymėjo katedros vedėjas.

Kitas įdomus 6BP projektas – pacientų stebėjimo sistema. KTU specialistai kartu su vokiečiais turi tikslą suvienyti Europoje dirbančius informacinių technologijų ir medicininės diagnostikos ekspertus žmogaus gyvenimo kokybei gerinti. Siekiama iširti pacientų stebėjimo ga-

limybes bei pavojingus susirgimus lemiančius veiksnius ir surasti optimalius technologinius sprendimus, leisiančius ženkliai pagerinti tam tikrų ligų diagnostiką bei profilaktikos galimybes. Tarp susirgimų, kurių stebėjimą, vertinimą bei išankstinę diagnostiką planuojama realizuoti šiuolaikinių technologijų pagalba, yra širdies ir kraujagyslių ligos, vėžys, diabetas ir kt. *Bandysime sukurti išsamų žmogaus sveikatos stebėjimo kompleksą. Jame turėtų būti nemažai naujovių, pradedant mobiliomis eksperimentinėmis sistemomis, leisiančiomis stebėti paciento būklę jo gyvenamojoje aplinkoje, ir baigiant žinių bazėmis, padėsiančiomis priimant esminius konkretaus paciento gydymą liečiančius sprendimus*, – kalbėjo vienas projekto dalyvių doc. R. Butleris.

Elektroninių paslaugų plėtrai

Kiekvienas žinome, kokius „kryžiaus kelius“ neretai turime praėiti, kol gauname kokią nors pažymą. Ne tik Lietuvoje, bet ir daugumoje senojo žemyno šalių yra daug biurokratijos. KTU mokslininkai bando realizuoti iniciatyvą, kuri stiprintų Europą kaip tarptautinę lyderę teikiant integruotą e-paslaugas viešojo administravimo srityje. *Tikslas – pereiti nuo egzistuojančių atskirų valstybinių taikomųjų programinių sistemų į integruotą bei patikimą kompleksą. Bus siekiama sukurti bendrą struktūrą, susidedančią iš integruotų komponentų, verslo konceptų bei paremtą Europos standartais, kuri įgalintų ir supaprastintų Europos viešojo administravimo e-paslaugų teikimą, nepaisant jų dydžio ir formos*, – kalbėjo doc. Valentinas KIAULEIKIS. Jo teigimu, integruoto 6BP projekto, kuriame yra 30 partnerių beveik iš visų Europos valstybių, siekiai – *...kaip dabartines informacijos technologijas nukreipti visuomenės labui, kaip integruoti valdininkų globojamas išsibarsčiusias duomenų bazes*

ne pažymoms spausdinti, o sprendimams priimti, kaip pakeisti informacijos srautus subaksnutus klaviatūra į dialogus tarp informacinių sistemų ir kokios tos sistemos turi būti – tai klausimai, kurių spęsti buvome paskirti greta žymiausių Anglijos, Vokietijos, Suomijos ir kitų valstybių specialistų.

Nuotoliniam mokymui

Katedros vedėjas doc. Kazys BANIULIS supažindino su Kompiuterinių tinklų katedros mokslinės grupės darbais europinio mokojo tinklo infrastruktūros tobulinimui. Joje be KTU specialistų dalyvauja Kauno medicinos universiteto Telemedicinos centro mokslininkų grupė, vadovaujama prof. A. Paunksnio, taip pat prof. V. Rėklaitis, dabar dirbantįs Tokijo e-komunikacijų universitete – paruoštos dvi paraiškos darbams pagal 6BP. Tai nauja GRID informacinių technologijų kryptis, kuria siekiama artimiausiu metu praturtinti kompiuterių tinklo taikymo galimybes, ženkliai išplečiant vartotojų poreikius. Pasak projekto dalyvės dr. Danguolės RUTKAUSKIENĖS, KTU specialistai numato kurti naujausias technologijas, kurios efektyviai stimuliuotų mokymo ir studijų proceso pažangą, išplėstų nuotolinių studijų galimybes. *Europos edukacinio GRID infrastruktūra orientuota veikti pagal scenarijų „mokymasis bendraujant“, kuris leistų kolektyviai naudoti geografiškai pasiskirsčiusius skaičiavimo ir mokymo resursus kaip vieną informacijos šaltinį bendroje studijų terpėje. Tokia infrastruktūra leistų pasirinkti pedagoginę mokymo metodologiją, iliustracijas daugialypėse terpėse, padėtų inicijuoti naujus technologinius sprendimus, t. y. išbandyti naujas mokymosi strategijas, kurios tenkintų tęstinio ir nuolatinio (lifelong learning) mokymosi reikalavimus, diktuojamus nuolat besikeičiančioje Europos rinkoje*, – akcentavo projekto dalyviai.

Realaus laiko sistemoms

Pasaulyje sparčiai plinta paskirstytos, sujungtos komunikaciniais tinklais realaus laiko sistemos. Tuo pačiu jos darosi sudėtingesnės, atsiranda naujos jų taikymo sritys. Šio tipo programinei įrangai būdingas konkurencinis, lygiagretus veikimas, atliekamų operacijų paskirstymas atskiroms posistemėms. Paskirstytoms sistemoms keliami dideli komunikacinio tinklo pralaidumo, priklausomumo nuo išorinių ir vidinių įvykių, bei trumpo operacijų atlikimo laiko reikalavimai. Paskirstytos sistemos programinės įrangos projektavimas nenaudojant atitinkamų instrumentinių priemonių neleidžia užtikrinti, kad suprojektuota sistema tenkins jai keliamus reikalavimus.

Verslo informatikos katedroje, vadovaujant prof. Henrikui PRANEVIČIUI, kuriamos paskirstytų informacinių sistemų formalizavimo, įteisinimo, patikrinimo bei modeliavimo metodų ir instrumentų priemonės. Sukurti tyrimo metodai taikomi sudarant telekomunikacinių, realiojo laiko, logistikos ir verslo sistemų modelius bei vykdant jų analizę. Šioje mokslo kryptyje pagal 6BP yra inicijuojami du projektai. Vienas iš jų – Web technologijų panaudojimas jūrų logistikoje – yra paruoštas kartu su Vokietijos, Airijos, Lenkijos bei Latvijos mokslininkais. *Šis darbas yra ankstesnio projekto, kuris buvo vykdomas pagal 5BP, tęsinys. Numatome spręsti uostų veiklos formalizavimo ir modelių kūrimo (panaudojant Web modeliavimo technologiją), internetinių technologijų panaudojimo logistikoje, krovinius transportuojant jūra bei geležinkeliais, ir kitas problemas*, – akcentavo prof. H. Pranevičius.

Antrojo projekto – Paskirstytų sistemų formalizavimo, analizės metodų bei instrumentinių priemonių sukūrimas ir taikymai – tikslas yra sukurti metodus ir įrankius paskirstytoms sistemoms projektuoti, verifikuoti ir modeliuoti.

Vietoj epilogo...

Norėdami įrodyti, kad įsiliejimas į Europos tyrimų erdvę reikalauja milžiniškų pastangų, pacituosime prof. Raimundo JASINEVIČIAUS, prisidedančio rengiant e-vyriausybės projektą, mintis. Profesorius pažymėjo, kad mokslo darbuotojų bendrymą dalyvauti minėtoje programoje riboja nemažai sunkumų. *Pirmiausia, parengiant Europos Komisijai pasiūlymus patiems reikia daug dirbti, o turime mažai darbuotojų. Antra, rimtiems „vakarietiškiems“ partneriams – per mažai pinigų (pvz., 200 tūkstančių eurų metams – jiems dažnai ne pinigai, o mums – gana didelės išlaidos...). Kviečiantis ES šalių mokslininkus, tenka planuoti apie 10 kartų didesnę užmokestį, nei „saviškiams“. Be to, sunku rasti kompetentingą koordinatorių, tad tenka naudotis lėšas mėgstančių įmonių-tarpininkų paslaugomis. O pradėjus deryboms, išigalioja konsorciumo lojalumo bei konfidencialumo taisyklės, ir tampa sunku sekti įvykius. Gi ryžtis koordinatoriaus vaidmeniui patiems – rizikinga dėl ryšių ir pasitikėjimo stokos Europos Komisijoje*, – samprotavo prof. R. Jasinevičius.

Tačiau KTU entuziastams ryžto pakanka ir vis daugiau šio universiteto specialistų įsilieja į Europos mokslinių tyrimų erdvę, – pažymėjo Universiteto mokslo prorektorius prof. Vytautas OSTASEVIČIUS.

Doc. Vilius Misevičius, KTU atstovas mokslo spaudai

Kelias į prabudimą

Lietuvių tautinis prabudimas XIX amžiaus viduryje nebuvo lengvas. 1547 m. Karaliaučiuje išleista pirmoji lietuviška knyga. Buvo dirbama ne savo žmonių, bet vokiečių kolonistų naudai. Visa tai tautiniu požiūriu taip nualino kraštą, kad šimtmečio viduryje Mažojoje Lietuvoje jau nebuvo žmogaus, kuris galėtų vadovauti organizuotai kovai dėl prigimtinės žmogaus teisės – motinos kalbos naudojimo viešame gyvenime. Ir poeto Justino Marcinkevičiaus žodžiai, ištarti paskutinio Kryžiuočių ordino magistro ir pirmojo Prūsijos kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio lūpomis, *Ko nepadarė kardas, tą padarys knyga ir Dievo žodis* – išsipildė. Tiek daug tautai davusi tautos dalis – Mažoji Lietuva – sparčiai artėjo į dvasinę mirtį. Po 1863 m. sukilimo Mažojoje Lietuvoje vokiečiams uždraudus lietuviškas mokyklas, o Didžiojoje Lietuvoje rusams uždraudus ne tik mokyklas, bet ir lietuvišką spaudą lotyniškais raidėmis, Europos mokslininkai sunerimė, nes pajuto, jog į kapą eina pati artimiausia sanskritui kalba, o be lietuvių kalbos lyginamoji kalbotyra bejėgė. Reikėjo kažką daryti. Europos lingvistai sukruvo ir pradėjo kaupti išsibarsčiusią lituanistiką. Vėl knygynuose pasirodė nemirtingieji Kristijono Donelaičio *Metai* (1865, 1869), bet to buvo maža, kad būtų išsaugota tai, kas lingvistams nepakeičiama. O dviejų imperijų monarchai, glaudžiai tarpusavyje bendradarbiaudami, tarsi sustarę drastiškų ir antžmogiškų kėslų naikinti nesiruošė. Ir už prigimtines žmonių teises reikėjo pradėti kovoti. Didžiojoje Lietuvoje šiam darbui vadovauti ėmėsi Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius (1801–1875), o Mažojoje Lietuvoje daugelio akys nukrypo į nemažą autoritetą turintį Karaliaučiaus universiteto profesorius kalbininką ir kunigą Fridrichą Kuršaitį (1806–1884). Deja, žmonių lūkesčiai buvo apvilti. Monarchistinių pažiūrų profesorius net negalvojo stoti į kovą prieš neteisėtus valdžios veiksmus ir dėl lietuvių kalbos grąžinimo į krašto mokyklas nepajudino nė piršto. Kito kandidato, kuris galėtų grumtis už savo motinos kalbą, mažlietuviai neturėjo. Kovai už prigimtines lietuvių teises Mažojoje Lietuvoje vadovauti ėmėsi nedidelės sorbų tautos sūnus, Getingeno universiteto filosofijos daktaras Jurgis Zauerveinas-Girėnas (1831–1904), kuris atvykęs į Mažąją Lietuvą ne kur nors kitur, bet Klaipėdoje, Martyno Šerniaus (1849–1908) redaguojamame laikraštyje *Lietuviška ceitunga* 1882 m. iškėlė mintį, jog saugant tautiškumą ir kovojant prieš Lietuvos rusifikavimą ir germanizavimą, lietuviai šviesuoliai turėtų susiburti ir kultūrinės draugijas, leisti tautinius laikraščius, o per juos šviesdami tautą galėtų ne tik išlikti, bet ir sustiprėti. Šios idėjos paskatintas dr. Jonas Basanavičius (1851–1927) dar tais pačiais metais Adomo Einaro (1842–1906) Tilžėje leistame laikraštyje *Naujasis keleivis* išspausdino publikaciją *Lietuvių mokslo draugystė*, kurioje pritarė Jurgio Zauerveino-Girėno minčiai. Netrukus tartas Jurgio Zauerveino-Girėno žodis tapo kūnu, nes pasirodė pirmasis Didžiąjai Lietuvai skirtas nelegalus, pasaulietinio turinio laikraštis *Aušra*, 1883–1886 m. ėjęs Mažojoje Lietuvoje.

Sorbų tautos sūnaus Jurgio Zauerveino-Girėno iškelta idėja pradėjo dirbti savo darbą. Varšuvos universiteto Medicinos fakulteto studentas Vincas Kudirka skaitė dr. Jono Basanavičiaus redaguotą laikraštį ir braukė ašaras. Sulenkėjusių studentų *Aušra* prikėlė naujam gyvenimui. Vincas Kudirka prisiekė dirbti savo giminės ir tautos labui. Ir Jurgio Zauerveino-Girėno idėja pagimdė būsimąjį *Varpo* redaktorių ir *Tautinės giesmės*, tapusios mūsų valstybės himnu, autorių. Skaitė *Aušrą* ir Ragainės mokytojų seminarijos seminaristas Vilius Storosta (1868–1953), bet *Aušra* tuomet jaunuoliui dar nesugebėjo pažadinti, nes šis pernelyg giliai buvo „išbridęs“ į Dievo vietininko žemėje – kaizerio – garbinimą, tėvo mokytojo Anskio Storostos (1837–1903) ir dėdės Dievo žodžio sakytojo Jokūbo Ašmono (1800–1862) kraštui „nukaldintas“ vargo grandines vokiečių kolonistų atžvilgiu. Reikėjo ne tik išlaukti, bet ir išgyventi, kad tos vargo grandinės subyrėtų. Šiam laisvėjimui prireikė ne metų ir ne dviejų. Nuo pirmojo *Aušros* numerio pasirodymo būsimojam Vydūno tautinei brandai prireikė net šešiolikos metų. Ir visą tą laiką Vilių Storostą persekiojo aktyvi Jurgio Zauerveino-Girėno visuomeninė lituanistinė veikla. Su Jurgiu Zauerveinu-Girėnu Vilius Storosta pirmą kartą susitikio 1891 m. mokytojaudamas Kintų pradinėje mokykloje. Jaunam, nedidelio miestelio

žmonėms, o ypač jaunimui, draudžia dainuoti lietuviškas dainas, kurios neva papiktina visuomenę, o vokiškų dainų dainuoti nedraudžia? Kodėl šis poliglotos tokį garbingą kunigą Kristupą Jurksaitį (1852–1915), besidomintį lietuvių tautosaka, „Saugų kirmėlaite“ praminė!? Kodėl prieš poliglota griežtai nusistatę didelių krašto kunigų, mokytojų, o beveik be išimties ir visi surinkimininkai? Kodėl šis šviesuolis būdamas kandidatu į Vokietijos Seimą gavo tik 29 balsus!? Ne kartą Vydūnui kilo mintis, jog čia, ko gero, veikia tamsiosios jėgos, dėl kurių apkvailinti žmonės, taip nepalankiai ir žiūri į tokį didelį Lietuvai siųstą žmogų. Tik tos visuomenės apkvailinimo priežasties būsimasis Vydūnas tuomet dar nesugebėjo paaiškinti. Tikriausiai ir čia reikėjo išlaukti ir išgyventi. Ir tik Jurgiui Zauerveinui-Girėnui palikus Mažąją Lietuvą Vydūnas suvokė poliglotos nepopuliarumo priežastis. Visa tai mūsų kultūros istorijoje dar neatskleista Vydūnistikos ir zauerveinistikos bruožas, kuris ateityje tikriausiai susilauks ir daktarinės disertacijos.

Konservatyvių pažiūrų Jurgis Zauerveinas-Girėnas į lietuvių tautą žvelgė kaip į vieną visumą. Jo 1879 m. sukurta giesmė *Lietuviniškai mes esam gimę*, skirta ne tik Mažajai Lietuvai, bet visai lietuvių tautai. Vokiečių ir rusų valdomos Lietuvos daly Jurgiui Zauerveinui-Girėnui buvo viena tauta. Dėl šios lietuvių tautos

Straipsnio autorius Bernardas Aleknavičius

Basanavičiumi, žavėjosi Vinco Kapso redaguojamu *Varpu*, džiaugėsi, kad Lietuva turi Maironį, jauną ir nemažai žadančią prozininką Vaižgantą. Ir tikėjo, jog šie žmonės, dirbdami tautinį darbą kada nors pažadins miegančią tautą. Tikėjo Jurgis Zauerveinas-Girėnas Didžiosios Lietuvos kunigais, suvargusiu, bet didžiai pasižventusiu Sudargo paraprijos klebonu kun. Martynu Sederavičiumi (1829–1907), bei kylančiais jaunais šviesuoliais kun. Juozu Stankevičiumi (1866–1958), Justinu Staigaičiu (1866–1943) ir kitais.

Džiaugėsi Jurgis Zauerveinas-Girėnas, kad jis nevienintelis svetimtautis Mažojoje Lietuvoje, kovojantis už lietuvių išlikimą, kad kiek

A. Brundza. Dėl nuolatinių skundų kunigo veikla susidomėjo ir vietos valdininkai. Sužinota, jog kun. Antanas Brundza buvo aktyvus 1863 m. sukilimo rėmėjas, o dabar, neva šiame krašte – dviejų imperijų pasienyje – vėl noris kelti nesantaiką žmonių tarpe. Rusijos pareigūnai, pažeisdami tarptautinius susitarimus 1870 m. paprašė vokiečių, kad šie kun. A. Brundzos bute padarytų kratą. Kratos metu buvo surasta nemažai Tilžėje spausdintų maldaknygių ir kitos religinės literatūros, parengtos išsiųsti į Didžiąją Lietuvą. Vokiečių valdininkai, nusizengdami tarptautinėms konvencijoms, su „įkalčiais“ kunigą A. Brundzą perdavė rusų žandarams. Taip vokiečiai padedant kai kuriems mažlietuviams susidorojo su Ropkojų katalikų bendruomenės pirmuoju kunigu Antanu Brundza – aktyviu lietuvių gaidintoju, vyskupo Motiejaus Valančiaus pagalbininku ir nepakeičiamu knygnešiu bičiuliu.

Skaudžiai Jurgis Zauerveinas-Girėnas išgyveno ir dėl Mažosios Lietuvos dvasininkų nenuoširdumo bei dviveidiškumo, kurie prieš jį rezgė įvairiausias intrigas ir prasimanymus. Ne kas kita, bet tik Mažosios Lietuvos kunigai liuteronai savo ganomų avelių tarpe paskleidė gandą, jog dr. Jurgis Zauerveinas-Girėnas siekia Mažajai Lietuvai primesti katalikybę ir ją sujungti su Didžiąja Lietuva, o vėliau su Lenkija ir Vengrija į vieną valstybę. Tai štai kur ta didžioji priežastis, dėl kurios poliglotos būdamas kandidatu į Vokietijos Seimą surinko tik 29 rinkėjų balsus.

Nenuostabu, kad tarp dr. Jurgio Zauerveino-Girėno – ištikimo lietuvių tautos bičiulio, papročių, tradicijų ir kalbos saugotojo – išaugo nesutaikoma monarchistinė siena. O už tos sienos valdžios finansuojamuose minkštuose krėsluose sėdėjo mažlietuviai mokytojai, kunigai, kuriems dirigavo jau nusėjęs, bet labai piktas Karaliaučiaus universiteto profesorius Fridrichas Kuršaitis. Šiam mirus jį pakeitė kitas užkietėjęs monarchistas kun. Kristupas Jurksaitis. Šie ir kiti į juos panašūs išverstaskūriai su, anot Vydūno, gausiu būriu „Dievo vaikų“ ir privertė Jurgį Zauerveiną-Girėną palikti Mažąją Lietuvą. Tai suvokęs Vilius Storosta 1898 m. rugsėjo 22 d. pasivadino Vydūnu bei tvirtai pasuko Jurgio Zauerveino-Girėno pramintu keliu ir stengėsi būti jei ne tautos pranašu, tai bent Jurgio Zauerveino-Girėno ipėdiniu.

Ar kada nors susimąstėme, ką mūsų tautai davė nedidelės, bet mums be galo brangios sorbų tautos sūnus, poliglotos dr. Jurgis Zauerveinas-Girėnas?

1878 m. deputacijos pas kaizerį Vilhelmą I-į dalyviai. Nuotrauka iš 1936-09-06 Lietuvos keleivio.

pradinės mokyklos mokytojui šis sorbas tuomet paliko nesuvokiamo, bet labai švento keistuolio įvaizdį. Žmogus, mokantis pusšimtį kalbų, prisikroves kelis lagaminus knygų, keliauja iš kaimo į kaimą, trumpam apsidodamas pas kokį nors žinomą, jam prijaunantį mažlietuvį, kalbina žmones ir ragina juos kovoti už savo motinos kalbos teises. Ir iš viso to jis ne tik sau naudos nieško, bet susidūręs su valdžios saugotojais dar ir nemalonumų turi. Tai kas gi šis nedidelio ūgio, stipraus kūno sudėjimo ir švelnių veido bruožų žmogus!? Kas jis!? Gal tai lietuvių tautai Dievo siųstas pranašas!? Ir kodėl jis taip karštai ginčijasi su kunigais, mokytojais, smerkia sakytojus, kurie

teisių, kalbos ir papročių išlaikymo jis visą laiką ir kovojo, deja, bet ne visados buvo suprasimas. Dar daugiau. Dažnai Jurgis Zauerveinas-Girėnas palaikė katalikus kunigus, nes šie tautiškumo, papročių ir tradicijų atžvilgiu buvo gerokai tolerantiškesni, o svarbiausia tai, kad jie nedraudė dainuoti lietuviškų dainų, kurių pasiklausyti ir pats Jurgis Zauerveinas-Girėnas ne kartą buvo atvykęs prie Šešupės. Su jauduliu poliglotos žvelgė į Zanavykus, tvirtai tikėdamas, kad kada nors išauš rytas ir Šešupė neskirs tautos į dvi dalis. Nors rusų okupuotoje Lietuvoje Jurgis Zauerveinas-Girėnas ir nesilankė, bet ir ten turėjo artimų ir patikimų bičiulių. Draugiškus ryšius palaikė su dr. Jonu

anksčiau prie šio darbo nemažai buvo prisidėjęs Tilžės katalikų parapijos klebonas vokietis kun. J. Zabermanas, kuris uoliai vykdydamas Žemaičių vyskupijos ganytojo Motiejaus Valančiaus nurodymus, kartu su Tilžėje gyvenusiu kunigu Antanu Brundza (1838–1892) nupirko seną Vainuto bažnyčią, pervežė ją į Ropkojus ir čia subūrė katalikišką mažlietuvių bendruomenę, kuri vadovaujama kun. Antano Brundzos tapo vysk. Motiejaus Valančiaus sumanyto spaudos gabenimo į rusų pavergtą Lietuvą atramos punktu. Bet tokia tautinė ir katalikiška kunigo veikla mažlietuvių tarpe nepatiko ne kuriems surinkimininkams ir jie vietos valdžiai pradėjo skųsti kunigą

Žinome, kad jo sukurta giesmė *Lietuviniškai mes esame gimę* jau daugiau kaip penkis dešimtmečius yra tapusi radijo stoties *Amerikos balsas* lietuviškų laidų redakcijos šaukiniu. Turime Vilniaus universiteto prof. Domo Kauno dėka 1986 m. parengtą ir išleistą J. Zauerveino-Girėno poemą *Nemunyčiai* (*Vėsmės serijoje Kaip ažuols drūts prie Nemunėlio*), poezijos rinkinį *Rūgštaus vyno eilėraščiai* (1933 m.), neseniai sulaukėme taip pat prof. Domo Kauno parengtą Jono Basanavičiaus knygą *Medega d-ro Jurgio Sauerweino biografijai*. Tiesa, kiek anksčiau dar buvo išleista M. K. Kūjo (1906–1984) studija *Jurgis Sauerveinas, jo gyvenimas, veikla ir raštai* (1937, II laida pasirodė 1984), bei 1981 m. Hanso Masalskio nedidutė knygelė *Dr. Georg Sauerwein, sein Leben und Wirken* (*Dr. Jurgio Zauerveino gyvenimas ir veikla*). Tai, ko gero, ir visas mūsų turtas ir turimos žinios apie šį iškilų sorbų tautos sūnų. Bet kad Jurgis Zauerveinas-Girėnas savo visuomenine veikla Lietuvai padovanojo dr. Vincą Kudirką, kad išugdė tautos žadintoją ir savo įpėdinį Vydūną, ne daug kas žino.

Tad dar kartą sugrįžkime į miestą prie Baltijos, grįžkime į tas dienas, kai 1878 m. Klaipėdoje apsistojęs pas kalbininką Karolį Rudolfą Jakobi (1817–1881) gyveno Jurgis Zauerveinas-Girėnas. Tuomet šių namų šeimininkas sėkmingai darbavosi lituanistikos baruose. Kalbininko K. R. Jakobi bute ne kartą buvo susirinkę įvairių tautų mokslininkai, kuriems rūpėjo lituanistikos likimas. Ir kokios tik problemos čia negvildentos. Daugelis nuogaštavo dėl nuostabios lietuvių tautos likimo, kuri su savo skambiomis dainomis, legendomis ir papročiais eina į kapą.

Ne, taip negali būti, – prieštaravo Jurgis Zauerveinas. – Lietuvą reikia gelbėti. Reikia skubiai vykti pas karalių ir reikalauti, kad šis lietuviams sugrąžintų jų motinos kalbą ir krašto mokyklas.

Bet ar karalius sutiks daryti išimtį lietuviams, – abejojo kiti mokslininkai. – Nesinori tikėti, nes mūsų karaliui vadovauja Bismarkas, o šio tikslas – vienas. Tai viena valstybė, viena tauta, viena kalba, vienas Dievas. Bismarkas tik ir siekia, kad kaip galima greičiau Prūsijoje išnyktų lietuviai, lenkai, mozūrai, o su jais, anot Martyno

Mažvydo, ir „popiežinė stabmeldystė“. Esu tikras, kad karalius nepadarys nė mažiausios nuolaidos. O ką gali karalius be Bismarko? Prieš kanclerį jis bejėgis. Gali tik pažadėti, o bus taip, kaip lieps tas mažų tautų smaugikas. Todėl ir mūsų tikslas ne delsti, bet dirbti, kad nežūtų lietuvių tautos kalbinis lobynas. Jeigu tautą iš kapo kelti jau vėlu, tai bent iš merdinčio kūno išplėškime sielą ir ją išsaugokime ateities kartoms. Juk tai būtina mokslui. Ir tai padaryti turi ne kas kitas, bet mes. Ateities kartos privalės žinoti, kad čia, prie Baltijos ir Nemuno krantų, kažkada gyveno tauta, kurios kalba – raktas į lyginamosios kalbotyros mokslą. Praeis vienas kitas dešimtmetis ir Žemėje nebus nė vieno lietuvių, o kalbininkai, jeigu jie, žinoma, norės būti rimti mokslininkai ir stengsis šį tą padaryti, privalės mokėti lietuviškai.

Būdamas optimistas Jurgis Zauerveinas-Girėnas nesutiko, kad artėja lietuvių tautos pakasynos. Jis tvirtai pritarė dėl lietuvių literatūros draugijos (Litauische literarische Gesellschaft) kūrimo, kuri rinks visą tai, kas susiję su lituanistika, bet pats ėmėsi konkretesnio darbo. Klaipėdoje pas K. R. Jakobi gyvendamas Jurgis Zauerveinas pradėjo organizuoti deputaciją pas karalių Vilhelmą I-ą. Deputacijai vadovauti, kaip pridera liuteroniškame krašte, sutiko kunigas Glogau iš Klaipėdos, o visus organizacinius reikalus tvarkyti ir gauti leidimą patekti į karaliaus rūmus apsiėmė dr. J. Zauerveinas. Deputacijos dalyviai Kristupas Butkeraitis iš Pašyšių, Jurgis Plo-naitis iš Bendikų, Peneris iš Montvydų nusiblizgino batus, prisisėgė 1870–1871 m. kare su prancūzais gautus medalius, mergikės Katrynė Plokštytė iš Kirvitėlių, Ertmutė Palkytė iš Žibų, Anė Žiliūtė iš Nimirstos, Elzė Augaitytė iš Pageldinių, Evė Ašmontaitė iš Jakų, Marinkė Urbikaitė iš Versmininkų, Jakubinė Macikaitė iš Rusnės, Katrynė Skrabytė iš Melnragės, Marinkė Dovilaitė iš Vitės, ir Marinkė Purvainaitė iš Gindulių pasipuošusios tautiniais rūbais 1878 m. gruodžio 17 d. traukiniu išvyko į Berlyną. Po poros parų kelionės, gruodžio 19 d., Berlyne Mažosios Lietuvos pasiuntinius sutiko Jurgis Zauerveinas ir visą laiką nuoširdžiai juos globojo. Mažosios

Akademikas Algirdas Gaižutis inauguruotas Vilniaus pedagoginio universiteto rektoriumi

Birželio 13 d. Vilniaus pedagoginio universiteto rektoriumi inauguruotas prof. Algirdas Gaižutis, Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas ir tikrasis narys. Iškilmėse dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas, Romos katalikų bažnyčios kardinolas, Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis, užsienio valstybių ambasadoriai, aukštųjų mokyklų rektoriai, Vilniaus pedagoginio universiteto užsienio partneriai, akademinės bendruomenės nariai ir kiti svečiai. Apie tai rengiama publikacija kitame laikraščio numeryje.

Lietuvos pasiuntinius karalius į savo rūmus įsileido. Apsidžiaugę atvežtomis dovanomis, iš klausė sveikinimų, pasiklausė mergikių giedamų lietuviškų giesmių. Kai kovoje su prancūzais Prūsijos garbę gynę medaliais pasidabinę vyrai pradėjo kalbėti apie lietuvių kalbos gražinimą į Mažosios Lietuvos mokyklas, karaliaus veidas apsiniaukė ir nieko konkretaus nepažadėjęs atsiveikino su mažlietuviams.

Jurgis Zauerveinas-Girėnas tik gerokai vėliau suprato, jog kieta-sprandis Bismarkas galingesnis už

karalių ir grįžęs į Mažąją Lietuvą vėl aktyviai darbavosi lituanistikos baruose, įsijungė į lietuvių literatūrinės draugijos kūrimą, kuri savo vaisingą veiklą 1879 m. pradėjo Tilžėje. Šios draugijos pirmuoju pirmininku tapo geras J. Zauerveino bičiulis Karolis Rudolfas Jakobis. Netrukus (1885 m.) Tilžėje įsikūrė ir kultūrinė lietuvių draugija *Birutė*, prie kurios vairo teko stovėti ir Jurgiui Zauerveinui-Girėnui.

Visų šių įvykių atramos taškas – Klaipėda. Klaipėdoje gimė idėja organizuoti 1878 m. deputaciją pas karalių. Klaipėdoje kilo mintis kurti Tilžėje veikusią lietuvių literatūros draugiją, Klaipėdoje kultūrinės lietuvių draugijos *Birutė* ir pirmojo lietuviško tautinio laikraščio *Aušra* lopšys. Šios pradžios pradžia – tautą prikeliančių idėjų gimtinė – kalbininko Karolio Rudolfo Jakobi butas, kuriame tuomet gyveno ir tik apie Lietuvą mąstantis sorbų tautos sūnus Jurgis Zauerveinas-Girėnas. Todėl šandien drąsiai galime sakyti, jog Klai-

pėda – mūsų tautos prisikėlimo idėjinis lopšys. O tų idėjų autorius – dr. Jurgis Zauerveinas-Girėnas.

Statome reikšmingus paminklus. Visi jie prisikeliančiai tautai labai reikalingi. O kokį paminklą pastatysime Tautos prisikėlimo idėjos autoriui Jurgiui Zauerveinui-Girėnui jo gimimo 175-ajam ir mirties 100-ajam jubiliejams? O ir tie jubiliejai jau čia pat: gimimo – 2006 m. sausio 15 d., mirties – 2004 m. gruodžio 16 d. Paminklui statyti klaipeidiečiai ir vietą turi. Ji galėtų būti Tiltų gatvėje, skverelyje, prie buvusio *Neptūno*, kur prieš Antrąjį pasaulinį karą stovėjo kalbininko K. R. Jakobi kuklus namukas. Čia ir turėtų išaugti paminklas Tautos atgimimo architektui dr. Jurgiui Zauerveinui-Girėnui. Šio neeilinio paminklo statyba turėtų rūpėti ne tik klaipeidiečiams, bet ir visos Lietuvos žmonėms, o tuo labiau valstybės vadovams.

Bus daugiau

Bernardas Aleknavičius

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos susitikimas Kirdeikiuose

Birželio 8 dieną Aukštaitijos nacionaliniame parke, prie Kirdeikių miestelio, Vilniaus Gedimino technikos universiteto poilsio bazėje, gražų pirmąjį birželio savaitgalį 30 jaunųjų mokslininkų, iš socialinių, tikslinių ir humanitarinių mokslų susirinko į Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos rengtą susitikimą. Per tris savaitgalio dienas doktorantai ir daktarai iš septynių Lietuvos bei užsienio aukštųjų mokyklų bei trijų mokslo institutų aptarė esamas problemas, kūrė bendros veiklos strategiją. Pristatyta interneto svetainės apie Lietuvos aukštųjų technologijų sektorių (www.hi-tech.lt) idėja, ap-

sikeista nuomonėmis dėl renginių, skatinančių tarpdisciplininių mokslininkų bendradarbiavimą.

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga yra neseniai įsikūrusi jaunus mokslininkus vienijanti nevyriausybinė organizacija, kurios tikslas ir veiklos strategija yra kurti žinių visuomenę ir padėti jauniems mokslininkams siekti mokslinės ir asmeninės karjeros, organizuoti mokslinius seminarus, konferencijas bei dalintis patirtimi ir bendradarbiauti su Lietuvos ir pasaulio mokslininkais.

Jolanta Kanapickaitė

Motiejus Narbutas, Klaipėda, 1981. m. 11. 24. V. Kurnaitė, Romualdas Grincevičius, Vytautas Kancleris ir kiti klaipeidiečiai.

Klaipeidiečio skulptoriaus Motiejaus Narbuto sukurtas medalis Jurgio Zauerveino-Girėno atminimui, kuris 1981 m. gruodžio 21 d. uostamiesčio leivos Simonaitytės bibliotekoje buvo pastatytas Jurgio Zauerveino-Girėno 150-ties metų gimtadienio minėjimo dalyviams. Tuomet po šio medalio nuotrauka pasirašė Vilniaus universiteto doc. Jonas Bulota, dabartinis profesorius Domas Kaunas, solistė V. Kurnaitė, skulptorius Motiejus Narbutas, jau amžinybėn iškeliavę Klaipėdos dramos teatro atstovai Romualdas Grincevičius, Vytautas Kancleris ir kiti klaipeidiečiai.

Pradžia Nr. 11

Tęsiame pašnekesį su Berlyno universiteto profesore Frydhilda Krauze (Friedhilde Krause), kuri ne vienerius metus yra vadovavusi didžiausiai buvusios Rytų Vokietijos bibliotekai – VDR valstybinei bibliotekai. Per visą jos šimtmetę istoriją profesorė buvo viintelė moteris, kuriai teko būti šios bibliotekos generaline direktore.

Žinoma, su prof. Frydhilda KRAUZE daugiausia kalbėsime apie knygą ir knygas, nes juk tai ir yra bibliofilės gyvenimas.

Kaip mane tapė

Kaip atsitiko, kad Maskvoje buvo tapomas Jūsų portretas? Kokia tai istorija? Juk tikriausiai siejasi su knygomis, o gal kokiu pikantiška paslaptimi?

Vykau į Maskvą, kur susitikau su Saratove gyvenusiu vienu ekslibrisų kolekcininku Ivenskiu. Įvairiems dailininkams jis teikdavo užsakymus sukurti savo ekslibrisą. Jeigu neklystu, jis turėjo 700 sukurtų ekslibrisų. Per vieną žymų grafiką Klemkę pradėjau su Ivenskiu susirašinėti. Vėliau jis mums vokuose su laiškais atsiuntė 300 ekslibrisų. Mūsų bibliotekoje mes sudarėme jų katalogą, surengėme parodą. Norėjome ir patį tų ekslibrisų savininką iškviesti į Berlyną, bet jis negalėjo užsimokėti už kelionę, nes paskutinius pinigus išleisdavo ekslibrisams.

Jau visai priartėjau ir prie savo portreto sukūrimo istorijos. Seniau buvo tokia tradicija: kas dveji metai į kurią nors valstybę suvažiuodavome socialistinių šalių nacionalinių bibliotekų direktoriai. 1988 m. kaip tik toks suvažiavimas vyko Maskvoje. Žinoma, parašiau laišką Ivenskiui, kad atvyktų į Maskvą. Nelabai orientavausi Rusijos atstumuose, tačiau Ivenskis specialiai iš Saratovo atvyko į Maskvą. Mes susitikome ir jis mane išsitempė pas savo gerą draugą dailininką Levą Jakoncyną. Girdi, reikia mane nutapyti nors tu ką. Kodėl, kuriam tikslui? Su Ivenskiu ginčytis buvo tuščias reikalas.

Šalia Kremliaus Kropotkino gatvėje pamatėme kažkokį apybašį baraką. *Dieve mano*, – pagalvojau, – kur tas Ivenskis dabar mane atitempė. Tai buvo dailininko L. Jakoncyno dirbtuvės. Ten gėrėme degtinę užsikąsdami duona, o tuo metu dailininkas mane tapė. Ir labai panašią nutapė, nors visai manęs ligi tol nepažinojo.

Kitą dieną turėjau grįžti į Berlyną. Paveikslas buvo gana didelis, todėl į lagaminą netilpo. Muitininkas tuojau pat pasidomėjo, ką vežu. Sakau, kad savo pačios portretą. *Originalą? Negalima, reikia gauti kultūros ministerijos leidimą.* Aiškinu, jog tai visai niekam tikęs paveikslas – jūs tik pasižiūrėkite ir patys įsitikinsite. *Liepia išpakuoti. Taip, iš tikrųjų tai jūs pati – pakuokitės atgal.* Man labai pasisekė – leido iš Maskvos išsivežti mano pačios portretą.

Dabar šis portretas – vienintelis moters – kabo mūsų Vokietijos valstybinės bibliotekos galerijoje. Seniausias yra XVI a. portretas, kiti – XVII ir vėlesnių amžių. Tai išpūdingi paradiniai portretai. Tačiau man gražiausias Adolfo fon Harnako (Adolf von Har-

XX amžiaus pabaiga. Kaip buvo žudomos knygos (2)

Berlyno universiteto prof. Frydhilda Krauze

nack, 1851–1930) portretas, mūsų nepamirštamojo bibliotekos direktoriaus. Jo portretų nutapyta ne mažiau kaip dešimt, o bibliotekoje kabo Berlyno žinomo portretisto dailės profesoriaus nutapytas darbas.

Tragiškas fon Harnakų giminės likimas

Kokia mokslinė veikla dabar užsiimate?

2001 m. kaip tik pasirodė gana didelė mano knyga *Direktorinių Adolfo von Harnacko posėdžių protokolai*. Jau užsiminiau, kad prof. Adolfas fon Harnakas buvo labai žymus mokslininkas, vokiečių protestantizmo istoriografas, kuris nuo 1905 iki 1921 metų vadovavo mūsų Berlyno valstybinei bibliotekai. Senais laikais tai buvo Karališkoji, vėliau tapo Prūsijos valstybine biblioteka. Beje, A. Harnakas buvo kilęs iš Estijos vokiečių. Baigė rusų gimnaziją Dorpate. Jo tėvas buvo Dorpato universiteto teologijos profesorius, vėliau išvyko į Vokietiją. Pats Adolfas Harnakas Leipzigo universitete mokėsi teologijos, jaunas (1876) tapo profesoriumi. Įkūrė Makso Planko draugiją.

Harnakų šeimos likimas tragiškas. Vienas A. Harnako brolis mirė jaunystėje, kitas – Akselis Harnakas (1851–1888) – tapo matematikos profesoriumi Halėje, trečias – fizikas Drezdene. Mūsų generalinio direktoriaus Adolfo Harnako sūnų nužudė naciai. Mat jis Veimaro respublikoje užėmė aukštą postą, buvo teisininkas. Susijęs su atentatu prieš Hitlerį, vėliau buvo suimtas ir pakartas.

A. Harnako brolio sūnus Arvidas buvo vedęs amerikietę. Abu veikė pagrindžio grupėje, Arvidas Harnakas net vaidino joje svarbų vaidmenį. 1943 m. naciai jį su žmona suėmė ir nužudė. Tai buvo viintelė amerikietė, kurią kalėjime nužudė naciai.

Kito A. Harnako brolio sūnus tapo žinomu kino režisieriumi: buvo susijęs su Miuncheno antifašistine pagrindžio organizacija *Baltoji rožė (Weisse Rose)*. Kaip vokiečių baudžiamamojo bataljono kareivis buvo suimtas ir išsiųstas į Jugoslaviją. Iš ten jam pasisekė pabėgti. Vėliau jis sukūrė kinofilmą pagal žydų kilmės vokiečių rašytojo Arnoldo Cveigo (Arnold Zweig) romaną *Vandsbeko kirvis* (1943). Šis filmas

perėjusiems asmenims, todėl VDR filmas ir buvo nuimtas. Nežiūrint to, kad pats kino režisierius buvo nacių auka, labai nukentėjo nuo režimo, bet dabar gavo antausį ir nuo komunistų. O juk menininkas siekė humaniško tikslų, jis parodė, kad ir primityvus žmogus savo prigimtimi vis dėlto yra žmogus.

Koks tolesnis šio kino režisieriaus likimas?

Jis labai sunkiai išgyveno šią savo gyvenimo dramą. Vėliau išvyko į Vakarų Vokietiją ir ten mirė. Mums, kurie šią istoriją žinojo, buvo nepaprastai sunku visa tai išgyventi. Valdininkų, aparato žmonių netoliaregiškumas atvedė prie talentingo kino menininko dramos.

Naujoji santvarka sužalojo ir kai kurių kitų Harnakų šeimos atstovų gyvenimą. Mano generalinis direktorius Adolfas Harnakas turėjo 5 vaikus: du sūnus ir tris dukteris. Vienas sūnus, minėjau, žuvo nuo nacių, kitas dirbo mūsų bibliotekoje. Jaunesnioji ir vyresnioji dukterys taip pat buvo bibliotekininkės, vyriausioji irgi dirbo mūsų bibliotekoje, o vidurinioji buvo teologė. Tai štai apie vyriausiąją dukterį Aną Harnak buvau pasiryžusi

VDR buvo parodytas gal tik 2-3 kartus ir uždraustas.

Antifašisto rašytojo A. Cveigo romano motyvais sukurtas kino filmas, kurio režisierius buvo antifašistas, buvo uždraustas VDR? Kodėl?

A. Cveigas aprašo buvusio budelio gyvenimą, kuris vėliau pasirenka kitą užsiėmimą – tampa kiaulių skerdiu. Jis sunkiai išgyvena savo praeitį, o A. Cveigas šį savo romano herojų apdovanoja žmogiškais savybėmis. Tai nepatiko nacių konclagerius

rašyti straipsnį. Ji neteko savo vyro 1915 m. rugpjūtį, kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas ir vokiečiai užpuolė neutralią Belgiją. A. Harnak-Frucht vyras buvo vokiečių karininkas. Po vadinamojo abiejų Vokietijų susijungimo mėginau susirasti A. Harnako vaikaitį prof. Adolfą Fruchtą.

Norėjo parašyti straipsnį apie Aną Harnak

Idomi giminė – vieni profesoriai ir labai daug Adolfų.

Išties labai žymi giminė. Taigi sužinojau, kad A. Fruchtas gyvena Vakarų Berlyne. Tikėjausi iš jo daugiau sužinoti apie jo motiną, nes norėjau parašyti straipsnį apie mūsų darbuotoją Aną Harnak.

Iš Vakarų Berlyno gavau atsakymą, kad būsiu mielai priimta. Ir iš tiesų buvau gražiai sutikta, vaišinama kava ir keksais. Profesoriumi buvo jau daugiau kaip 70 metų, atrodė labai orus, kaip ir dauguma vokiečių profesorių. Kurį laiką kalbėjomės, paskui jis kažkaip keistai į mane pasižiūrėjo ir klausia: *Nejau Jūs nežinote mano likimo? Sugluma. Nežinau, iš kur galiu žinoti*, – atsakiau. Jis dar labiau nustebė. *Užikite į mano kabinetą, aš Jums papasakosiu*, – sako.

Mano tolimo pirmtako generalinio direktoriaus Adolfo Harnako vaikaitis buvo medicinos profesorius, psichologas. Apie 1960-uosius metus jis sužinojo, kad rusai kažkur netoli Aliaskos stato raketų aikštes, kuriose turėjo būti dislokuotas branduolinis ginklas. Amerikiečiai taip pat nesnaudė ir ėmėsi atsakomųjų priemonių. Tokia konfrontacija grėsė kariniu konfliktu. Naivusis medicinos profesorius, manydamas, kad tik jis vienas tą paslaptį žino, ir norėdamas sutrukdyti įgyvendinti tuos rusų slaptuosius planus, ryžosi apie tai informuoti pasaulio visuomenę. Jis tą paslaptį paviešino. Aišku, VDR buvo teisiamas ir gavo 10 metų kalėjimo. Įkalinimo vietoje taip pat dirbo mokslinį darbą. Susirašinėjo su savo antrąja žmona, kuri, kaip ir jis, buvo gydytoja, o vėliau tuos laiškus paskelbė spaudoje.

Įsivaizduokite, kaip kvailai turėjau atrodyti to žmogaus akyse. Jo pasakojimas apie savo likimą buvo gyvas priekaištas mūsų respublikai, kurią mes statėme, kuria tikėjome ir mylėjome. *Atleiskite*, – lemenau, nes tuo metu nieko tinkamesnio nesugalvojau. Buvo gėda, kad dorą žmogų mokslininką, kuris juk nebuvo joks nusikaltėlis, VDR teismas nubaudė kalėjimu.

Kaip profesorius atsidūrė Vakarų Berlyne?

Neretai bausmę VDR įkalinimo įstaigose atlikusiems asmenims būdavo siūloma išvažiuoti į Vakarų Berlyną. Taip profesorius atsidūrė Vakaruose. Žinoma, čia juo buvo pasirūpinta. Tikėtasi, kad atvykėlis protestuos prieš VDR režimą, demaskuos jį ir panašiai. Tačiau viso to nebuvo, jokios propagandos profesorius nedarė ir tuo tikriausiai daug ką nuvylė. Todėl ir mes apie jo likimą nieko nežinojome, nes jei būtų daugiau politikavęs, tai tam tikra informacija būtų ir mus pasiekusi.

Deja, profesorius jau nėra tarp gyvųjų. Buvau jo laidotuvėse, kur susirinko visa giminė. Palaidotas Vakarų Berlyno kapinėse prie savo dėdės, vieno iš Harnakų.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Bibliofilų renginyje

Nesu nei humanitaras, nei juo labiau – lingvistas, bet gimtosios kalbos teisės, jos būklė, o ypač ateitis man labai rūpi. Todėl labai smagu buvo sužinoti, kad Lietuvių kalbos institutas pagaliau įsikūrė naujuose rūmuose, kad Seimas vis dėlto priėmė, o Prezidentas pasirašė nors vieną įstatymą lietuvių kalbos teisėms viešajame gyvenime ginti – dėl iškaibų, nepaisant įprastų, gerokai nusibodusių laukinės rinkos apaštalu gašdinimų, kad per lietuviškas iškasbas sužlugtų Lietuvos ekonomika.

Tačiau gyvenimas visada margas, ir blogų naujienų šioje srityje turime nė kiek ne mažiau. Viena jų, man atrodo, yra net labai reikšminga. Kaip žinome, mūsų aukštosios mokyklos kai kuriuos dalykus studentams jau dėsto ne lietuviškai, o jų pavyzdžiui, pasirodo, pasekė ir vidurinės. Antai Kauno miesto mokyklose kasmet gausėja angliškai dėstomų disciplinų (*Respublika*, 2003–04–17), o valdininkai vis nesugalvoja, kaip į tai reaguoti. Tiems, kurie tokių naujienų nelaiko blogomis, o juo labiau – pavojaus ženklais, norėčiau priminti,

Ar dar ilgai kalbėsime lietuviškai?

kad lygiai taip pat savo laiku prasi-dėjo mūsų kaimynų baltarusių kalbos ir tautos – tuo pačiu – nykimas. Iš pradžių tos kalbos atsisakė aukštosios mokyklos, po to – vidurinės, de-ja, pačių tėvėlių prašymu, ir apie 1985 metus nebeliko nė vienos baltarusiškos mokyklos net kaimo vietovėse, inteligentai gimtosios kalbos atsisakė – tai, girdi, muzikų kalba... Nėra jokios abejonės, kad kalbos reikalai atsiliopė ir kaimynų politinei situacijai – tai kodėl mes sekame jų pėdomis?

Tiesa, kas nors pasakys, kad nieko panašaus nėra – juk kaimynai surusėjo, o mes amerikonejam, ir po penkerių metų Lietuvoje visi kalbės angliškai! Tik ar verta tuo didžiuliotis?

Ta proga noriu priminti dar vieną reikšmingą faktą jau iš mūsų praeities. Neseniai sukako 120 metų, kai pasirodė *Aušra* – pirmasis lietuviškas žurnalas, kurio nuopelnų mū-

šų tautos formavimuisi, mūsų valstybės atkūrimui po šimtmečių nelaisvės negalima pervertinti. Šio žurnalo įkūrėjas ir pirmasis redaktorius Jonas Basanavičius jau pirmajame jo numeryje parašė žodžius, kurie, pasirodo, savo minties vertės nepraranda ir mūsų dienomis. Jis kvietė, kad Lietuvoje lietuviai mokslą ir apšvietimą lietuviškose mokyklinėse gautų. *Šiandien mes visi gerai numanome, jog iškalos (šuilės) su svetimomis mokslu kalbomis daugiausia lietuvius paverčia į svetimus* (mano pabraukta – J. R.) ir atskiria vaikelius nuog jų gimdytojų.

Labai gaila ir nesmagu, kad to, ką gerai suprato J. Basanavičius, ir ką patvirtino liūdnas kaimynų patyrimas, nenori suprasti šių dienų mūsų švietimo vadovai, žinoma, aiškindami savo „inovacijas“ labai gerais norais. Tačiau šiuo atveju juk kalbame ne apie galimybę mokytis, vartoti svetimas kalbas, bet apie gimtosios

kalbos teisių gynimą, jos, o tuo pačiu ir tautos, gelbėjimą nuo pražūties. *Lietuva pamažėli nyksta, nes nyksta jos kalba* – tai vėl J. Basanavičiaus žodžiai iš jo *Aušros*. Šį pavojaus signalą mūsų negausūs inteligentai tada išgirdo, atsigynė ir nuo polonizacijos, ir nuo rusinimo, o ar pavyks mums atsiginti XXI amžiuje?

O štai kitas liūdnas faktas, jau ir kiek kitos srities, kurio nederėtų pamiršti, nors jis įvyko dar 2001 metų rudenį – tada Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka panaikino savo lituanistikos skaityklą, įkurtą dar tais tarybiniais metais, kuriuos dabar taip mėgstama keikti, įkurtą, žinoma, sunkiomis sąlygomis – Respublikinėje bibliotekoje. O Nacionalinė biblioteka jos atskirai – nepriklausomybės laikais pritrūko jai vietos, nors bibliotekos patalpos gerokai išplėtos. Bet svarbiausia čia ne kultūros valdininkų entuziazmas kuo sparčiau atsižadėti savo tautos. Svarbiausia – niekas to nepastebėjo, niekas neprotestavo, nesurengė piketo, neparašė, regis, skundo Kultūros ministerijai, Prezidentui! Tik metams pralinkus po šio sunkiai suprantamo įvykio apie tai užsiminė prof. V. Kubilius žurnale *Dienovidis*...

Nenorėčiau pernelyg dramati-

zuoti padėties – po penkerių metų mes dar tikrai kalbėsime lietuviškai, o kaip bus po penkiasdešimties – iš tikrųjų didelis klausukas, kuris atsiranda visai ne dėl kokios nors svetimųjų įtakos ar prievartos. Dabar pas mus dažnai su nerimu klausinama – o kaip atsiliopės integracijos euroatlantinės struktūros procesai mūsų kultūrai, mūsų tautiniam savitumui? Rezultatai, matyt, gali būti labai skirtingi, bet juos lems ne Briuselio ar Strasbūro, o Vilniaus biurokratai, o ypač – visi Lietuvos piliečiai, labiausiai – inteligentija. Tiesa, kadaise, *Aušros* laikais, lietuvių išgelbėjo kaimo žmonės, išugdę naują tautos elitą, kuris pakeitė sulenkėjusią bajoriją. Bet antrą kartą taip tikrai neįvyks. Kas pasirūpins, kad neišsipildytų Stalino satrapo M. Suslovo pranašystė, skelbta pokario metais, kad *Lietuva gali likti ir be lietuvių*? Ar nepaseks mūsų šių dienų inteligentija senosios bajorijos pėdomis, ar ji padės tautai, jos kalbai išlikti?

Kaip matote, pavojaus ženklų esama, todėl manau, kad apie tai būtina daugiau kalbėti ir rašyti. Ypač svarbu, kad šiame procese aiškią ir nedviprasmišką poziciją užimtų mokslo žmonės, kad jie ne tik patys netaptų kosmopolitais, bet aktyviai, principingai gintų savo gimtosios kalbos teises, savo tautinį savitumą, ir stotų šios šventos kovos priešakyje.

Jonas Rudokas

Krašto apsaugos sistemai reikia centrinės bibliotekos

Birželio 4 d. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje įvyko seminaras *Lietuvos kariuomenės bibliotekos. Praeitis, dabartis, ateitis*.

Akademijos istorijoje tai pirmasis tokio pobūdžio renginys, kuriame nagrinėti Lietuvos kariuomenės bibliotekų istorijos, aptarti dabarties problemų susirinko įvairių kariuomenės dalinių, KAM bibliotekų vadovai, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos ir Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto mokslininkai.

Įžanginį pranešimą skaitęs Karo akademijos viršininkas plk. Algis Vaičiūnas akcentavo krašto apsaugos sistemos bibliotekų modernizavimo problemas ir centralizuoto valdymo perspektyvą. Pasiremdamas centrinės tarpukario Lietuvos kariuomenės bibliotekos ir modernių pasaulio valstybių bibliotekų pavyzdžiu, plk. Algis Vaičiūnas iškėlė idėją, kad Karo akademijos biblioteka galėtų tapti Centrine krašto apsaugos sistemos biblioteka. Žinoma, tai pareikalautų nemažų lėšų: tektų įrengti erdvų specialiai bibliotekos reikmėms pritaiktą pastatą su naujomis saugyklomis. Tačiau informacijos amžiuje ši investicija neabejotinai atsiperra.

Karo akademijos vadovo idėjos pagrįstumą įrodė ir kiti pranešimai. Krašto apsaugos ministerijos bibliotekos fondus ir vartotojų informaciją aprūpinimą pristačiusi Informacinio aprūpinimo centro viršininkė Birutė Petrauskienė teigė, kad kol kas KAM biblioteka patiria sunkumų pristatydama leidinius į dalinius. Be to, ši biblioteka neturi teisės inspektuoti dalinių bibliotekų, tikrinti, kaip ten yra tvarkomi fondai.

Kauno Stasio Raštikio puskarininkių mokyklos bibliotekos vedėja Virginija Visockienė savo panešime

teigė, kad bibliotekos darbas kol kas nėra automatizuotas. Mokykla ne tik neturi ryšių su kitomis bibliotekomis, bet net nežino, kiek jų yra. Trūksta darbo koordinavimo, nėra vieningos apskaitos. Puskarininkių mokykloje kasmet tarnauja apie 50 privalomosios karo tarnybos karių. Prelegentės teigimu, pasitaiko, kad būtent čia karys perskaito pirmąją savo gyvenime knygą.

Majoro Juozo Lukšos vadų mokykmo centro bibliotekos vedėja vyr. lt. Irena Patapavičienė teigė, kad rinktinėse bibliotekininkų darbą atlieka S-5 skyrių specialistai. Knygų tvarkymas, apskaita, katalogavimas tikrai sukelia daug problemų žmonėms, kurie bibliotekininko darbo niekada nėra mokęsi.

Irena Patapavičienė išsakė pageidavimą, kad ateityje galėtų būti įsteigtas karinis knygynas, nes yra daug karių, kurie norėtų kaupti savo asmeninį karinę biblioteką.

Apie Panevėžio karaliaus Mindaugo motorizuotųjų pėstininkų bataliono bibliotekos perspektyvas kalbėjusi šios bibliotekos vedėja Onutė Slyvkiėnė teigė jaučianti didelį knygų anglų kalba stygių. Prelegentės teigimu, bibliotekai labai svarbu turėti gerą pastatą, nes tai jos įvaizdžio dalis. Todėl iki 2007 metų šiame batalione turėtų būti pastatyta moderni biblioteka su 30 darbo vietų skaityklą.

Visos krašto apsaugos sistemoje dirbančios bibliotekininkės skundėsi naująja viešųjų pirkimų tvarka, kuri reikalauja kiekvienai knygai skelbti konkursą ir rinktis pigiausią variantą. *Mes suprantame, kad taupant lėšas stalą galima pirkti pigesni, bet knyga žmogus visada perka tą, kuri jam yra reikalingiausia*, – sakė bibliotekininkė Irena Patapavičienė.

Alina Žebrauskaitė

CALL FOR PROPOSALS

CENTER FOR POLICY STUDIES

INTERNATIONAL POLICY FELLOWSHIPS, 2004

All applications must be submitted online at <http://www.osi.hu/ipf> by August 1, 2003

The Central European University Center for Policy Studies (CPS) is calling for proposals for its year 2004 International Policy Fellowships (IPF) program, which is affiliated with the CPS and the Open Society Institute-Budapest. Broadly speaking, an open society is characterized by a reliance on the rule of law, the existence of a democratically elected government, a diverse and vigorous civil society, and respect for minorities and minority opinions. Launched in late 1999, the CPS works with a broadening circle of policy analysts and institutions to promote the development of policy center networks throughout Central and Eastern Europe, the former Soviet Union, and Mongolia, as well as countries in South and Southeast Asia, the Middle East, and North Africa. The Center undertakes policy research and advocacy that furthers the open society mission and disseminates quality analyses in accessible formats.

The CPS International Policy Fellowships are intended to support the analytical policy research of open society leaders and to provide these Fellows with professional policy training. The program aims to improve the quality of analysis in countries where the Soros foundations work by ensuring that these leaders are able to conduct research in their home region while maintaining local affiliations and a high degree of mobility and intellectual freedom. Fellows participate in four training seminars in Budapest over the course of the fellowship year conducted by professors of public policy from around the world and gain vital skills including how to write professional policy documents, identify appropriate policy instruments, and effectively advocate policies-skills that are underdeveloped in countries where the Soros foundations work. Good policy analysis is characterized by elements including a reliance on well-researched data; comprehensive, non-ideological assessment of relevant factors and options; explicitly stated criteria for assessing options; consideration of the interests and groups affected; and the clear presentation of feasible recommendations for action as well as how these recommendations should be communicated and implemented.

Outstanding Fellows from Eastern Europe may be nominated to participate in additional training and research opportunities including a three-month International Junior Public Policy Scholar Fellowship in Washington, D.C. in affiliation with the Woodrow Wilson Center's East European Studies program. The Woodrow Wilson International Center for Scholars, the United States' official memorial to President Wilson, was established by congressional legislation in 1968. Meant to reflect and continue Woodrow Wilson's commitment to a deeper understanding of issues crucial to global peace and stability, the Center serves as an international, interdisciplinary, non-partisan scholarly institute which fosters scholarship in the humanities and social sciences and encourages dialogue between the academic and policy communities. East European Studies, housed at the Woodrow Wilson Center, provides a non-partisan forum for bringing historical and contemporary understanding of the former communist states of Eastern Europe and the Baltics to the nation's capital and throughout the country. For more details on the Wilson Center and its East European Studies program, please see further details at the end of this announcement and visit the Center's website at www.wilsoncenter.org.

Applicants are encouraged to submit individual, practical and policy-oriented research proposals in the following subject areas. The product of each fellowship will be a detailed analysis of a major issue to be published in English and translated into other languages:

2003 Fellowship Issue Areas

1. Administrative Remedies
2. Church-State Relations: Regulation, Establishment and Discrimination
3. Corruption in Revenue Collection and Budget Expenditure
4. Cultural Policies and Cultural Heritage
5. Diversity and Transparency in Education
6. Electoral Reforms, Minority Representation, and Democratic Accountability
7. Equal Opportunity Policies: Putting Equality Into Practice
8. Effective Policies for Addressing Environmental Liabilities
9. Information Policy
10. Land Reform
11. Scaling Up Microfinance to Increase Access to Financial Services
12. Migration and Citizenship Policy
13. Public Health
14. The Policy Process and the Policymaking Environment

Terms of the International Policy Fellowship Award

Fellows will be provided with a one-year stipend, expenses including travel, and needed communications equipment to work full-time on research of their design in one of the above areas. The amount of the award will vary depending on standards in the Fellow's country of residence and the budgetary needs of the proposal.

To Apply: Application Requirements and Procedures

All initial queries must be entered online via the internet directly into the IPF application database found at <http://www.osi.hu/ipf>. Those who have no possibility to access the internet (including from public libraries, internet centers, or national Soros foundations) should send an e-mail to ipf@osi.hu or call the IPF offices at (36 1) 327-3863 to discuss the best alternate application solution. Finalists will be interviewed by telephone at the expense of IPF. Successful applicants will be notified in November or December 2003 and no later than January 15, 2004. The fellowship research cycle will approximate the period from January 2004 to March 2005. Applications sent by mail, fax or e-mail will not be considered unless you received prior approval from IPF staff to use an alternative method of application.

Atkelta iš 11 p.

buvusio tokio reglamentavimo, koks yra dabar. Kai universitetui paskiriama 200 tūkst. Lt investicijoms ir ministerija nurodo, kur konkrečiai turėtų tuos pinigus išleisti, tai jau toliau nėra kur eiti. Deja, yra taip. Ar gavęs tuos skurdžius pinigus rektorius nežinos, kur juos efektyviausiai panaudoti? Juk ne kas kitas, o rektorius atsako už universitetui skirtą valstybės lėšų racionalų panaudojimą. Jei kas tuo abejoja, kviečiu aplankyti VDU fakultetus, katedras, laboratorijas, auditorijas.

V. Daujotis. Kita vertus, tai juk ne jūsų, o valstybės pinigai. Todėl ir reglamentuojama, kur naudoti.

V. Kaminskas. Ponai, palaukite. Man sako tuos 200 tūkst. įdėti į bendrabučio remontą. Su tokiomis menkomis lėšomis aš galiu tik „pajudinti“ tą bendrabutį – pradėjęs nebaigčiau remontuoti. Jeigu gautume bent 2 mln. Lt ir reglamentaciją, kaip naudoti, dar galėčiau sutikti, Ministerijoje gal nelabai suvokiama, kiek tie remontai kainuoja.

Tai tik vienas pavyzdėlis. O tų pavyzdžių – begalės. Buvo laikai, kai mums iš viršaus tik „nuleisdavo“ bendrą priimamų studentų skaičių. Dabar dar blogiau – studentų skaičių gauname reglamentuotą pagal atskiras studijų programas.

V. Daujotis. Palaukite, bet universitetas visiems tiems dalykams gauna valstybės pinigus.

V. Kaminskas. Atsiprašau. Ar parengti 25 fizikus ir 20 biologų, o gal priešingai, matyt, mums universitete patiems geriau žinoti, nes kas geriau už mus žino ne tik savo galimybes, bet dažnai ir visuomeninius poreikius? Juk geriausiai žinome į kurias studijų programas jaunimas veržiasi ir į kurias vos surenkamas ar iš vis nesurenkamas kontingentas.

V. Daujotis. Atsiprašau, bet čia jau truputį nusivažiota. Kai svars-

Mokslas ir visuomenė. Praraja, kurią būtina įveikti (3)

tome priėmimo į universitetus klausimus – kas dalyvauja komisijose ir daugiausia reiškiasi? Iš kiekvienos aukštosios mokyklos ten sėdi atstovai, o valdininkų tėra 2-3. Komisijose lemia universitetų žodis, o ne biurokratų. Iš tikrųjų ta ministerija nieko nevaldo. Tai mitas.

V. Kaminskas. Iki 1995–1996 m. tokio smulkmeniškio reglamentavimo nebuvo, buvo pateikiami bendri skaičiai, o universitetai juos geriausiai ir susidėliodavo. Valstybė turėtų pasakyti: humanitarų reikėtų tiek ir tiek, socialinių mokslų specialis-

tų – tiek, žodžiu, valstybė ministerijos vaidmenyje turėtų žvelgti ir planuoti strategiškai.

V. Daujotis. Jeigu Rektorių konferencija šiuo klausimu sutartų su Lietuvos mokslo taryba, tai akimirksniu šie dalykai būtų palaikyti ir priimti iki pat viršaus, net Vyriausybės lygmeniu. Jokios problemos nekiltų. Tai kodėl to nepadarote?

V. Kaminskas. Mokslo taryba išvis nesikiša į studentų priėmimo reikalus, nes nagrinėti tokius klausimus – ne jos funkcija.

V. Daujotis. Blogiausia, kad visus šiuos klausimus kiekvienas rektorius sprendžia, kaip pats išmano – kartais per Premjerą ar kitus aukštus asmenis. Tada nėra valstybės valdymo. Štai didžiausia problema.

V. Gontis. Mano paskutinėse diskusijose dėl XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo finansavimo ministerijoje buvo maždaug taip pareikšta: *jūs, ponai, neliskite į mūsų kišenę...* Vadinasi, valdininkai įsivaizduoja, kad mūsų valstybės pinigus valdo kaip savus. Tai, kad valdininkai tapatina save su valstybe yra dažnas reiškinys. Tai demonstruoja dar nelabai brandų pačios visuomenės reiklumą savo valdininkijai.

Sveika savikritika nepakenktų

G. Zemlickas. Gerai, grįžkime prie mokslo ir visuomenės reikalų. Kaip diskusijos dalyviai vis dėlto siūlo propaguoti ar skleisti mokslo žinias visuomenėje? Per kokias priemones ir kokių būdu tą sklaidą dirdinsime? Ką konkrečiau siūlote? Ar turi būti tarpininkas tarp mokslo ir visuomenės? Gal tai ir galėtų būti jau ne pirmus metus šios veiklos barus arianti ir akėjanti spauda? O gal tarpininkų nereikia, gal patys geriau-

si mokslo žinių skleidėjai ir yra mokslininkai?

V. Daujotis. Visos grandys turi būti: ir žurnalistai, ir mokslininkai.

V. Kaminskas. Bet ir požiūris į šią veiklos sritį turi keistis. Pažvelkime į mūsų žiniasklaidos puslapius: jeigu kas negatyvaus – pirmuose puslapiuose ir stambiu plau. O jeigu mokslininkai gavo prestižinę premiją, apie tai geriausia atveju parašo kelias eilutes ELTA ar BNS. Su tokiu požiūriu toli nenuvažiuosime. Žiniasklaida beveik nepripasakoja apie mokslą, mokslininkus. Štai, kad ir jau mano minėtas Baltijos vadybos institutas. Ne kartą žiniasklaida jį pateikė kaip savarankišką instituciją, kurioje kelia kvalifikaciją prestižiškiausių Lietuvos įmonių vadovai ir vadybininkai. O tai, kad VDU yra šio instituto steigėjas ir kartu su Paryžiaus, Liuvono, Kopenhagos ir Bergeno aukštosiomis verslo mokyklomis vykdo 18 mėnesių trukmės verslo administravimo magistrų studijas ir išduoda VDU diplomą, kukliai nutylima. Nutylima ir tai, kad studijos Baltijos vadybos institute kainuoja per 30 tūkstančių litų, kai valstybė tos pačios krypties magistrui parengti skiria tik apie 10 tūkstančių.

V. Daujotis. *Mokslo Lietuvą* reikia stiprinti.

I. Dagytė. Pritariu tokiai nuomonei.

V. Kaminskas. Šio laikraščio per mažas tiražas, jis nepasiekia plačiųjų skaitytojų sluoksnių.

V. Daujotis. Vadinasi, reikia užimti šią nišą, kuri neužimta.

G. Zemlickas. Ar čia tik nebus tas pats priekaištas, kokį iš gerbiamo rektoriaus lūpų girdėjome kad ir verslo atžvilgiu? Kažko nepadarė verslas, pramonininkai, dabar štai, pasirodo, ir žiniasklaida. Jeigu nepada-

ro ar net nedaro, kartais ir negali daruoti, tai, matyt, yra priežastys. Štai nuo tų priežasčių analizės ir jų šalinimo ir reikėtų pradėti. Ar čia ne mokslo ir mokslininkų prerogatyva? Bent jau tas priežastis nustatyti, išnagrinėti, išskirti. O gal kiti turi padaryti?

V. Daujotis. Iš tiesų, kodėl universitetams ir apskritai mokslininkams nepažvelgus atsakingiau ir giliau į savo pačių klaidas ir darbo trūkumus? Kodėl žiniasklaida kartais taip nepalankiai žiūri į mokslininkus, universitetus? Kur inteligentijos balsas? O juk toje pačioje akademijoje bendruomenėje tų inteligentų dalis ne tokia ir maža.

V. Kaminskas. Dar kartą primenu: švietimas dalijasi 1-2 vietas pagal visuomenės vertinimus. Tai faktas.

V. Daujotis. Truputį ne apie tai, ką reikia, šnekame. Bažnyčia visuomenėje taip pat gerai vertinama, nors tikinčiųjų šalyje gal tėra 20-30 proc. Visada sveika pradėti nuo savo pačių padarytų klaidų analizės ir vertinimo.

V. Kaminskas. Kaip universiteto, turinčio vienintelį Lietuvoje Katalikų teologijos fakultetą, rektorius negali sutikti su prof. V. Daujočio vertinimais – daugiau kaip 80 proc. Lietuvos piliečių pripažįsta save tikinčiais.

V. Gontis. Pirmiausiai patys turime tinkamai vertinti mokslo vaidmenį visuomenėje. Po to turime rasti laiko, lėšų ir noro skleisti mokslo žinias. Čia galiu tik padejuoti, kad visos Lietuvos mokslininkų sąjungos iniciatyvos šia kryptimi Švietimo ir mokslo ministerijoje buvo atmetos, tačiau mes nesiruošiamo nuleisti rankų.

Bus daugiau

Parengė Gediminas Zemlickas

Mirus sūnui Daliui nuoširdžią užuojautą reiškiamė Lietuvos mokslo tarybos patarėjui, *Mokslo Lietuvos* laikraščio patarėjui dr. Jonui PUODŽIUI.

Lietuvos mokslininkų sąjunga ir
Mokslo Lietuvos redakcija

Mirus žmonai Vilijai nuoširdžią užuojautą reiškiamė Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos nariui dr. Stasiui GOBERIUI.

Lietuvos mokslininkų sąjunga ir
Mokslo Lietuvos redakcija

ARCHITEKTŪROS IR STATYBOS INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą pagrindinėms vyresniojo mokslo darbuotojo pareigoms (1 et.) užimti Statybinės šiluminės fizikos laboratorijoje.

Dokumentai priimami dvi savaites nuo paskelbimo spaudoje dienos adresu: Tunelio g. 60, LT-3035 Kaunas, tel. (8-37) 353149.

Direktorius

DĖMESIO!

Primename, kad rugpjūtį kaip visada *Mokslo Lietuva* neišeis. Ketinančių spausdinti skelbimus, prašome juos siųsti į liepos numerius (liepos 3 ir 17 d.), nes rudenį laikraštis išeis rugsėjo 11 d.

Redakcija